

**Черкаський інститут пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України**

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ

*Матеріали круглого столу,
присвяченого Міжнародному дню боротьби з корупцією*

9 грудня 2021 року

М. Черкаси

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Віктор ГВОЗДЬ

начальник Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України, кандидат технічних наук, професор, заслужений працівник цивільного захисту України, генерал-майор служби цивільного захисту;

Сергій ЗАСУНЬКО

начальник факультету цивільного захисту, кандидат юридичних наук, доцент;

Тетяна КРИШТАЛЬ

завідувач кафедри управління у сфері цивільного захисту, доктор економічних наук, професор;

Микола ТОМЕНКО

професор кафедри управління у сфері цивільного захисту, доктор політичних наук, професор;

Аліна БІЛЕКА

доцент кафедри управління у сфері цивільного захисту, кандидат юридичних наук, доцент;

Світлана ОБРУСНА

професор кафедри державно-правових дисциплін Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, доктор юридичних наук, доцент;

Вікторія ЧУБАНЬ

доцент кафедри управління у сфері цивільного захисту, кандидат економічних наук, доцент;

Ольга ДУЛГЕРОВА

доцент кафедри управління у сфері цивільного захисту, кандидат історичних наук, доцент.

Проблеми формування правової держави в Україні: матеріали круглого столу. – Черкаси: ЧІПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2021. – 120 с.

У збірнику міститься стислий виклад доповідей учасників круглого столу «Проблеми формування правової держави в Україні» з проблем юриспруденції, економіки, філософії права, історії держави і права України, правового регулювання діяльності служби цивільного захисту, організаційно-правового забезпечення охорони праці, організаційно-правових форм соціального захисту, формування правової держави та демократизації всіх сфер суспільного життя.

Рекомендовано до друку вченою радою факультету цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України
(протокол № 3 від 29 листопада 2021 р.)

Дозволяється публікація матеріалів збірника у відкритому доступі комісією з питань роботи із службовою інформацією в Черкаському інституті пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України
(протокол № 10 від 29 листопада 2021 р.)

ЗМІСТ

<i>АВТОРСЬКИЙ ПОКАЖЧИК</i>	6
<i>Аліна БІЛЕКА</i> ПРО ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ	8
<i>Аліна БІЛЕКА, Іван БРИТ</i> СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ ЯК ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВА ФОРМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	11
<i>Аліна БІЛЕКА, Владислав ГОЛУБНИЧИЙ</i> ПРО РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ	14
<i>Аліна БІЛЕКА, Анастасія КЛИМЕНКО</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ІСТОРІЮ РОЗВИТКУ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	17
<i>Аліна БІЛЕКА, Анастасія СОБЧЕНКО</i> СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ ЯК ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВА ФОРМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ	19
<i>Людмила ВОРОНОВСЬКА</i> ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ	20
<i>Віктор ГВОЗДЬ</i> ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНАХ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ	23
<i>Дмитро ГОЛОВІН</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ.....	25
<i>Юрій ГОРБАЧЕНКО, Олексій ЧЕПУР</i> ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	27
<i>Юрій ГОРБАЧЕНКО, Олексій ЧЕПУР</i> ТЕХНОГЕННА БЕЗПЕКА ТА ЛІКВІДАЦІЯ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ.....	30
<i>Леся ГОРЕНКО</i> «ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ» ТА ЇЇ МІСЦЕ В СИСТЕМІ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	32
<i>Аліна ГРИЩУК</i> КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ: ТЕРОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	35
<i>Ольга ДУЛГЕРОВА, Валерія БРУС</i> ВИДИ ДОКАЗІВ У КИЇВСЬКІЙ РУСІ	37
<i>Ольга ДУЛГЕРОВА, Дарья ВАЩЕНКО</i> ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ПОДАННЯ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ ДО СУДОВОЇ РЕФОРМИ 1864 РОКУ	38
<i>Ольга ДУЛГЕРОВА, Анастасія МИКОЛЕНКО</i> РЕГУЛЮВАННЯ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН У КИЇВСЬКІЙ РУСІ.....	41

<i>Ольга ДУЛГЕРОВА, Діана ПРОКОПЕНКО</i> СІМЕЙНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЗА ЗАКОНАМИ ХАММУРАПІ ТА ЗАКОНАМИ МАНУ	43
<i>Наталія ДУТКО, Тетяна КРИШТАЛЬ</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ НА ВИРОБНИЦТВІ	46
<i>Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ, Ілля КАМІНСЬКИЙ</i> ПОРЯДОК ОТРИМАННЯ ТА ОБРОБКИ ПОВІДОМЛЕНЬ ПРО КОРУПЦІЮ В ДЕРЖАВНИХ ОРГАНАХ ТА ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	49
<i>Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ, Андрій НЕМЧЕНКО</i> ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «КОРУПЦІЯ» У МІЖНАРОДНИХ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ АКТАХ.....	51
<i>Валерій КОЖЕВНИКОВ</i> ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ.....	53
<i>Віталій КОСТЕНКО</i> ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ	56
<i>Віталій КОСТЕНКО</i> СВІТОГЛЯДНІ ТА ПОЛІТИЧНІ ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ БЕЗПЕКОВИХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ	58
<i>Світлана КОСЯК</i> ПРАВОВІ ЦІННОСТІ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО СУСПІЛЬСТВА	60
<i>Аліна КРИШТАЛЬ</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ СТАНОВЛЕННЯ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ.....	63
<i>Аліна КРИШТАЛЬ, Марина СЕРДЮК</i> ХАРАКТЕРИСТИКА БАГАТОПАРТІЙНОСТІ В УКРАЇНІ ЯК ОСНОВНИЙ ПРИНЦИП ДЕМОКРАТІЇ.....	64
<i>Дмитро КРИШТАЛЬ</i> ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ.....	67
<i>Микола КРИШТАЛЬ, В'ячеслав ПЕРЕВІЗНИК</i> ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ФОРМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ОСІБ РЯДОВОГО І НАЧАЛЬНИЦЬКОГО СКЛАДУ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ.....	68
<i>Тетяна КРИШТАЛЬ</i> ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТЛОМ ОСІБ РЯДОВОГО І НАЧАЛЬНИЦЬКОГО СКЛАДУ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	70
<i>Тетяна КРИШТАЛЬ, Юлія МИТНИК</i> ДЕЯКІ ПРИНЦИПИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ.....	73
<i>Людмила КУЗНЕЦОВА</i> ПІДГОТОВКА ПРАВНИКА ЯК СКЛАДОВА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ	75
<i>Ольга МЕЛЬНИК, Руслан МЕЛЬНИК</i> АКТУАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ПРАВОВОЇ ОСВІТИ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ.....	77
<i>Сергій ОЛІЙНИК</i> КОНЦЕПЦІЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ ТА ЇЇ РОЗУМІННЯ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ	79

<i>Юлія ПАНІМАШ</i> ПРАВО НА БЕЗПЕЧНІ УМОВИ ПРАЦІ.....	81
<i>Паніماش Ю.В.</i> РЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ В СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДАНІІ	84
<i>Юлія ПАНІМАШ, Руслана ЄФРЕМОВА</i> ДО ПИТАННЯ ПОВЕДІНКОВОГО АУДИТУ З ВИРОБНИЧОЇ БЕЗПЕКИ	86
<i>Кирило ПАСИНЧУК</i> АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСІБ РЯДОВОГО І НАЧАЛЬНИЦЬКОГО СКЛАДУ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	87
<i>Кирило ПАСИНЧУК</i> ІСТОРИЧНЕ СТАНОВЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ДОГОВОРИ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ВАНТАЖІВ АВТОМОБІЛЬНИМ ТРАНСПОРТОМ В УКРАЇНІ.....	89
<i>Олеся ПАСИНЧУК</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ДОМАШНЬОГО АРЕШТУ	92
<i>Олена САВАЙДА, Олена ГІЛЕЦЬКА</i> ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ.....	94
<i>Людмила ТЕПТЮК</i> ВІДСТОРОНЕННЯ ПРАЦІВНИКА ВІД РОБОТИ: ПІДСТАВИ ТА ПОРЯДОК.....	96
<i>Олександр ТИЩЕНКО, Юлія МИТНИК</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ІНФОРМАТИЗАЦІЮ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	99
<i>Микола ТОМЕНКО</i> ІНСТИТУТ ПЕТИЦІЙ ДО ПРЕЗИДЕНТА В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ ТА ДЕМОКРАТИЧНОЇ УКРАЇНИ.....	100
<i>Дмитро УСОВ, Катерина ЗЕЛЕНЬКО</i> ВИЗНАННЯ ЯК ІСТОТНИЙ МОРАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЧИННИК ІСНУВАННЯ СУЧАСНОГО ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	102
<i>Dmytro USOV</i> SIGNIFICANCE OF THE GENDER COMMUNITY FOR THE SOCIOCULTURAL AND EXISTENTIAL IDENTITY OF THE INDIVIDUAL	103
<i>Яніна ФЕДОРЕНКО</i> ГЛОБАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК ШЛЯХ ІСНУВАННЯ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ: ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ.....	105
<i>Олександр ЧЕРНЕНКО, Владислав СТАНЬКО, Тетяна ПАРХОМЕНКО</i> ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ОРГАНАМИ ПРАВОПОРЯДКУ УКРАЇНИ.....	107
<i>Вікторія ЧУБАНЬ, Діана ПРОКОПЕНКО, Владислав ОРЛОВ</i> НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ	108
<i>Вікторія ЧУБАНЬ, Валерія БРУС, Владислав ОРЛОВ</i> ЗАРУБІЖНІЙ ДОСВІД АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	111
<i>Anastasiia CHUBINA</i> THE CONCEPT OF "GOOD GOVERNANCE": EXPERIENCE AND RESULTS.....	113
<i>Tetiana CHUBINA</i> ANTI-CORRUPTION POLICY: THE POLISH EXPERIENCE.....	117

АВТОРСЬКИЙ ПОКАЖЧИК

Аліна БІЛЕКА	8,11,14,17,19	Руслан МЕЛЬНИК.....	77
Іван БРИТ.....	11	Анастасія МИКОЛЕНКО.....	41
Валерія БРУС.....	37,111	Юлія МИТНИК.....	73,99
Дарья ВАЩЕНКО.....	38	Андрій НЕМЧЕНКО.....	51
Людмила ВОРОНОВСЬКА.....	20	Сергій ОЛІЙНИК.....	79
Віктор ГВОЗДЬ.....	23	Владислав ОРЛОВ.....	108,111
Олена ГІЛЕЦЬКА.....	94	Юлія ПАНІМАШ.....	81,84,86
Дмитро ГОЛОВІН.....	25	Тетяна ПАРХОМЕНКО.....	107
Владислав ГОЛУБНИЧИЙ.....	14	Кирило ПАСИНЧУК.....	87,89
Юрій ГОРБАЧЕНКО.....	27,30	Олеся ПАСИНЧУК.....	92
Анастасія КЛИМЕНКО.....	17	В'ячеслав ПЕРЕВІЗНИК.....	68
Леся ГОРЕНКО.....	32	Діана ПРОКОПЕНКО.....	43,108
Аліна ГРИЩУК.....	35	Олена САВАЙДА.....	94
Ольга ДУЛГЕРОВА.....	37,38,41,43	Марина СЕРДЮК.....	64
Наталія ДУТКО.....	46	Анастасія СОБЧЕНКО.....	19
Руслана ЄФРЕМОВА.....	86	Владислав СТАНЬКО.....	107
Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ.....	49,51	Людмила ТЕПТЮК.....	96
Катерина ЗЕЛЕНЬКО.....	102	Олександр ТИЩЕНКО.....	99
Ілля КАМІНСЬКИЙ.....	49	Микола ТОМЕНКО.....	100
Аліна КРИШТАЛЬ.....	63,64	Дмитро УСОВ.....	102,103
Дмитро КРИШТАЛЬ.....	67	Яніна ФЕДОРЕНКО.....	105
Микола КРИШТАЛЬ.....	68	Олексій ЧЕПУР.....	27,30
Тетяна КРИШТАЛЬ.....	46,70,73	Олександр ЧЕРНЕНКО.....	107
Віталій КОСТЕНКО.....	56,58	Вікторія ЧУБАНЬ.....	108,111
Світлана КОСЯК.....	60	Anastasiia CHUBINA.....	113
Людмила КУЗНЕЦОВА.....	75	Tetiana CHUBINA.....	117
Ольга МЕЛЬНИК.....	77		

Шановні колеги!

Щиро вітаю учасників круглого столу «Проблеми формування правової держави в Україні». Проведення подібних заходів вже стало гарною традицією у нашому навчальному закладі, яка, безумовно, триватиме й надалі. Разом з тим, тема сьогоденного круглого столу набуває особливого значення, адже стосується надзвичайно важливих питань для всієї України, а саме проблем формування правової держави.

Насамперед хочу висловити подяку всім, хто знайшов можливість взяти участь у роботі круглого столу. Надзвичайно приємним є той факт, що до круглого столу виявлено значний інтерес і, незважаючи на складну ситуацію в країні, географія гостей нашого заходу є досить широкою.

Демократичні перетворення, що відбуваються в Україні, є початком великих і всебічних інноваційних трансформувальних процесів у всіх сферах українського суспільства. Ці зміни наочно демонструють не тільки пріоритети майбутнього розвитку, але й недоліки, що заважають динаміці розвитку цього процесу.

Хочу зазначити, що у сучасній Україні відбуваються складні процеси формування правової держави та демократизації всіх сфер суспільного життя. У той же час, ці процеси відбуваються на фоні соціально-економічної нестабільності, загроз національній безпеці держави, нечіткості й невизначеності у законодавчій сфері. У зв'язку з цим актуалізується необхідність виявлення реальної участі органів державної влади та місцевої влади у становленні правової держави в Україні.

Метою роботи круглого столу є залучення здобувачів, науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти та практичних працівників до наукової дискусії з актуальних питань щодо сучасного стану державотворення в нашій державі.

Проблеми, що виносяться на обговорення учасниками круглого столу, є вкрай важливими, оскільки державотворчі процеси в Україні мають свої особливості.

Бажаю всім учасникам круглого столу плідної співпраці, активного обміну науковими доробками та цікавими ідеями.

Начальник Черкаського інституту пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України,
кандидат технічних наук, професор,
Заслужений працівник цивільного захисту України,
генерал-майор служби цивільного захисту

Віктор ГВОЗДЬ

ПРО ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

*Аліна БІЛЕКА, кандидат юридичних наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Питання організаційно-правових форм соціального забезпечення досліджували: В. С. Андреев, К. С. Батигіна, О. В. Бермічева, В. Я. Буряк, Т. Д. Вікуліна, І. В. Гушчін, В. П. Галаганов, Є. М. Голенко, Ж. А. Горбачова, М. Л. Захаров, В. І. Ковальов, В. В. Курочкіна, О. Є. Мачульська, О. В. Москаленко, М. І. Полупанов, С. М. Синчук, А. К. Соловійов, С. М. Прилипка, О. І. Процевський, В. А. Рудик, І. М. Сирота, Е. Г. Тучкова, М. В. Чічкань, В. І. Шарін, Л. П. Шумна, О. М. Ярошенко та інші. Втім, варто зазначити, що вищепойменовані дослідники вбачали шляхи вирішення означеної проблеми по-різному.

На нашу думку, організаційно-правова форма соціального забезпечення – це спосіб реалізації права громадян на соціальне забезпечення, що встановлений законом [1-15] та зумовлений соціальними ризиками, видами забезпечення, колом суб'єктів, які їх отримують та які їх надають, а також джерелами й порядком формування відповідних коштів.

Як справедливо зазначає професор О. М. Ярошенко, «значення вказаних форм полягає в тому, що вони створюють підвалини для більш раціонального розподілу фінансово-матеріальних ресурсів на соціальне забезпечення та їх використання на підставі принципу соціальної справедливості. Чітке і зрозуміле встановлення цих форм – важлива гарантія реалізації конституційного права людини на соціальний захист. Хибне уявлення про організаційно-правові форми соціального забезпечення призводить до невизначеності сфери їх дії, до розгляду відповідної проблематики тільки з позицій установа т тих чи інших видів такого забезпечення і створює помилкові орієнтири щодо напрямків прийняття нового й удосконалення чинного законодавства у відповідній царині. Соціальне забезпечення покликано гарантувати соціальну стійкість становища громадян у суспільстві незалежно від їх статусу і положення. Тим самим воно здійснює нормальну життєдіяльність усіх членів соціуму. Звідси – різноманіття форм соціального забезпечення, їх постійний розвиток і зміна. Його функції полягають: (а) в забезпеченні певних мінімальних гарантій для всіх громадян щодо доступу до базових соціальних благ; (б) в убезпеченні членів суспільства від різноманітних ризиків, що виникають у процесі їх життя; (в) в допомозі тим верствам населення, які з тих чи інших причин опинились у скрутному становищі» [16, с. 184].

І. М. Сирота констатує існування таких форм соціального забезпечення: а) обов'язкове державне пенсійне страхування; б) обов'язкове державне соціальне страхування; в) соціальне забезпечення за рахунок прямих асигнувань з Державного бюджету України; г) забезпечення за рахунок коштів соціальних фондів підприємств, творчих об'єднань, благодійницьких організацій та приватних добровільних внесків громадян; д) утримання непрацевдатних громадян в державних комунальних та інших закладах

соціального призначення; е) адресна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям, непрацездатним громадянам за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів; є) недержавне пенсійне забезпечення громадян за угодами з роботодавцями недержавними пенсійними фондами та приватними пенсійними системами [17, с. 19-20].

В. А. Рудик зазначає, що за критерієм організаційно-правової форми система соціального захисту в Україні складається з двох частин:

1. Державний соціальний захист, що включає: а) соціальне забезпечення за рахунок коштів соціального страхування; б) державне соціальне забезпечення, що надається окремим категоріям громадян, на спеціальних умовах за рахунок коштів державного бюджету; в) державна соціальна допомога, що здійснюється за рахунок коштів державного бюджету.

2. Недержавне соціальне забезпечення, що включає матеріальне забезпечення за рахунок коштів недержавних установ (пенсійних фондів, страхових організацій, банківських установ та ін.) [18, с. 27].

Підтримуємо наукову позицію Л. П. Шумної та вважаємо, що до сучасних організаційно-правових форм соціального забезпечення належать: 1. Державне соціальне забезпечення: а) соціальне забезпечення за рахунок коштів Державного бюджету – види, умови, норми і порядок соціального забезпечення, а також коло осіб, які на нього мають право, встановлюються виключно законами України, а обсяги фінансування щорічно визначаються в Державному бюджеті України. Так, виплата пенсій, у тому числі додаткових пенсій, доплат, надбавок та підвищень до них, компенсаційних виплат, встановлених законодавством, звільненим із служби військовослужбовцям, особам, які мають право на пенсію за Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», та членам їх сімей забезпечується за рахунок коштів Державного бюджету України (ст. 8 Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»). Покриття витрат на виплату державної допомоги сім'ям з дітьми здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України у вигляді субвенцій до місцевих бюджетів. Цей порядок покриття витрат не стосується виплат допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами жінкам з числа військовослужбовців Збройних Сил України, Державної прикордонної служби України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, військ цивільної оборони, інших військових формувань, а також Державної спеціальної служби транспорту та з числа осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ і Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації та Державної кримінально-виконавчої служби України. Покриття витрат на виплату зазначеного виду державної допомоги цим категоріям жінок здійснюється за рахунок відповідних бюджетів (ст. 4 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми»). Виплата державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам і покриття витрат на її доставку здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України (ст. 13 Закону України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та

інвалідам»); б) соціальна підтримка – система соціального забезпечення осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати, за рахунок коштів Державного та місцевих бюджетів; в) соціальні пільги та субсидії; 2. Недержавне соціальне забезпечення – добровільне соціальне страхування; недержавне пенсійне забезпечення; забезпечення за рахунок коштів юридичних і фізичних осіб; 3. Змішане (партнерське) соціальне забезпечення – загальнообов'язкове соціальне страхування [19, с. 207-208].

Як справедливо зазначає О. М. Ярошенко, при цьому беззаперечним є те, що форми соціального забезпечення постійно трансформуються й наповнюються новим змістом [16, с. 185].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Кодекс цивільного захисту України URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.

3. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 5 жовтня 2000 року № 2017-III: Відомості Верховної Ради України. 2000. № 48. Ст. 409.

4. Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» від 01.06.2000 №1768-III URL. <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1768-14>

5. Закон України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам» від 18.05.2004 №1727-IV URL. <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1727-15> 213

6. Закон України «Про пенсійне забезпечення» від 05.11.1991 №1788-XII URL. <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1788-12>

7. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 №1058-IV URL. <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>

8. Закон України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 № 5067-VI. URL. <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>

9. Закон України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» від 16.11.2000 №2109-III URL. <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2109-14>

10. Закон України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» від 02.06.2005 №2623-IV URL. <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2623-15>.

11. Закон України «Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ» від 02.04.1994 №3946-XII URL. <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3946-12> 214

12. Закон України «Про соціальні послуги» від 19.06.2003 №966-IV URL. <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/966-15>

13. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 № 3551-XII URL. <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3551-12>

14. Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28.02.1991 №796-XII URL. <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/796-12>.

15. Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21.11.1992 №2811-XII URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2811-12>

16. Ярошенко О. М. Реформа системи організаційно-правових форм соціального забезпечення в Україні в умовах євроінтеграції URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/17.05.19/17_05_2019-183-189.pdf.

17. Сирота І.М. Право соціального забезпечення в Україні : учеб. / І.М. Сирота. 5-е изд., перераб. и доп. Х. : Одиссей, 2005. 432 с.

18. Рудик В. А. Юридичні гарантії права людини на соціальний захист в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 / В.А. Рудик / Харківський нац. ун-т внутр. справ. Х., 2007. 184 с.

19. Шумна Л. П. Організаційно-правові форми соціального забезпечення URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/7215/1>.

СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ ЯК ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВА ФОРМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Аліна БІЛЕКА, кандидат юридичних наук, доцент,

Іван БРИТ

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Соціальне страхування виникло внаслідок зміни економічної функції сім'ї в умовах розвитку капіталізму наприкінці XIX століття. Суспільної підтримки вимагали непрацездатні особи, які не мали засобів для існування. Ця проблема знайшла своє правове оформлення. Спочатку, за юридичними ознаками, система заходів проти незабезпеченості будувалася, в основному, на підставі принципів цивільно-правових інститутів. Поширення отримало особисте страхування, насамперед його різновид – страхування від нещасного випадку на виробництві. Об'єктом страхування виступала робоча сила. Специфіка такого об'єкту привела до особливої юридичної конструкції – соціального страхування.

Чітко відпрацьований механізм цивільно-правової відповідальності роботодавця за шкоду, заподіяну працівникові каліцтвом, активна діяльність численних страхових товариств та поступовий перехід від добровільних до частково-обов'язкових форм страхування стали передумовою виникнення державного страхування. Характер соціальних ризиків свідчать про їх важливість не тільки для окремої людини, але й для всього суспільства. Тому держава, в певній мірі, бере на себе відповідальність за їх виникнення. Перші закони про державне страхування працівників були прийняті в Німеччині: Про страхування від хвороби (1883 р.), Про страхування від нещасних випадків (1884 р.), Страхування старості та інвалідів (1889 р.). Отримало законодавче закріплення зобов'язання відраховувати внески з доходу економічно активного населення до страхових фондів. Було закладено основу прогресивного

соціального законодавства та встановлені єдині правові норми, які регулювали відносини в сфері соціального страхування.

Формування системи соціального страхування в Росії розпочалося на початку ХХ століття, значно пізніше ніж в країнах Західної Європи. Російська модель будувалась аналогічно німецькій. Появі обов'язкового соціального страхування передувало створення різноманітних страхових товариств і кас. Перші закони мали поширення на певне коло працівників, страхуванню підлягали тільки деякі види соціальних ризиків: нещасний випадок, внаслідок якого наступило каліцтво, хвороба. Що стосується професійних захворювань, то згідно із законом 1903 р, «Про відповідальність підприємців за нещасні випадки з працівниками», підприємець не ніс відповідальності за цей страховий ризик. Прийняті у 1912 році закони «Про страхування нещасних випадків» та «Про страхування на випадок хвороби» мали певне прогресивне значення, мова в них вже йшла про страхування, а не про індивідуальну відповідальність підприємця за заподіяну шкоду, з'явилися тенденції спільного керівництва страховими коштами. Періодичні виплати у зв'язку з каліцтвом, передбачені новим законом, за своєю природою нагадували пенсії, розмір яких співвідносився з попереднім заробітком і залежав від ступеня втрати працездатності. Норми Закону «Про страхування від нещасного випадку» охоплювали тільки 15 % від загальної кількості робітників. Бюджет органів страхування формувався за рахунок внесків працівників і власників підприємств. Не підлягали забезпеченню ні потерпілий, ні члени його сім'ї, якщо нещасний випадок стався внаслідок злого умислу потерпілого.

Перші роки Радянської влади відзначилися бурхливим розвитком законодавства про соціальне страхування. Воно здійснювалося за трьома напрямками, відповідно до розвитку трьох самостійних видів соціального страхування: страхування на випадок хвороби, страхування на випадок безробіття та страхування на випадок каліцтва [1, с. 45]. Положенням про страхування на випадок хвороби від 22 грудня 1917 року передбачалися дві форми страхування – обов'язкова та добровільна. Значно розширилося коло застрахованих осіб.

Поступово система соціального страхування почала втрачати основні страхові риси, які на деякий час та не в повному обсязі були відновлені в період НЕПу. Декретом РНК від 15 листопада 1921 року «Про соціальне страхування осіб, зайнятих найманою працею» було впроваджено соціальне страхування всіх випадків втрати працездатності, безробіття, але кошти сплачували тільки підприємці. Тези про соціальне страхування, затверджені ЦК РКП(б) 4 вересня 1922 року, передбачали деякі обмеження в здійсненні соціального страхування – тимчасову відмову від страхування старості, яке пізніше було введено в 1929 році Законом «Про забезпечення та порядок соціального страхування на випадок старості».

Подальший розвиток законодавства був тісно пов'язаний з історичними та політичними подіями нашої країни. Право на соціальне забезпечення не було всезагальним. Деякі особи його не мали. Варто зазначити, що від інституту соціального страхування, тобто від системи, що базується на внесках, повністю не відмовилися.

Розвиток законодавства про соціальне забезпечення в 20-30 роки не набув свого логічного завершення – оформлення у самостійну галузь права. Соціальне забезпечення окремих категорій населення здійснювалось в різних правових формах. Норми щодо соціального забезпечення отримали закріплення в окремих галузях права – адміністративному, колгоспному, а правові дослідження проблем соціального страхування, страхових правовідносин провадилися в рамках трудового права. Державне соціальне страхування було складовою частиною трудового права [2, с. 28-29; 3, с. 7].

Новий виток розвитку законодавства про соціальне забезпечення в 50-70-х роках намітив основні тенденції формування права соціального забезпечення як самостійної галузі права. Особливу роль відіграли прийняті в той час закони: «Про державні пенсії» (1956 р.), «Про пенсії і допомоги членам колгоспу» (1964 р.). Науково обґрунтовану ідею відокремлення системи норм, які регулюють відносини соціального забезпечення, в окрему галузь права, довів В. С. Андреев [14, с. 34-39]. Він визначив для права соціального забезпечення певні стійкі ознаки, які притаманні кожній самостійній галузі права – предмет правового регулювання (соціально-забезпечувальні, процесуальні відносини, їх особливості) та метод правового регулювання. Фундаментальними виявилися його дослідження правовідносин в сфері соціального страхування, їх видів та змісту [4].

До виділення соціального забезпечення в самостійну галузь права, правовідносини із соціального страхування розглядалися як похідні від трудових, що безпосередньо до них дотичні. Під час формування права соціального забезпечення як галузі права, правовідносини із соціального страхування були включені до її предмету правового регулювання. Це знайшло підтримку з поширенням соціального страхування на колгоспників [5, с. 50-51]. Відносини із соціального страхування, які виникали між працівником та органами соціального страхування з приводу різних видів забезпечення, були включені до предмету правового регулювання права соціального забезпечення.

За весь час існування Радянської держави єдиного закону про соціальне страхування так і не було прийнято. Не відбулося й повної відмови від використання страхового методу та деяких страхових принципів. Положенням про порядок забезпечення допомогами по державному соціальному страхуванню від 12 листопада 1984 р., були встановлені основні умови виникнення права на забезпечення та види допомог за соціальним страхуванням.

Отже, загальнообов'язкове державне соціальне страхування є однією із основних організаційно-правових форм реалізації права на соціальні допомоги. Воно належить до найдавніших і разом з тим найбільш економічно вигідних форм захисту людини від соціальних ризиків, завдяки своїй автономності і незалежності від державних субсидій. Система соціального страхування передбачає участь особи у формуванні цільових страхових фондів та отримання відповідних виплат і послуг із коштів цих фондів у випадках, передбачених законодавством. Захист від конкретних видів соціальних ризиків, в умовах ринкової економіки, найбільш ефективний в рамках окремих видів соціального страхування. Воно

дозволяє охопити значну кількість населення та використовується як самостійний механізм для акумуляції грошових коштів на соціальне забезпечення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андріїв В. М. Соціальне страхування: історія проблеми // Соціальний захист. 1999. № 2. С. 43-51.
2. Козлов Ю. М. Правовое положение профессиональных союзов в СССР. М.: Изд-во МГУ, 1962. 226 с.
3. Полупанов М. И. Теоретические проблемы общей части науки советского права социального обеспечения // Автореферат канд. дисс, М., 1969. 222 с.
4. Андреев В. С. Правовые проблемы социального обеспечения в СССР // Советское государство и право. 1967. № 2. С. 30-34.
5. Короткова З. А., Наумов В. И. Социальное страхование и пенсионное обеспечение работников сельского хозяйства. М.: Агропромиздат, 1987. 254 с.
6. Чічкань М. В. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування як основа сучасної системи соціального захисту в Україні. Право і суспільство. № 1. 2021. С. 106-110.

ПРО РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ

*Аліна БІЛЕКА, кандидат юридичних наук, доцент,
Владислав ГОЛУБНИЧИЙ
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Визначальну роль у організації та забезпеченні функціонування соціального захисту відіграє соціальне управління, що здійснюється у людському суспільстві, людьми, стосовно людей і проявляється у діях людей та їх колективів. Соціальне управління – це особливий вид управління, метою якого є упорядкування соціально важливих процесів, забезпечення стійкого розвитку соціальних систем шляхом впливу одних людей на інших.

Соціальне управління включає в себе (поряд із громадським, що здійснюється органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян та іншими недержавними організаціями) державне управління, тобто управління у сфері функціонування державних органів [1, с. 7].

Соціальне управління є складним і багатоаспектним явищем, яке в літературі одні вчені поділяють на державне управління та громадське [2, с. 8; 3, с. 91; 4, с. 36], інші ще більше деталізують види управління, визначаючи поряд із державним та громадським управлінням ще й самоврядне та корпоративне [5, с. 56]. У будь-якому разі, в усіх класифікаціях присутнє державне управління. Це пояснюється тим, що соціальне управління не

може здійснюватися ізольовано від діючої системи державного управління, оскільки в управлінських відносинах максимальною мірою закріплюються державні інтереси та державна воля [6, с. 209].

Функції держави та її завдання зумовлюють зміст її управлінської діяльності, а отже, і зміст державного управління. Суб'єктом державного управління є відповідно організована система, наділена певною компетенцією і державно-владними повноваженнями, що дозволяють їй втілювати свою волю у форму керівних команд чи рішень, обов'язкових для виконання. До неї входять органи виконавчої влади (уряд, міністерства, місцеві державні адміністрації) та спеціально уповноважені недержавні органи, посадові особи, службовці, що наділені державно-владними повноваженнями. Об'єктом управління є відповідні суспільні відносини у певній сфері, наприклад, у сфері соціального захисту.

Політичне й економічне реформування, конституційне закріплення права приватної власності і підприємницької діяльності, роздержавлення, утвердження приватної власності, розвиток самоврядування змінили форми державно-управлінської діяльності, форми регулювання суспільних відносин: зменшилась питома вага участі держави в економічних, соціальних процесах. Відбувається, перехід від прямого до непрямого управлінського впливу на економіку. Замість прямого управління підприємствами, організаціями як об'єктами управління здійснюється управління процесами у відповідній галузі. Змінюються функції управління, серед яких зростає питома вага стимулювання, прогнозування, методичної допомоги, інформаційного обслуговування, кадрового забезпечення. Спостерігається звуження кола об'єктів, якими управляють безпосередньо.

Суттєво змінюється співвідношення централізації і децентралізації в управлінні у зв'язку з перерозподілом більшого обсягу повноважень від верхніх до середніх і нижчих рівнів управління. Суб'єктами державного управління виступають не лише державні органи, а й підприємці, об'єднання громадян, страхові фонди та ін.

Найсуттєвіші зміни у змісті, спрямованості державного управління зумовлені принципово новими відносинами між особистістю і суспільством, державою і громадянином, коли людина визнається в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини, їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Зазвичай під державним управлінням розуміють форму державної діяльності (оскільки поряд з державним управлінням здійснюється діяльність по реалізації й інших функцій державної влади), врегульовану нормами адміністративного права виконавчу та розпорядчу діяльність органів державного управління з керівництва соціальною сферою. Державне управління в широкому розумінні – це сфера організуючої і розпорядчої діяльності державних органів. Державне управління у вузькому розумінні – це діяльність органів виконавчої влади, тобто апарату управління. Адміністрування – це управлінська діяльність в підприємствах, установах, організаціях.

Державно-управлінські відносини – це особливий вид суспільних відносин, які виникають у процесі державного управління, діяльності свідомо-організаційного та вольового характеру, що встановлюються в ході взаємної діяльності, в яких їх учасники відчують на собі державно-управлінську дію, що відповідає меті держави, визначається економічними та політичними основами суспільного ладу. Відповідно, державне управління слід розуміти як самостійний різновид державної діяльності, що його здійснює певна частина державних органів, тобто, воно безпосередньо пов'язане зі сферою здійснення виконавчої влади держави. Однак, вважаємо, що поняття державного управління потребує уточнення. Сьогодні державне управління здійснюється не тільки державними органами, але і недержавними, яким держава делегувала відповідні повноваження щодо управління відповідною сферою. Вказана позиція ґрунтується на аналізі управління соціальним захистом. Управління адресною соціальною допомогою є безумовно державним, так як воно здійснюється державними органами – центральними та місцевими органами виконавчої влади. Здійснення ж державного соціального страхування у нашій країні є функцією самоврядних недержавних органів – фондів загальнообов'язкового соціального страхування. Чи можемо ми вважати таке управління державним. Фонди соціального страхування не є органами державного управління. При цьому, на нашу думку, управління, що здійснюється фондами соціального страхування має ознаки останнього. Як відомо характерними рисами державного управління є загальнодержавний характер, спрямованість на виконання Конституції та законів України, юридично-владний, розпорядчий характер, безперервне та постійне здійснення.

Фонди загальнообов'язкового державного соціального страхування виступають від імені держави (страхування є державним), рішення, що приймаються в рамках системи, є обов'язковими для всіх учасників відповідних суспільних відносин (страхувальник, страховик, застрахована особа); їх діяльність має юридично-владний характер і забезпечується примусовою силою держави. Здійснюється загальнообов'язкове державне соціальне страхування з метою забезпечення реалізації конституційного права на соціальний захист. Таким чином, управлінська діяльність фондів має всі ознаки державного управління. Разом з цим, особливістю управління загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням є те, що держава, делегувавши частину своїх повноважень недержавним утворенням, виступає рівноправним партнером поряд з іншими учасниками соціального страхування.

Зазначене свідчить, що державне управління соціальним захистом є видом державної діяльності. Така діяльність здійснюється державними органами виконавчої влади та недержавними (спеціально уповноваженими) органами у сфері соціального захисту людини і громадянина.

Отже, державне управління у сфері соціального забезпечення – це виконавча та розпорядча діяльність держави, яку здійснюють державні органи виконавчої влади та, у передбачених законом випадках, недержавні

органи, яким державою делеговані відповідні повноваження, щодо управління сферою соціального захисту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Адміністративне право України / За заг. ред. Битяка Ю. П. К.: Юрінком Інтер, 2005. 544 с.
2. Адміністративне право України / За заг. ред. Битяка Ю. П. Х.: Право, 2000. 520 с.
3. Советское право: Учебник / Под редакцией Опрышка В. Ф. К.: «Выща школа», 1990. 463 с.
4. Омельченко А. В. Зміст, принципи та функції державного управління іноземним інвестуванням як одним із видів зовнішньоекономічної діяльності // Зб. наук. праць КНЕУ «Правове регулювання економіки». К., 2001. С. 35-40.
5. Адміністративне право України. Академічний курс: Підручник: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. Колегія: В. Б. Авер'янов (голова). К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. 584 с.
6. Козлов Ю. М., Фролов Е. С. Научная организация управления и право. М.: Издательство Московського университета, 1986. 246 с.

ДО ПИТАННЯ ПРО ІСТОРІЮ РОЗВИТКУ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

*Аліна БІЛЕКА, кандидат юридичних наук, доцент,
Анастасія КЛИМЕНКО
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Побудова судової системи (судоустрій) у різних країнах залежить від конкретних умов історичного розвитку судочинства, розміру самої країни, особливостей правової системи. Проте, завжди і всюди основна задача судової системи — безпосереднє здійснення правосуддя.

Аналізувати історію становлення українського суду і відліковувати її від Київської Русі або Запорізької Січі, щоб виокремити історичне коріння сучасної структури вітчизняного судоустрою, досить складно. Занадто невеликі історичні проміжки часу Українська держава існувала як самостійна. У різні періоди території сучасної України перебували в складі Київської Русі, під татаромонгольським ярмом, під владою Литовської і Польської держав, у складі Російської імперії, що відбивалося і на судоустрої країни.

Етапом еволюціонування судового устрою України можна вважати кінець XVIII — початок XIX ст., коли Україна входила до складу Російської імперії. Цей період характеризується значними напрацюваннями в усвідомленні ролі суду для держави. Вони полягають як в обґрунтуванні необхідності виділення суду серед інших державних органів з наданням йому самостійності, так і в появі, використанні та розробці поняття «судова влада».

У 1862 р. в Основних положеннях судоустрою було закріплено, що влада судова відокремлюється від виконавчої, адміністративної і

законодавчої. Становлення судової влади як гілки державної влади, а суду як повноцінного і самостійного державного органу стало одним із завдань реформи 1864 р. Вона внесла такі положення в судоустрій України: незалежність суду; змагальність процесу; рівність сторін; всі люди рівні перед судом; презумпція невинуватості; інститут присяжних засідателів; створено місцеві та загальні суди; вводилася прокуратура, адвокатура, нотаріат; прокурорський нагляд.

В Україні після одержання звістки про революцію 1917 р. було створено Виконавчий комітет, що діяв від імені Тимчасового уряду, і Київську Раду робітничих і солдатських депутатів. 17 березня 1917 р. було створено Центральну Раду, яка взяла курс на установавання автономної Української Республіки з демократичним парламентським устроєм. Серед подальших подій можна виділити кілька історичних фактів, які характеризували стан судової влади України. Так, Третій Універсал Української Центральної Ради (ухвалений 7(20) листопада 1917 р.) закріпив, що суд в Україні повинен бути справедливим, таким, що відповідає духові народу. Генеральне Секретарство судових справ відповідало за приведення «судівництва» у відповідність до правних понять народу. Враховуючи підпорядкованість Генерального Секретарства судових справ Генеральному Секретаріатові України (уряду), про незалежність судової влади говорити не доводиться.

Закони про тимчасовий державний устрій України Гетьмана П. Скоропадського (прийняті 29 квітня 1918 р.) не передбачали нічого для становлення судової влади як рівної гілки влади. Гетьман мав право полегшувати покарання, оголошувати загальне прощення вчинених злочинних подій із скасуванням проти них переслідування та звільнення їх від суду і покарання, що порушувало повноту, виключність та самостійність судової влади. Вищим судовим органом був Генеральний Суд України. Всі генеральні судді призначалися Гетьманом. Далі починається період Української Соціалістичної Радянської Республіки. Конституція УСРР від 14 березня 1919 р. та Конституція УСРР від 15 травня 1929 р. не містять жодного положення не лише про судову владу, а навіть щодо судових органів або порядку судового захисту прав «робітників та селян». Конституція УРСР від 20 квітня 1978 р. зазначила, що правосуддя в Українській РСР здійснюється тільки судом, судді і народні засідателі є незалежними і підкоряються тільки законові, але є відповідальними перед виборцями або органами, що їх обрали, звітують перед ними і можуть бути ними відкликані у встановленому законом порядку.

З 1991 р. в Україні розпочато спробу на базі судової системи, побудованої в радянський період, створити повноцінну судову владу. Оскільки подібне завдання в стислий строк самостійно вирішити вкрай складно, то досить часто при проведенні судової реформи в Україні використовувався досвід зарубіжних, в основному європейських країн.

Відповідно до Конституції України правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції. Система судів загальної юрисдикції в

Україні будується за принципами територіальності і спеціалізації. Найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції є Верховний Суд України. Вищими судовими органами спеціалізованих судів є відповідні вищі суди. Відповідно до закону діють апеляційні та місцеві суди.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Поняття «судова система» та її побудова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/>.
2. Еволюція судоустрою України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dspace.nlu.edu.ua/>.
3. Сучасна система судочинства в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.csi.org.ua/publications/sudova-systema-ukrayiny-struktura-povnovazhennya-sudiv-poryadok-zvernennya-gromadyan-u-sudovi-organy/>.

СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ ЯК ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВА ФОРМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

*Аліна БІЛЕКА, кандидат юридичних наук, доцент,
Анастасія СОБЧЕНКО
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Нові соціально-економічні умови викликали потребу в повному обсязі використовувати таку форму соціального забезпечення як соціальне страхування.

Під час здійснення соціального страхування виникає значна кількість суспільних відносин. Постає питання про об'єктивну необхідність їх правового регулювання, визначення юридичного змісту. Актуальними є дослідження проблем соціального страхування як правової категорії та місця юридичних норм з соціального страхування в галузі права соціального забезпечення, аналіз основних принципів організації та функціонування системи загально-обов'язкового державного соціального страхування, критеріїв співвідношення сфери обов'язкового та добровільного соціального страхування за окремими його видами, обґрунтування поняття та правової природи соціального (страхового) ризику, страхових внесків, об'єкту страхування тощо.

Дослідження місця та значення державного соціального страхування в сучасній системі соціального захисту населення вказує на складність та неоднозначність міркувань у цій сфері. З одного боку, обов'язкове соціальне страхування вважається основою та оптимальним варіантом організації системи соціального захисту, що базується на історичному досвіді, міжнародних стандартах та відображається в наукових працях багатьох сучасних дослідників. З іншого боку, рівень матеріального забезпечення за рахунок обов'язкового соціального страхування, безсумнівно, вказує на необхідність термінового пошуку шляхів удосконалення функціонування цієї системи.

Основними негативними чинниками, які впливають на рівень та ефективність державного соціального страхування, на наш погляд, є:

1) незавершене, недосконале та непрацююче законодавче регулювання окремих важливих елементів системи соціального страхування (медичне страхування, накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та ін.);

2) тіньова економіка;

3) демографічні чинники – старіння населення та зниження рівня народжуваності;

4) скорочення платників єдиного соціального внеску у зв'язку з трудовою міграцією, пандемією COVID та ін.

Таким чином, система загальнообов'язкового державного соціального страхування є основним сучасним механізмом гарантування економічно-активному населенню соціальної підтримки у разі настання складних життєвих обставин, які на законодавчому рівні зараховані до соціальних ризиків. Саме тому важливого значення набуває вдосконалення законодавчого регулювання та досягнення економічної ефективності вказаної системи [6, с. 110].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 5 жовтня 2000 року № 2017-III: Відомості Верховної Ради України. 2000. № 48. Ст. 409.

3. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 №1058-IV URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>

4. Ярошенко О. М. Реформа системи організаційно-правових форм соціального забезпечення в Україні в умовах євроінтеграції URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/17.05.19/17_05_2019-183-189.pdf.

5. Шумна Л. П. Організаційно-правові форми соціального забезпечення URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/7215/1>.

6. Чічкань М. В. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування як основа сучасної системи соціального захисту в Україні. Право і суспільство. № 1. 2021. С. 106-110.

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ

*Людмила ВОРОНОВСЬКА, кандидат філософських наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Процес виникнення та розвитку правової держави завжди перебували у центрі наукових досліджень. Основна причина такої уваги до правової держави полягає не лише у самій ідеї її виникнення, а й у пошуках шляхів її найоптимальнішого оформлення та ефективного здійснення.

Правова держава – це, перш за все, держава демократична. Зберігаючи основні ознаки держави, вона є державою гуманітарною, що відкидає жорсткі, деспотичні методи управління суспільством. Правова держава – це держава великих позитивних можливостей по відношенню до суспільства та кожної людини. У ній реалізується наступний принцип: вільний розвиток кожного є умовою вільного розвитку всіх [1, 12]. Тобто права і свободи громадян у правовій державі розглядаються як фундамент побудови взаємовідносин людини та влади, основною метою якої є забезпечення прав і свобод, створення необхідних умов для їх повноцінної реалізації.

Особливий інтерес представляє процес формування правової держави в Україні та проблеми, пов'язані з ним. Серед них питання, що стосуються розвитку громадянського суспільства в нашій країні, негативний вплив соціальних та економічних факторів на процес розвитку правової держави, недостатня реалізація принципів, проголошених у Конституції, зокрема питання, пов'язані з дисбалансом влади.

Важливим кроком у процесі розвитку України було прийняття Конституції, яка проголосила в першій статті, що «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава» [5]. Ця стаття закріпила ряд принципів, що дозволяють віднести нашу державу до правових. У головному законі країни знайшли відображення найважливіші аспекти правової державності: захист права і свободи людини і громадянина, принцип поділу влади і верховенство права в усіх галузях тощо.

У той же час на сучасному етапі існує низка проблем, які перешкоджають формуванню правової держави в нашій країні. Насамперед, слід зазначити те, що положення, закріплені в Конституції, не реалізуються повною мірою. Це стосується забезпечення гідного життя, матеріального благополуччя, вільного розвитку громадян. Громадяни часто мають низький матеріальний достаток, соціальну незахищеність, отже, немає можливості забезпечити і реалізувати себе. Це породжує іншу проблему України – відсутність середнього класу, збільшення розриву між багатими та бідними. Її рішенням має займатися держава: збільшувати добробут громадян, проводити соціальну політику, спрямовану на допомогу нужденним верствам населення, податкову політику, спрямовану на скорочення нерівності та інші заходи.

Важливою проблемою є недосконалість нормативної бази нашої країни. Хоча й прийнято безліч нормативно-правових актів, що мають демократичний характер, але багато законів України носять нераціональний характер і не можуть реалізувати та забезпечити права та свободи людини та громадянина. Це, своєю чергою, перешкоджає розвитку в Україні громадянського суспільства. Розвиток цього інституту так само обтяжений соціальними та фінансовими кризами останніх років. Їх подолання – найважливіші напрямки розвитку нашої країни.

Говорячи про проблеми розвитку інституту громадянського суспільства, на даний період однією з головних є надмірний ступінь відчуження держави від народу. Але громадянське суспільство передбачає

згуртованість всіх його членів, наявність спільних духовних цінностей, моральних принципів, інтересів, цілей. Тобто його формування можливе шляхом подолання цього відчуження, вживання державою низки заходів, які вирішать це завдання. До них відносять: сприяння подальшому формуванню в Україні середнього класу, підняття авторитету сім'ї, як одного з найголовніших інститутів громадянського суспільства, розвиток системи самоконтролю влади, створення потужної нормативно-правової бази організації та функціонування громадянського суспільства, надання підтримки національним діаспорам [3, 19].

Для вирішення проблем, пов'язаних із розвитком громадянського суспільства, необхідно вжити ряд заходів.

Для збільшення в Україні чисельності середнього класу необхідно проводити приватизацію державної власності, причому приватизація повинна ґрунтуватися на принципах законності та справедливості.

Говорячи про інститут сім'ї, зазначимо, що в нашій країні вживаються заходи для зміцнення цього інституту та покращення демографічної ситуації. Ця політика є результативною, але недостатньою. Українським сім'ям потрібна державна підтримка.

Наступний захід – посилення самоконтролю влади. Для цього, на нашу думку, потрібно поставити державні органи під контроль громадськості. Але для України на сучасному етапі це буде малоефективно, і слід надати першочергового значення в цьому питанні діяльності парламенту як вищого законодавчого органу країни.

Здійснення всіх заходів має бути пов'язане з нормативним регулюванням, тобто зі створенням відповідного законодавства для нормальної організації та функціонування громадянського суспільства.

Говорячи про розвиток правової держави сучасної України, необхідно наголосити, що правова держава – це реальна перспектива, але її розвиток іде дуже повільно, і цей розвиток зумовлений багатьма протиріччями. Таким чином, основне завдання розвитку української державності полягає в тому, щоб подолати тенденцію вищих органів влади до монополізації, сформувати конституційні інститути, збалансувати систему влади і забезпечити реальний захист прав і свобод людини і громадянина.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бандурка О. Крок до правової держави // Право України. – 1991р. – № 3 – С. 11 – 13.
2. Васюкович Й. Проблеми й перспективи становлення і розвитку правової держави в Україні // Право України. – 2000 р. – № 1 – С. 32 – 35.
3. Довбуш Т. Принципы правового государства и механизм их реализации: Теоретико-правовой анализ // СПб., – 2005. – С. 18 – 20.
4. Козюбра М. Правовий закон: проблема критеріїв // Вісник Академії правових наук. – 2003. – № 2 (33); № 3(34). – 95 с.
5. Конституція України, прийнята 28 червня 1996 року (зі змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 р. № 2222).

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНАХ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

*Віктор ГВОЗДЬ, кандидат технічних наук, професор,
Заслужений працівник цивільного захисту України
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

За останнє десятиріччя в Україні розроблено і прийнято низку законодавчих і нормативно-правових актів, які регулюють діяльність у сфері запобігання і ліквідації надзвичайних ситуацій (НС), накопичено значний досвід у проведенні заходів з попередження НС та ліквідації їх наслідків.

Кодексом цивільного захисту України визначено, що цивільний захист – це функція держави, спрямована на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період [1].

Організація та реалізація заходів у сфері цивільного захисту ґрунтується на вимогах ряду вітчизняних законодавчих і нормативно-правових актів.

Цивільний захист забезпечується з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про основи національної безпеки України», суб'єктами, уповноваженими захищати населення, території, навколишнє природне середовище і майно, згідно з вимогами Кодексу цивільного захисту України – у мирний час, а також в особливий період – у межах реалізації заходів держави щодо оборони України.

Організаційну структуру ЄДСЦЗ становлять центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування і створювані ними постійно діючі функціональні та територіальні підсистеми, які мають чотири рівні управління — загальнодержавний, регіональний, місцевий та об'єктовий [2].

Повноваження центральних органів виконавчої влади у сфері цивільного захисту регламентовано Кодексом цивільного захисту України, зокрема [1]:

- забезпечення цивільного захисту у сфері суспільного життя, в якій реалізує державну політику відповідний орган виконавчої влади;
- здійснення заходів щодо захисту населення і територій під час НС;
- забезпечення виконання завдань цивільного захисту створеними ними функціональними підсистемами;
- розроблення та забезпечення реалізації галузевих програм і планів заходів з питань цивільного захисту, зокрема спрямованих на захист населення і територій від НС та запобігання їх виникненню, забезпечення техногенної та пожежної безпеки;
- розроблення та здійснення заходів, спрямованих на забезпечення сталого функціонування національної економіки в особливий період, зокрема суб'єктів господарювання, що належать до сфери управління центральних органів виконавчої влади;

– забезпечення реалізації вимог техногенної безпеки на ПНО, ОПН та інших суб'єктах господарювання, що належать до сфери їх управління, які можуть створити загрозу виникнення аварії та інші.

Ефективність реалізації завдань щодо захисту населення і територій, навколишнього природного середовища та майна від НС, запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим, забезпечується виконанням комплексу основних заходів цивільного захисту, а саме:

- планування заходів цивільного захисту;
- оповіщення та інформування населення у сфері цивільного захисту функціональними та територіальними підсистемами;
- укриття населення у захисних спорудах цивільного захисту;
- заходи з евакуації;
- інженерного захисту територій;
- радіаційного і хімічного захисту населення і територій;
- медичного, біологічного і психологічного захисту, забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення;
- забезпечення пожежної і техногенної безпеки;
- реагування на надзвичайні ситуації та ліквідації їх наслідків;
- моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій;
- підготовки органів управління та сил цивільного захисту, фахівців та персоналу з питань цивільного захисту.

Організація заходів цивільного захисту у функціональних підсистемах і забезпечення техногенної та пожежної безпеки у сфері суспільного життя, в якій реалізує державну політику міністерство чи інший центральний орган виконавчої влади, здійснюються підрозділами з питань цивільного захисту, які створюються такими органами у складі їх апаратів.

Положення про підрозділи з питань цивільного захисту центрального органу виконавчої влади затверджується відповідним центральним органом виконавчої влади.

У центральних органах виконавчої влади, які не створюють функціональні підсистеми, призначаються працівники з питань цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки.

Основні функції з питань цивільного захисту, що належать до компетенції відповідного центрального органу виконавчої влади, визначаються в положенні про цей орган.

Підсумовуючи вищезазначене, можна констатувати, що під заходами цивільного захисту слід розуміти комплекс організаційних, інженерно-технічних, санітарно-гігієнічних, протиепідемічних та інших заходів, спрямованих на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від НС різного характеру.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 2 жовтня 2012 р. № 5403-VI. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>
2. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: Постанова КМУ від 09.01.14 р. № 11 / Офіційний вісник України. – 2014. – № 8. – Ст. 341.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ

Дмитро ГОЛОВІН

Одеський державний університет внутрішніх справ

На сьогоднішній день в Україні серед найактуальніших проблем є боротьба зі злочинами у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Правопорушення у зазначеній сфері завдають значної шкоди здоров'ю людства, непоодинокі випадки розладу стосунків у родинях, вплив на психічне здоров'я людини, розвиток тіньової економіки, порушення моральних цінностей, ускладнення та погіршення умов життя тощо.

У науковій літературі, на жаль, питання про методику розслідування вищезазначених правопорушень, докладно не висвітлювалось, що негативно впливає на результат діяльності правоохоронних органів, які безпосередньо пов'язані з розслідуванням правопорушень таких видів. Відсутній детальний опис криміналістичної характеристики цих злочинів. Існує необхідність у створенні подальшого якісно нового механізму їх розслідування, для того щоб працівники практичних підрозділів менше стикалися із значними труднощами під час розкриття та розслідування таких злочинів.

Досліджуючи елементи криміналістичної характеристики злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, незаконного обігу психотропних речовин та незаконного обігу їх аналогів або прекурсорів, ставимо такі завдання як надати детальну теоретичну характеристику наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів; визначити спосіб вчинення злочину; деталізувати особу злочинця та особу потерпілого; теоретично визначити поняття криміналістичної характеристики, як джерела відомостей про даний вид злочину та її роль у практичному застосуванні.

Криміналістична характеристика злочинів – це сукупність відомостей про відповідний злочин, який складається з основних елементів та містить інформацію про суб'єкта злочину, спосіб вчинення злочину, час та місце, предмет посягання, особу потерпілого, знаряддя та засоби. Вся ця інформація є важливою для виявлення, розкриття та розслідування таких правопорушень. Науковцями доведено, що криміналістична характеристика злочинів – це наукова категорія, що займає провідне місце в методиці розслідування злочинів. Всебічне, повне зібрання криміналістично значущих ознак дає змогу побудувати вдалі типові версії, що використовуються при вирішенні конкретних слідчих завдань.

Відмітимо, що Сергєєв Л. А. виділяє такі елементи криміналістичної характеристики злочинів, як спосіб вчинення злочину; умови, у яких вчиняють злочини, та особливості обстановки; обставини, пов'язані з безпосередніми об'єктами злочинних посягань, суб'єктами та суб'єктивною стороною злочину; зв'язки злочинів конкретного виду з іншими злочинами

та окремими діями, що не є кримінально караними, але збігаються з даними злочинами за окремими об'єктивними ознаками; взаємозв'язки між вказаними групами обставин [2, с. 4-5].

В свою чергу Салтевський М. В. розглядає криміналістичну характеристику як інформаційну модель, що являє собою якісно-кількісну систему опису типових ознак конкретного виду (групи) злочинів [3, с. 390].

Науковці по-різному визначають кількість та зміст елементів криміналістичної характеристики. Більшість авторів схильні до закритого переліку елементів криміналістичної характеристики злочинів, до якого відносять такі елементи: предмет посягання; спосіб вчинення злочину; слідову картину; обстановку вчинення злочину; характеристики особи злочинця; характеристику особи потерпілого.

Наведений перелік має не імперативний, а диспозитивний характер. Погоджуємось, що зазначені елементи повністю охоплюють зміст криміналістичної характеристики. Однак у певних видів злочинів у криміналістичній характеристиці можуть бути присутні не всі означені елементи або деякі з них не будуть мати важливого значення для розкриття та розслідування злочину.

Наступний елемент криміналістичної характеристики злочину є спосіб вчинення злочину. Способи вчинення такого виду злочину утворюють самостійні склади злочинів. Законодавець виокремлює незаконне виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилка, збут, контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів.

Особа злочинця є важливим елементом криміналістичної характеристики правопорушення. Такі злочини здебільшого мають груповий, ієрархічно-організований характер. Однією з умов вчинення такого злочину – цілковита таємність (конспірація).

Чернецька О. А. та Пиріг І. В. звертають увагу на те, що у більшості випадків спосіб і обстановка вчинення злочину перебувають у прямій залежності від властивостей особи злочинця. Чим тісніше злочинець пов'язаний із предметом злочинного посягання, тим його дії зі вчинення і приховання слідів є більш витонченими та досконалими. Таким чином, властивості особи злочинця впливають на обставини злочину, а вивчення судово-слідчої практики може бути використане для встановлення важливих ознак особи злочинця [1, с. 35].

З урахуванням вищезазначеного можна підсумувати: криміналістична характеристика являється джерелом відомостей про певні види злочинів; всі елементи криміналістичної системи рівнозначні, тому виділяти серед них основні та факультативні недоцільно; суспільно небезпечним, кримінально караним є також викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем, порушення встановлених державою правил обігу вищезазначених речовин, незаконна видача медичним працівником рецепта на право придбання таких речовин, введення в організм людини наркотичних засобів або їх аналогів всупереч її волі та бажання,

примушування інших людей до вживання таких засобів; особлива небезпека зазначених суспільних відносин полягає у тому, що вживання наркотичних засобів (або їх аналогів) викликає незворотні зміни в організмі людини, знищує його психічну та нервову систему, негативно змінює систему загальнолюдських цінностей, що призводить до того, що індивід перетинає межу моральних та кримінальних заборон та стає залежним від інших людей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Пиріг І. В., Чернецька О. А. Теорія і практика розслідування незаконного перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом: монографія. Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2017. 156 с.

2. Сергеев Л. А. Расследование и предупреждение хищений, совершаемых при производстве строительных работ: автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.09. Москва, 1966. С. 4-5

3. Салтєвський М. В. Криміналістика (у сучасному вигляді) : підруч. К. : Кондор, 2005. 419 с.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Юрій ГОРБАЧЕНКО, кандидат історичних наук, доцент,

Олексій ЧЕПУР

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Розвиток науково-технічного прогресу в Україні сприяє створенню в державі екологічно небезпечного середовища проживання людей, підвищує ризик виникнення аварій і катастроф природного, техногенного, соціального та воєнного характеру з наслідками різних масштабів – від об'єктового рівня до загальнодержавного.

Якість людського життя нерозривно пов'язана з розв'язанням проблем безпеки її життєдіяльності, захисту територій, навколишнього природного середовища і майна від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. Зниження ризиків виникнення надзвичайних ситуацій техногенного, природного, соціального та воєнного характеру, підвищення рівня безпеки населення і захищеності територій від їх наслідків є одним із головних пріоритетів розвитку держави.

Розв'язання проблеми захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій є впровадження ефективної державної політики шляхом чіткого визначення та розподілу функцій, повноважень і ресурсів між суб'єктами управління усіх рівнів для забезпечення системного підходу щодо планування і здійснення ними заходів цивільного захисту. Визначення основ і практики застосування механізмів державно-приватного партнерства, щодо попередження та реагування на надзвичайні ситуації в умовах реформ децентралізації влади в Україні.

У зв'язку з поетапною реалізацією реформи децентралізації влади в Україні, що супроводжується структурно-функціональними та економічними змінами в організації діяльності місцевої влади, актуальним є завдання: Впорядкування та внесення змін до нормативно-правових актів, щодо реалізації державної політики у сфері цивільного захисту населення та територій; Оптимізації та впорядкування структури єдиної державної системи цивільного захисту; Посилення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування, щодо захисту об'єднаних територіальних громад від надзвичайних ситуацій та їх наслідків; Організація діяльності функціональних підсистем; Матеріально-технічного оснащення органів управління та сил цивільного захисту; Застосування механізмів державно-приватного партнерства, щодо попередження та реагування на надзвичайні ситуації та інші.

Діюча система реагування на надзвичайні ситуації та гасіння пожеж на місцях економічно і функціонально неефективна, оскільки переважна більшість заходів фінансується за рахунок Державного бюджету. В сучасних соціально-економічних умовах це не дає можливості утримувати необхідну кількість державних пожежних та аварійно-рятувальних частин, здійснювати їх належне комплектування, матеріально-технічне забезпечення і оснащення, здійснювати оперативну управлінську діяльність. Зважаючи на цю ситуацію, перед Державною службою України з надзвичайних ситуацій стоять першочергові завдання щодо методичної допомоги громадам в організації місцевої добровільної пожежної охорони, розробки оптимальної чисельності, структури та функцій служб цивільного захисту, які повинні бути створені в кожній об'єднаній територіальній громаді з урахуванням їх техногенного та екологічного навантаження, організації навчання населення правилам поведінки при виникненні надзвичайних ситуацій. Важливим аспектом у цьому питанні є забезпечення подальшої оперативної взаємодії підрозділів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту і місцевої пожежної охорони на території створених об'єднаних територіальних громад [1].

Стратегічним напрямком розвитку цивільного захисту починаючи з 2012 року, є створення в Україні відповідно Системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112 [2]. Головною метою її створення є забезпечення дотримання конституційних прав громадян на особисту безпеку, охорону здоров'я та майна, надання державної послуги європейського рівня, забезпечення єдиного номера виклику "112" для всіх екстрених ситуацій, безкоштовного з'єднання з кожної точки держави з будь-якого доступного телефону (комунікатора), високої швидкості з'єднання з оператором Системи 112, оперативного отримання кваліфікованої допомоги, можливість спілкування іноземними мовами.

Однак через досить складний організаційно-управлінський і технічний механізм реалізації цього проекту брак державних коштів повноцінне створення і функціонування Системи 112 до цього часу забезпечити так і не вдалося.

Першочерговим завданням розвитку системи цивільного захисту України є модернізація системи централізованого оповіщення населення

при виникненні надзвичайних ситуацій. У даний час діюча система є морально і фізично застаріла та нездатна в повному обсязі забезпечити виконання покладених на неї завдань і вимагає технічної модернізації з урахуванням новітніх інформаційно-телекомунікаційних технологій і змін, що відбулися в суспільстві, зокрема за період становлення і розвитку України як незалежної держави[3].

Застосування досвіду зарубіжних країн механізмів державно-приватного партнерства щодо попередження та реагування на надзвичайні ситуації на нашу думку є також пріоритетним напрямом оптимізації управління процесами цивільного захисту та дає змогу підвищити готовність населення та об'єктів промисловості до надзвичайних ситуацій.

На жаль, в Україні механізму державно-приватного партнерства у сфері попередження та реагування на надзвичайні ситуації приділяється недостатня увага.

На сучасному етапі децентралізації влади та об'єднання територіальних громад в Україні необхідно прийняти необхідні законодавчі та нормативні акти, а до деяких внести зміни та доповнення, щодо пріоритетних напрямків оптимізації управління процесами цивільного захисту які визначені в даному дослідженні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Михайлов В. М. Участь органів місцевого самоврядування у мінімізації ризиків виникнення надзвичайних ситуацій: європейська практика. Державне управління: теорія та практика: наук. фах. вид. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. 2011. № 2. URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Mikhailov.pdf> (дата звернення: 01.10.2017).

2. Про систему екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112: Закон України від 13.03.2012 р. № 4499-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.

3. Костенко В. О. Пріоретити удосконалення державного управління у сфері цивільного захисту територіальних громад в процесі децентралізації влади в Україні. Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. Д.: ДРІДУ НАДУ, 2017. Вип. 2 (52). С. 267–274

4. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту : постанова Кабінету Міністрів України від 9.01.2014 р. №11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.

ТЕХНОГЕННА БЕЗПЕКА ТА ЛІКВІДАЦІЯ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

*Юрій ГОРБАЧЕНКО, кандидат історичних наук, доцент,
Олексій ЧЕПУР
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Техногенна безпека – відсутність ризику виникнення аварій та/або катастроф на потенційно небезпечних об'єктах, а також у суб'єктів господарювання, що можуть створити реальну загрозу їх виникнення. Техногенна безпека характеризує стан захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру[1]. Забезпечення техногенної безпеки є особливою (специфічною) функцією захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій.

У всьому світі спостерігається феномен зростання числа нещасних випадків, аварій і катастроф, що пояснюється трьома причинами:

- з розвитком техніки небезпека росте швидше, ніж людська здатність протистояти їй;
- зростає ціна помилки;
- люди схильні звикати не тільки до небезпеки, а й до порушення правил.

Прогнозування, попередження і ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій техногенного характеру є актуальною проблемою. У кожному великому або малому місті нарівні з житловою забудовою можуть бути розташовані різні підприємства, які виробляють, використовують або зберігають шкідливі й небезпечні речовини. У разі аварії на виробництві виявляється дія, як правило, цілого комплексу чинників, оскільки кожний з них ініціює виникнення безлічі інших, нових і небезпечних ситуацій.

Для забезпечення техногенної безпеки пропонуються такі заходи:

- виявлення всіх чинників ризику техногенного характеру, включаючи виявлення небезпеки продукції, що випускається, технологічних процесів, операцій, виробничих об'єктів і об'єктів життєзабезпечення населення на даній території;

- встановлення міри небезпеки об'єктів на основі комплексних методів оцінки з обліком пожежної та вибухової безпеки, електробезпеки, надійності ємностей і судин, що знаходяться під тиском і т.д., а також реальними гідрогеологічними, територіальними і кліматичними умовами, виявлення найбільш небезпечних вузлів і об'єктів, здатних в екстремальних умовах викликати ланцюгову реакцію і найбільш руйнівні наслідки;

- розробка прогнозу наслідків катастроф, розмірів утрат і збитку у всіх виявах цієї проблеми;

- розробка профілактичних заходів з метою стійкої й безаварійної роботи підприємств і збереження екологічної рівноваги;

- розроблення методів і способів техногенного характеру щодо попередження аварій, які супроводжуються загибеллю людей, виходом із

ладу обладнання, забрудненням навколишнього середовища шкідливими викидами і т.д.;

- розроблення технічних і організаційних способів зниження збитків людським, матеріальним і природним ресурсам у разі їх виникнення;

- розробка термінових заходів по захисту від можливих диверсій, включаючи напади й загрози тероризму, особливо на ядерних і хімічних підприємствах, а також об'єктах життєзабезпечення населення;

- розроблення заходів по ліквідації наслідків і відновленню нормального режиму роботи підприємств[3].

Для попередження і ліквідації наслідків техногенних аварій, катастроф, функціонують комісії техногенно екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій. Комісії ТЕБ та НС діють при Кабінеті Міністрів України, в областях, містах, регіонах. До їх функцій входить забезпечення постійної готовності аварійно-рятувальних служб, контроль за розробкою та реалізацією заходів із попередження можливих аварій і катастроф. Усі завдання з ліквідації НС виконуються по черзі у максимально короткі строки.

Насамперед вирішуються завдання щодо термінового захисту населення, запобігання розвитку чи зменшення впливу НС і завдання з підготовки та виконання рятувальних та інших невідкладних робіт.

З цією метою виконуються:

- оповіщення населення про небезпеку чи загрозу виникнення;

- евакуація людей та тварин із небезпечних зон, використання засобів профілактики захворювань, травматизму, надання медичної та іншої допомоги;

- локалізація аварій, зупинка чи зміна технологічного процесу, попередження й гасіння пожеж;

- приведення в готовність органів управління, сил і засобів для рятувальних робіт, ведення розвідки в осередках ураження, оцінка ситуації, що склалася[2].

Аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи починаються одразу в міру готовності сил та засобів для їх проведення, ведуться безперервно з необхідною заміною особового складу при дотриманні техніки безпеки.

У районах, що постраждали внаслідок аварії, катастрофи чи стихійного лиха, проводиться відновлення зруйнованого житла, спорудження тимчасових будівель (намети, землянки, навіси тощо), відновлення енерго- та водозабезпечення, ліній зв'язку, об'єктів комунального обслуговування. Також здійснюється санітарне очищення осередку ураження, забезпечення людей продуктами харчування, предметами першої необхідності та ін. Одночасно розпочинаються роботи з відновлення функціонування уражених об'єктів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України (№ 5403-VI від 02.10.2012, із змінами, внесеними згідно із Законами № 224-VII від 14.05.2013 та № 353-VII від 20.06.2013)

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.01.2015р. №18 «Про Державну комісію з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій».

3. Дуднікова І.І. Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник. – К., 2002.

«ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ» ТА ЇЇ МІСЦЕ В СИСТЕМІ ПРАВ ЛЮДИНИ

*Леся ГОРЕНКО, кандидат історичних наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Останнім часом у всіх сферах життєдіяльності людини зростає актуальність питань, пов'язаних з гендерною рівністю. Світовий процес формування конституційного законодавства характеризується декларуванням в ньому принципу рівних прав і можливостей. Конституційне закріплення рівності статей є характерним на рівні з такими особливостями, як національна і расова незалежність, мова, віросповідання, соціальне походження та інші.

У сучасній юридичній науці право сприймається насамперед як сукупність прав людини. Тому необхідно здійснити комплексний науковий аналіз проблеми співвідношення визнання прав і свобод кожного індивіда в ракурсі категорії гендерної рівності.

В сучасній соціальній науці традиційно розрізняють поняття «стать» та «гендер». Перше з них використовується для виокремлення анатомо-фізіологічних особливостей, на основі яких людські істоти визначаються, як чоловік та жінка. Стать, як біологічна особливість людини, вважається фундаментом та першопричиною психологічних та соціальних відмінностей між чоловіком та жінкою. Проте з біологічної точки зору між ними не так багато розходжень. Особливо люди різняться формами діяльності, соціальними ролями, поведінкою, емоційними станами. Таким чином, в сучасній соціології для пояснення соціальних ролей виникає нове поняття «гендер» [1, 292].

Як відомо, у прямому перекладі з англійської мови «гендер» означає «рід» у лінгвістичному значенні слова і походить від латинського «рід». Проте з 1958 року ситуація дещо змінилася. Психолог Р. Столлер, що працював над проблемами транссексуальності у каліфорнійському центрі з вивчення гендерної самосвідомості, використав термін «гендер» для означення поняття «стать у соціальному значенні» [2, 77].

Гендер – це соціокультурні прояви статі. З одного боку, гендер – це важливий інструмент соціального аналізу, з іншого боку – це ще один інструмент боротьби з дискримінацією. Отже, гендер – це система відносин та взаємодій, яка поділяє суспільство на тих, хто має владу і на підкорених. В цьому значенні гендер схожий на клас, касту, расу. Тобто це категорія стратифікаційна, ієрархічна [2, 79].

Прибічники гендерної ідеології вважають, що українські економічні та політичні інновації знаходяться в певному протиріччі з існуючими в масовій свідомості традиційними культурними зразками, соціальними уявленнями, стереотипами свідомості та поведінки більшості населення, а необхідна трансформація ціннісних орієнтацій населення значно запізнюється по відношенню до швидкої зміни соціальної практики, що, на їх думку, значно ускладнює протікання усіх соціокультурних процесів в країні. Тому використовуючи нові наукові орієнтири, намагаються

втручатися у сферу сім'ї для докорінної її зміни. Виникає протиріччя між ідеальним та реальним у плані їх реалізації на практиці, між цінностями та шлюбно-сімейними установками різних поколінь [4, 56].

Отже, почався процес використання гендерного підходу в осмисленні сім'ї. Прибічники гендеру інтерпретують соціальну справедливість як стремління до рівних прав та можливостей. Вони вважають, що в сучасному шлюбі набагато більше гендерної рівності, оскільки це найважливіша умова сімейного благополуччя. Такими установками вони змінюють відношення до однополіх шлюбів. У першому десятилітті XXI ст. однополі шлюби легалізували 13 країн, нині їх вже більше двох десятків. Проте, дослідники звертають увагу на те, що молоде покоління в умовах змінення традиційних стереотипів, різноманітності та розшарування способів та стилів поведінки, стає не завжди готовим до прийняття особистісної та соціальної ідентичності. Це породжує проблематичність реакцій в різних ситуаціях, конфліктність та девіантність поведінки, невідповідність до соціальної та сімейної взаємодії.

Звичайно, що противники гендерної ідеології вбачають серйозні загрози в проблемі гендерного осмислення сім'ї, в результаті чого втрачається сама цінність сім'ї, як основи суспільства. Для розуміння сутності сім'ї та наявності чи відсутності кризових явищ в ній, варто аналізувати динаміку масових сімейних структур, що є однією з характеристик рівня модернізації суспільства.

Зараз ми живемо в суспільстві всезагального, усепроникаючого ризику. Процеси виробництва ризиків інтенсивні. Їх зростання йде швидше, ніж зростання матеріальних та духовних благ. Сучасна українська сім'я стоїть перед низкою нових викликів, пов'язаних з: погіршенням екології; високим рівнем бідності; відсутністю необхідних темпів створення нових високо технологічних робочих місць; другим етапом депопуляції та швидкими темпами старіння населення; незупинною деіндустріалізацією; високим рівнем військових загроз; збереженою гендерною асиметрією [5, 66].

Отже, готовність молодих людей шукати альтернативні форми устрою своєї долі ведуть до того, що еволюціонують не просто форми шлюбу, але й відношення до них суттєво трансформуються. Відбуваються фундаментальні зрушення в життєвому циклі людини: зникають різного роду відповідальності між партнерами, збільшується тривалість життя, розширюється свобода вибору шлюбного партнера і форм сумісного життя, планування або повна відмова від дітонародження тощо.

Звільнена від всього цього людина концентрується на сексуальності. Ніякі сторонні проблеми вже не можуть завадити їй знайти всю повноту щастя. Одностатєва любов і права меншин зовсім не випадково опинилися на прапорах лібералізму. Пошук ідеального призвів його до закономірного висновку: тілесність, що скинула з себе обтяжливий вантаж, пристрасті, що стали вседозволеними, але не на шкоду іншим – такий закономірний підсумок обрізаної Просвітництвом світобудови. В ній «людина» – це звучить гордо.

Є «яскраві» приклади «щасливого» життя. У Німеччині, Швейцарії, Франції, Австрії, країнах Скандинавії практикуються унікальні методи сексуальної освіти: там не просто розповідають про це на уроках, а закликають дітей експериментувати з одностатєвістю якомога раніше. У

Голландії кілька років тому була офіційно зареєстрована партія педофілів, яка мала намір брати участь у виборах: вона закликала скоротити вік вступу в сексуальні відносини як мінімум до 10–12 років. Той аргумент, що абсолютна більшість людей (традиційно орієнтованих) вважає все це протиприродним, для «них» є малозначимим. Навпаки, чим більше протиприродного, тим бажаніше, щоб це було втілено на практиці.

Вчені виправдовують і заохочують цю ідеологію, оскільки тих діячів науки, які відмовилися підтримувати її, давно списали з рахунків: у них немає робочих місць, грантів, наукового імені, кар'єрні ліфти для них закриті. Після такої люстрації в цій системі залишилися тільки ті, хто прийняв гендерну ідеологію. Решта ж перетворилися на маргіналів, виживають лише за рахунок публікацій правдивих праць і книжок, які розповсюджуються за межами «освіченої» Європи.

Масштабно діє одна з політичних видів зброї – це культура відміни (Cancel Culture): позбавлення людини роботи, образи на рахунок тих, хто не погоджується з «прогресивною» думкою, вимога повної підкори тих, хто не згоден. Іншими словами – «тиранія в лоні самої демократії» [3, 34].

Механізм Cancel Culture подібний вірусу, ефективно руйнує інформаційний простір навколо об'єкта атаки так, що всі результати діяльності, акаунти в мережі стираються ніби ластиком з усіх платформ, серверів і пошукових баз. Культура скасування – потужний засіб підтримки культурної гегемонії шляхом тотальної зачистки від небажаних течій. Не потрібні багаття інквізиції або нацистські штурмовики, – культура скасовується невидимо і миттєво: чого немає у Вікіпедії, того не існує в природі. Культурою все частіше називають або явища, що не мають відношення до культури (ЛГБТ-культура), або інструменти, спрямовані проти культури.

Це наводить на думку, що відбувається створення глобальної політичної системи керованого "кінця історії". Вимоги до неї такі: забезпечити збереження таємниці "інструментальної економіки", управляти людьми від народження до смерті ("немає людини – немає проблеми"), підтримувати задані параметри популяції, забезпечувати політичну і соціальну стабільність (при цьому економічна стабільність бажана, але НЕ пріоритетна). Взяти під контроль мізки всього людства, система зможе стати значно більш стабільною. Перш за все, це взяття під контроль простолюднів. Це буде робитися безжалісно, не враховуючи ні закони і конституції. Ступінь цієї жорстокості буде тільки наростати в міру підпорядкування народів. Пропагандистські машини сьогодні займаються саме цим: ламають волю і виробляють колективний страх.

Ідеологи «гендера» ідуть в авангарді такого наступу. Їм абсолютно все одно, що буде після них, нехай і потоп. Тут немає конкретної мети знизити народжуваність. Зараз їх завдання – переформатувати європейське суспільство на свій лад.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Курбанова Л. У. К проблеме гендерной идентичности: социокультурный аспект// Научные ведомости. – 2010, № 2 (97), вып. 15. – С. 292–297.

2. Пушкарева Н. Л. Гендерные исследования: рождение, становление, методы и перспективы// Вопросы истории, № 6, 1998. – С. 76–86.
3. Надолинская Л. Н. Гендерное партнерство, гендерная идеология XX века// Вестник Таганрогского института имени А.П. Чехова, 2006. – С. 33–36.
4. Волкова Т. А. Потенциал гендерного дискурса в осмыслении семьи// Вестник Кемеровского государственного университета культуры и искусства. 2017. – С. 55–61.
5. Доброхлеб В. Г., Баллаева Е.А. Семья перед лицом новых социальных вызовов// Народонаселение. – Т. 21, № 2, 2018. – С. 60–68.

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ: ТЕРОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

*Аліна ГРИЦУК, кандидат юридичних наук
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Корупція є явищем, що виникає в процесі реалізації владних відносин уповноваженими на це особами, які використовують надану їм владу для задоволення особистих інтересів (інтересів третіх осіб), а також для створення умов здійснення корупційних дій, приховування цих дій та сприяння їм.

На сьогоднішній день в нашій державі здійснюється низка заходів у сфері запобігання та протидії корупції, більша частина з яких направлена саме на запобігання корупції, як і в більшості країн Європи.

Одним із основних напрямів у сфері запобігання корупції є виявлення корупційних ризиків, які можуть виникнути в діяльності державних службовців, а також усунення умов та причин виникнення цих ризиків [1].

Проведення оцінки корупційних ризиків вимагається Законом України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII. Згідно статті 61 Закону «Керівник, засновники (учасники) юридичної особи забезпечують регулярну оцінку корупційних ризиків у її діяльності і здійснюють відповідні антикорупційні заходи» [2].

К. Л. Бугайчук, вважає, що корупційний ризик – це відповідний факт (дія, стан), який створює умови для вчинення корупційних правопорушень особами, уповноваженими на виконання функцій держави та місцевого самоврядування [3]. Проте згідно рекомендацій Національного агентства з питань запобігання корупції, корупційний ризик – це ймовірність того, що відбудеться подія корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією, яка негативно вплине на досягнення органом влади визначених цілей та завдань [4].

При оцінці корупційних ризиків та розробці планів протидії корупції та антикорупційних програм слід керуватися діючим законодавством. Серед ключових нормативних актів слід виділити:

- Закон України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014;

- Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 № 1698-VII;
- Кримінальний Кодекс України, від 05.04.2001 № 2341-III;
- Кодекс України «Про адміністративні правопорушення» від 07.12.1984 № 8073-X
- Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889 –VIII тощо.

За поширеністю корупційні ризики в діяльності державних службовців можна розташувати в такому порядку:

- недоброчесність державних службовців;
- виникнення конфлікту інтересів;
- безконтрольність з боку керівництва;
- наявність дискреційних повноважень [1].

Слушною є думка Ю. Дмитрієва, який вважає, що: «одним із пріоритетних завдань державної антикорупційної політики в Україні, на сучасному етапі, повинно стати створення та впровадження якісної системи аналізу та оцінки корупційних ризиків у сфері державного управління, про що також неодноразово наголошувалося нашими західними партнерами. Оцінка корупційних ризиків допоможе виявити прогалини та недоліки в системі державного управління, що загрожують виникненням корупції серед посадових осіб органів державної влади» [5].

Отже із вище зазначеного слід зазначити, що корупційний ризик це негативний аспект, що виникає чи може виникнути під час виконання державним службовцем своїх повноважень, тобто при здійснення ним своєї безпосередньої службової діяльності, проте усунення корупційних ризиків в діяльності державних службовців виключить можливість порушення ними законодавства України, позитивно вплине на покращення роботи органів державної влади та сприятиме підвищенню авторитету державного службовця та державної служби в комплексі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Корупційні ризики в діяльності державних службовців: Роз'яснення Міністерства Юстиції України від 12.04.2011 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0026323-11#Text>
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. №1700-VII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
3. Бугайчук К. Л. Корупційні ризики: поняття, класифікація, методологія оцінки, заходи усунення. URL: http://www.univd.edu.ua/general/publishing/konf/31_03_2017/pdf/15.pdf.
4. Про затвердження Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади : рішення Національного агентства з питань запобігання корупції № 126 від 02.12.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1718-16#Text>
5. Дмитрієв Ю. Оцінка корупційних ризиків у системі державного управління: поняття та зміст. Ефективність державного управління. 2016. Вип. ½ (46/47). Ч 1. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/edu_46/fail/ch1/18.pdf

ВИДИ ДОКАЗІВ У КИЇВСЬКІЙ РУСІ

*Ольга ДУЛГЕРОВА, кандидат історичних наук, доцент,
Валерія БРУС
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

У добу Київської Русі цивільний і кримінальний процеси не були відокремлені один від одного, оскільки в обох панував приватно-правовий принцип. Тобто у ті часи мав місце перший історичний тип кримінального процесу – обвинувальний (приватно-позовний, змагальний). Це найдавніший процес, що отримав свою назву внаслідок того, що головним у процесі було обвинувачення, без якого не могло бути розпочато провадження у справі. Цей процес мав змагальний характер, тобто був змаганням рівноправних сторін перед незалежним від них судом [4, с. 30].

Зважаючи на приватний характер судочинства, воно характеризувалося активною участю у ньому осіб, заінтересованих у вирішенні конфлікту: потерпіла особа (позивач, обвинувач) підтримувала в суді обвинувачення, зобов'язана була збирати докази і подавати їх до суду; протилежна сторона – відповідач (обвинувачений) – визнавала обвинувачення, а у разі його заперечення мала подати до суду докази, які спростовували пред'явлене до неї обвинувачення. Звичайно, у даному випадку не йдеться про подання доказів у його сучасному розумінні (як подання виключно предметів чи документів [5, с. 98]). У Київській Русі використовувалися такі види судових доказів: особисте зізнання, свідчення “послухів і видоків”, речові докази, “суди божі”. Доказами могли бути також сліди побоїв (синці на обличчі і тілі потерпілого), знайдені у підозрюваного вкрадені речі, знайдення трупа на території громади та інше [2, с. 88]. Значна доля відомостей по справі одержувалася від свідків. За Руською Правдою свідки ділилися на кілька категорій – видоків, послухів і людей. “Видоками” вважали осіб, які були очевидцями вчинення злочинних дій, що стали приводом для порушення кримінальної справи. “Послухами” називали свідків доброї слави сторони, яка брала участь в судовому процесі. А під терміном “люди” розумілися свідки у справах, обставини яких могли бути відомими багатьом. У деяких випадках Руська Правда для підтвердження того чи іншого факту вимагає виставляти заздалегідь визначену кількість свідків. Так, обвинувачений у вбивстві міг відвести від себе підозру шляхом виставлення семи послухів, а якщо обвинувачений був іноземцем – кількість послухів обмежувалася двома: “Аще будеть на кого поклепная вира, то же будеть послухов 7, то ти виведуть виру; паки ли варяг или кто ин то два” (ст. 18 Руської Правди просторової редакції) [1, с. 31]. При цьому послухами могли бути тільки вільні люди (“Ты тяже все судяты послухи свободными” – ст. 85 Руської Правди просторової редакції), і лише в окремих випадках – боярські тіуни або закупи (“А послушества на холопа не складають; но оже не будеть свободаго, но по нужи сложити на боярска тивуна, а на инех не складивати; а в мале тяже по нужи възложити на закупа” – ст. 66 Руської Правди просторової редакції) [5, с. 35–36]. Зважаючи на приватно-обвинувальний характер процесу по Руській Правді, доказування за допомогою показань свідків

здійснювалося виключно самими сторонами. Діяльність суду у цьому відношенні обмежувалася лише вимогою від них у потрібних випадках цих доказів і спостереженням за їх поданням. В окремих статтях Руської Правди згадується і про подання речових доказів (“знаменія”). Так, ст. 67 Руської Правди просторової редакції передбачає: “А кто порветь бороду, а вьньметь знамение, а вылезуть людие, то 12 гривен продаже; аже без людии, а в поклепе, то нету продаже”. Я.Н. Щапов вважає, що тут регламентується процесуальна сторона справи: повинні бути подані речовий доказ (знаменіє) і свідки злочину; без свідків обвинувачення розцінюється як неправдиве (поклеп), а штраф не присуджується [4, с. 107]. Таким чином, аналіз староруського законодавства свідчить, що подання доказів здійснювалося сторонами (позивачем і відповідачем) переважно шляхом забезпечення явки до суду свідків-очевидців, що засвідчували фактичні обставини у справі, або певної кількості свідків-очисників (послухів), які дозволяли очиститися від обвинувачення. Крім того, могли подаватися і речові докази, однак, поруч із цим, все одно обов’язково вимагалися ще й показання свідків.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Василенко М. П. Вибрані твори у трьох томах. – Том 2. Юридичні праці / М. П. Василенко; Упорядники: І. Б. Усенко, Т. І. Бондарук, А. Ю. Іванова, Є. В. Ромінський; Відп. ред. Ю. С. Шемшученко, І. Б. Усенко. – К.: Юридична думка; Вид. дім “Академперіодика”, 2006. – 560 с.
2. Історія держави і права України: [підр.]. – У 2-х т. / В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О. Д. Святоцький та ін.; За ред. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина, В. Д. Гончаренка. – К.: Видавничий Дім “Ін Юре”, 2003. – Том 1. – 656 с.
3. Історія українського права / За ред. О. О. Шевченка – К.: Олан, 2001. – 214 с.
4. Калиновский К. Б. Основные виды уголовного судопроизводства: [учебное пособие] / К. Б. Калиновский. – СПб.: Издательство юридического института (Санкт-Петербург), 2002. – 63 с.
5. Крушинський С. А. Предмет подання доказів у кримінальному судочинстві України / С. А. Крушинський // Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 31 березня 2011 року). – У 4-х частинах. – Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація “Істина”, 2011. – Ч. 3. – С. 97-99.

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ПОДАННЯ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ ДО СУДОВОЇ РЕФОРМИ 1864 РОКУ

*Ольга ДУЛГЕРОВА, кандидат історичних наук, доцент,
Дарья ВАЩЕНКО
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

У часи перебування українських земель під владою Литви та Польщі зберігався обвинувально-позовний процес, успадкований від давньоруського права. Основними джерелами, що регулювали тогочасні

процесуальні відносини, були Судебник Казимира 1468 року і Литовські статuti. Судочинство починалося за заявою заінтересованої сторони – потерпілого або його родичів. Позивач повинен був самостійно зібрати усі докази, подати їх суду і підтримувати обвинувачення. На будь-якій стадії процесу він мав право відмовитися від позову або обвинувачення, укласти мирову угоду. Разом з тим, щодо найтяжчих злочинів (наприклад, державного характеру, проти церкви) слідство і суд були обов'язковими незалежно від заяви сторони. Тут практикувалися доноси, застосовувалися катування, додержувалася таємниця судочинства, тобто почали виявлятися риси розшукового процесу [2, с. 200]. Досить розгалуженою була система доказів, які застосовувалися в судах. Вони підрозділялися на досконалі та недосконалі (“повні” і “неповні”). Литовські статuti містили перелік найважливіших доказів. Починаючи з доказів, що мають найбільшу доказову силу, Я. Падох виділяє: а) зізнання; б) грамоти; в) оглядини і речові докази; г) свідків; ґ) присягу; д) жереб; є) допити на муках [6, с. 58]. Дуже важливе доказове значення мало подання сторонами грамот (письмових доказів). Грамоти поділялися на публічні (урядові) і приватні. Найпопулярнішими урядовими доказами були виписи з урядових книг, куди зазвичай заносили заяви возних і вижив, викликаних для оглядин і підтвердження порушення права та його наслідків. Сюди належали також виписи зі судових книг, що видавалися сторонам за їх бажанням. До доказів з приватних грамот належали різні боргові, заставні листи, реєстри, здебільшого підтвержені урядом, різні заяви і договори, зкріплені підписами і печатками [6, с. 58]. Не менш важливе значення відіграло подання речових доказів та пред'явлення для огляду (оглядин) слідів злочину. При доказуванні крадіжки велике значення мало “лице”, з яким зхоплено злодія або яке знайдене у його домі. Зхоплення злодія з “лицем” (поличним) і доставлення його до суду дозволяло скоротити, прискорити процес та зрештою тягнуло страту винного. Так, наприклад, ст. 15 Судебника Казимира передбачає: “А который хотя первое украл, а копская татба, коня украл, а с лицом приведуть, того узвесити” [12, 58]. Пред'явлення для огляду трупа, поранень, слідів побоїв тощо возному, вижу та околічним сусідам становило зазвичай найчастіші та головні докази вини. Інколи (наприклад, при згвалтуванні жінки) подання таких доказів вимагалось обов'язково і їх не могли замінити інші докази [6, с. 59]. Як і за часів Київської Русі, велика роль відводилася поданню доказів за допомогою свідків, які поділялися на урядових і приватних. Урядовими свідками були передусім возні, які залучалися до підтвердження і перевірки доказів та їх забезпечення для подальшого використання судом, а також інші урядові особи. Приватні свідки поділялися на дві головні групи: безпосередніх свідків, що бачили або чули спірні факти чи події, та свідків-знавців, які підтверджували більше моральні якості сторін. Як стверджує Я. Падох, існували доказові норми, які встановлювали рід і кількість потрібних доказів. Для різного роду справ існували різні доказові вимоги. Зокрема, це відносилось до різноманітних комбінацій доказів (наприклад, при вбивстві вимагалися показання свідків, які оглянули сліди вбивства, виписи із судових

актів про факт вбивства, заява возного і присяга пошкодованого з двома свідками) та до числа доказів, передусім свідків, яке було різним [6, с. 58].

Слід наголосити на тогочасній становій нерівності суспільства, що значним чином вплинула і на норми доказового права. Насамперед, це виявлялося у тому, що в однорідних справах (про однакові злочини) до представників різних прошарків населення ставилася вимога подання до суду різних видів і різної кількості доказів (комбінації доказів). Так, важливість доказу, який подає шляхтич, незалежно від того, чи виступав він стороною, чи свідком, була набагато вищою від показань нешляхтича. Наприклад, щоб покарати шляхтича смертю за вбивство посполитого, потрібно було подати 6 свідків: 2 шляхтичів і 4 посполитих. Зате для оборони шляхтича-вбивці вистачало його власної присяги з двома свідками [6, с. 48]. Кількість доказів, яка мала бути подана суду, залежала також від того, чи злочин був вчинений вперше. Так, ст. ст. 7-9 першого Литовського статуту передбачають кількість доказів, які необхідно подати у випадку обвинувачення шляхтича у крадіжці, за умови, що при ньому не було виявлено викраденого: якщо вчинив злочин вперше – достатньо особистої присяги, якщо вдруге – особистої присяги і двох свідків-шляхтичів, якщо втретє – особистої присяги і шести свідків-шляхтичів. “Тем уставляем, иж колибы который шляхтич о злодейство без лица обвинен первый раз был перед правом; тогда таковы, естли лица при нем не застанут, мает присягою своею телесною невинность свою очищати. Еслибы тотже шляхтич другой раз о злодейство также без лица был обвинен; тогда вжо сам третей себе равными шляхтичы доброе славы присягою своею телесною мает ся очищати. Колибы третий раз тотже шляхтич без лица о злодейство обвинен был; тогда сам сем, то есть з шестью шляхтичов, себе во чсти захованых, присягою своею и их телесною мают с того ся выправити” [7, с. 81-82]. Після вирішення формальних питань, пов'язаних з викликом сторін, суд надавав можливість позивачу зачитати письмовий або оголосити усний позов, після чого слово надавалося відповідачеві, який міг викласти свої заперечення. Висловившись, сторони подавали докази, якими бажали доказувати свої твердження. Вислухавши скарги та заперечення сторін, суд перевіряв подані докази (грамоти і урядові свідоцтва, речові та інші докази) і вирішував, “котра сторона є ближче до доказу”, тобто яка сторона має присягати зі своїми свідками [6, с. 57]. Насправді таке рішення суду мало вирішальне значення для розв'язання справи. Якщо сторона, яка була “ближче до доказу” (докази якої були більш переконливими) давала присягу і приводила до присяги необхідну кількість свідків, справа вирішувалася на її користь, якщо ж відмовлялася – програвала спір. Доба Гетьманщини успадкувала основні риси процесуального права попереднього історичного періоду, однак воно все ж зазнало деяких змін, передусім внаслідок зміни судового устрою та змінених політичних і соціальних умов краю у XVII столітті, зокрема й під впливом російського процесуального права. М.О. Шевченко взагалі зазначає, що в тогочасній Українській державі цивільні справи розглядалися в межах обвинувально-змагального процесу, а кримінальні – в межах слідчого [3, с. 65]. Однак з такою позицією, на нашу думку, не можна до кінця погодитися, оскільки, як

слушно наголошує Я. Падох, у великій частині кримінальних справ процес починався з внесення скарги позивачем (обвинувачем), який надалі подавав докази і підтримував обвинувачення. І лише у деяких справах суд розпочинав процес без скарги потерпілого. Були це, передусім, справи про насильні напади, зґвалтування жінок, напади на церкви і монастирі, проти злочинців, зловлених на гарячому вчинку та інші [6, с. 75].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Василенко М. П. Вибрані твори у трьох томах. – Том 2. Юридичні праці / М. П. Василенко; Упорядники: І. Б. Усенко, Т. І. Бондарук, А. Ю. Іванова, Є. В. Ромінський; Відп. ред. Ю. С. Шемшученко, І. Б. Усенко. – К.: Юридична думка; Вид. дім “Академперіодика”, 2006. – 560 с.

2. Історія держави і права України: [підручник]. – У 2-х т. / В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О. Д. Святоцький та ін.; За ред. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина, В. Д. Гончаренка. – К.: Видавничий Дім “Ін Юре”, 2003. – Том 1. – 656 с.

3. Історія українського права / За ред. О. О. Шевченка – К.: Олан, 2001. – 214 с.

4. Калиновский К. Б. Основные виды уголовного судопроизводства: [учебное пособие] / К. Б. Калиновский. – СПб.: Издательство юридического института (Санкт-Петербург), 2002. – 63 с.

5. Крушинський С. А. Предмет подання доказів у кримінальному судочинстві України / С. А. Крушинський // Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 31 березня 2011 року). – У 4-х частинах. – Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація “Істина”, 2011. – Ч. 3. – С. 97-99.

РЕГУЛЮВАННЯ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН У КИЇВСЬКІЙ РУСІ

Ольга ДУЛГЕРОВА, кандидат історичних наук, доцент,

Анастасія МИКОЛЕНКО

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Формування норм шлюбно-сімейного права в Київській Русі відбувалося внаслідок поєднання двох етапів: давніх руських правових звичаїв і привнесених наприкінці X ст. християнських норм.

Шлюбно-сімейне право до прийняття християнства регулювалося звичаєвим правом, яке допускало багатоженство. Існували 3 способи укладання шлюбу:

1) Викрадення нареченої. У такий спосіб її згода не була обов'язковою, а шлюб визнавався дійсним на підставі спільного проживання;

2) купівля нареченої, яка відбувалась на основі попереднього договору;

3) добровільна згода.

З 988 року в шлюбно-сімейному праві Київської Русі відбуваються суттєві зміни під впливом християнства. Вся сфера сімейних відносин

переходить у ведення церковного права. Після прийняття християнства сімейне право розвивалося відповідно до візантійського канонічного права. Проте якщо візантійські джерела розглядали шлюб як звичайний договір, то для церкви шлюб — не договір, а таїнство. Єдиною формою укладення шлюбу було вінчання, однак на практиці укладалися й за нормами звичаєвого право, тобто купляли або викрадали наречену. Встановлювалася одношлюбність (моногамія). Церква забороняла укладення шлюбу з представниками інших конфесій, ухилялися освячувати шлюби між людьми, які належали до різних соціальних станів. При укладанні шлюбу звертали увагу на вільне волевиявлення сторін. Візантійські джерела визначають різну межу шлюбного віку, а реальна практика на Русі не завжди збігалася з цими вимогами. Обмежень щодо максимального віку вступу у шлюб не встановлено [1].

Ускладненою була процедура розлучення. Розлучення оформлялося зазвичай церковним судом. Розірванню шлюбного союзу і створенню нової сім'ї церква чинила всілякі перешкоди. Залишаючи дружину без достатніх на те причин, чоловік мав виплатити велику матеріальну компенсацію, а також повинен був сплатити штраф на користь церковної влади. Його розмір залежав від соціального статусу чоловіка. Чим вище становище в суспільстві займало подружжя, тим вищий штраф сплачувався. Згідно з церковним статутом дружина мала право вимагати розлучення у разі, коли чоловік торгував честю своєї жінки; коли чоловік задумав недобре проти держави або знав про інших зловмисників і не доповів князеві; коли чоловік звинувачував свою жінку в статевих стосунках з іншими чоловіками, не маючи доказів; коли чоловік приводив у сімейний будинок коханку або були докази про статеві відносини чоловіка з чужою жінкою. Церква встановила досить серйозні покарання самовільні розлучення. Питання щодо розлучень належали суто до її компетенції [2].

Як відомо, руська церква запозичила основні канони у візантійської церкви, включаючи й погляди на шлюб. Але робила це творчо. Зокрема, за візантійським церковним правом церковному шлюбу повинна була передувати шлюбна угода чи заручини. В Київській Русі інститут заручин не знайшов широкого застосування. Це пояснюється насамперед тим, що церква вела боротьбу із залишками язичницького шлюбу зокрема, з двоюродним, розірванням шлюбу за бажанням чоловіка тощо.

У Київській Русі взаємини між чоловіком і дружиною здійснювалися на принципах рівноправності, духовності, гуманізму і справедливості. Правове становище жінки в сім'ї було як для того часу на високому рівні, її права охороняла держава. Матір за руським правом мала набагато вищий правовий статус, ніж за римським правом, за яким жінки – дочка, дружина, мати – завжди потребували опікуна і яких все життя визнавали неправовадатними.

У Київській Русі жінка була наділена цивільною дієздатністю і за життя чоловіка зберігала своє окреме майно, яке й після його смерті не входило до спільної спадщини, а вона сама ставала повноправною главою сім'ї. Вона самостійно вела господарство, розпоряджалася власністю і від неї залежало відділення синів для ведення власного господарства. Жінка могла

укладати різноманітні договори: купівлі-продажу, позики, застави, дарування, успадкування. В її розпорядженні перебували посаг (придане) і віно [3].

Отже, прийняття християнства здійснило значний вплив на формування норм у сфері шлюбно-сімейних відносин. Всі сфери шлюбно-сімейних правовідносин підпорядковувалися канонічним нормам. Вплив християнства на суспільні відносини здійснювався шляхом впливу нової релігії на існуючі традиції і звичаї, а також шляхом впровадження окремих християнських принципів через їх законодавче закріплення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Іванов В. М. Історія держави і права України : навч. посіб. – 2007.
2. Захарченко П.П., Кузьминець О.В. Історія держави та права України: навч. посіб. – 2005
3. Тищик Б.Й., Бойко І.Й. Історія держави і права України: навч. посіб. – 2015.

СІМЕЙНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЗА ЗАКОНАМИ ХАММУРАПІ ТА ЗАКОНАМИ МАНУ

*Ольга ДУЛГЕРОВА, кандидат історичних наук, доцент,
Діана ПРКОПЕНКО*

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Сімейні відносини мабуть грали у Вавилоні досить велику роль, тому що їм у Законах Хаммурапі приділяється чимало уваги. Шлюб у Вавилоні, як і скрізь, вважався законним при дотриманні певних юридичних формальностей: необхідно було укласти шлюбний контракт, причому при свідках (зазвичай усний), а інакше цей шлюб не мав законної сили (п. 128): "Якщо людина візьме дружину і не укладе письмового договору, то ця жінка — не дружина".

Основна форма шлюбу за законами Хаммурапі – моногамія. Та в разі хвороби, бездітності, нерозсудливої поведінки першої дружини чоловік міг узяти другу. Формою укладення шлюбу був договір між батьками нареченого та нареченої. Якщо не було договору, то не було й шлюбу. Необхідними атрибутами шлюбної угоди був передшлюбний подарунок нареченого сім'ї нареченої. Посаг нареченої залишався її власністю. Викупна плата нареченого батькові нареченої—*терха-тум*. Жінка у Вавилоні була досить шанованою та мала порівняно незалежне становище. Окрім посагу, дружина розпоряджалася подарунками чоловіка, могла вільно укладати різноманітні договори, купувати й орендувати майно, займатися ремеслом, торгівлею, лихварством. Однак у сім'ї вона мала підлегле щодо чоловіка становище.[1]

Розлучення було вільним лише для чоловіків. Жінка могла розлучитися лише за певних умов (якщо чоловік потрапив у полон, а вдома

не було харчів; якщо її чоловік кинув поселення та втік; якщо чоловік постійно зраджував і принижував її) (статті 134-136,142).[3]

Дитина в Законах Хаммурапі розглядалася не тільки як суб'єкт, але і як об'єкт права. Вона, наприклад, могла бути предметом закладу (ст. 117). Однак встановлювалася рівність дітей, навіть коли вони походили від рабині. Взаємини батьків і дітей визначалися владою домовласника над дітьми до їхнього повноліття. Батько мав право продати дітей у рабство чи віддати в кабалу.

Так як у шлюбі велику роль відігравало майно, то Закони Хаммурапі детально розглядають питання про майнових відносинах між подружжям: про придане і шлюбному викупі (п. 159 – п. 164), про роздільної відповідальності за боргами, що виникли до шлюбу (п. 151 – п. 152), про майно дружини про яке сказано в п. 150, який сам за своїм змістом дуже оригінальний: "Якщо людина подарує своїй дружині поле, сад, будинок або рухоме майно і видасть її документ з печаткою, то після смерті її чоловіка її діти не можуть вимагати від неї нічого по суду; мати може віддати те, що буде після неї своєму синові, якого любить, братові вона не повинна віддавати".[5]

Жінка у Вавилоні могла мати своє особисте майно, що належить тільки їй і яким ніхто, крім неї, не міг розпоряджатися. Не випадково в статті згадується, що чоловік повинен видати їй документ, який підтверджує право її володіння. Спадкового права на це майно теж ніхто не мав. Хоча в законах є згадка про викуп за наречену, проте вавилонський шлюб не був шлюбом-купівлею, так як розмір приданого був більше ніж розмір викупу.[2]

Діти зазвичай ставали повноправними лише після смерті батька та успадкування сімейного майна. Закони Хаммурапі і тут теж вносять деякі правові особливості: так, батько міг позбавити сина спадщини, якщо той двічі здійснив важкий гріх проти нього (п. 168 та п. 169). "Якщо він зробив по відношенню до батька тяжкий гріх, достатній для позбавлення його спадщини, вони (судді) повинні на перший раз простити його, якщо ж він скоїв тяжкий гріх вдруге, то батько може позбавити його спадщини".

Спадкування здійснювалося *за законом і за заповітам*. Спадкоємцями були один із подружжя, діти, внуки, всиновлені діти, діти від рабині, якщо батько визнав їх своїми. При спадкуванні за законом спадок розподілявся порівну між синами, а дочки отримували свої частки як посаг.

Метою шлюбу було народження дітей і тому у випадку бездітного шлюбу вихід шукали в усиновленні чужих дітей за погодженням з їх кровними батьками (п. 185).

Отже, Закони Хаммурапі були спрямовані на підтримку існуючої життя і, на думку ряду істориків, перешкоджали змінам у суспільстві. «Закони» належать до найважливіших джерел вавилонського права, на довгий час послужили його основою.

Слід врахувати, що Хаммурапі, істотно посиливши роль держави в суспільному і господарському житті країни (згодом частково втрачену), не змінив основ цього життя, як вони склалися на початку тисячоліття і зберігалися аж до його кінця, а частково й пізніше.[4]

Закони Індії мали детальні норми про сім'ю і шлюб. З одного боку, в Законах Ману жінка-мати посідала високе становище. У деяких статтях вона ставиться вище, ніж учитель (гуру) і батько. Вона – хранителька домівки, уособлення богині землі. Необхідно шанувати свою матір, їй не можна завдавати шкоди, сваритися з нею під загрозою штрафу і не можна залишати в безпорадному стані. Ці статті – релікти матріархату. З іншого – розвиток класового суспільства, приватної власності погіршував становище жінки. "У дитинстві їй належало бути під владою батька, в молодості – чоловіка, а після його смерті – під владою синів" (гл. IX, ст. 3). Жінка не могла користуватись власністю самотійно.

Норми законів детально розписували життєвий шлях жінки. Шлюб вважався релігійним і моральним обов'язком людей, його мета – виконання релігійного обов'язку, дітонародження, продовження роду.

Шлюбний вік для чоловіків – не менше 20 років, для дівчат – 12 і навіть 8 років. У ідеальному шлюбі вік нареченої повинен відповідати третині віку нареченого. Вибір нареченого чи нареченої залежав від волі батьків, враховувалось становище молодих у варнах і кастах.

Шлюб передували заручини, до офіційного обряду одруження майбутнє подружжя жило кожний у своїх батьків і часто взагалі не бачили одне одного. Після обряду сватання молоді прямували в дім нареченого, де здійснювалось жертвоприношення домівці. З настанням вечора вони повинні були звернути свої погляди на Полярну зірку – символ вірності.

Закони встановлювали одношлюбність. Дружині заборонялося залишати свого чоловіка і дітей. Навіть злий, розпусний, позбавлений благородства чоловік повинен був шануватися дружиною. [5]

Ставлення до жінки за вимогою норм етики і законів – двоєке. Вона була водночас і богинею, і рабинею, святою і грішницею. Закони Стародавньої Індії, здебільшого, фіксують статус жінки, навіть заміжньої, як неповноправного суб'єкта права, на якому лежать лише обов'язки перед чоловіком. Чоловіку дозволялось привести в дім другу дружину, якщо перша мала злостивий норов, була марнотратною, тяжко хворою, скандальною, схильною до пияцтва (гл. IX ст. 80). Дружині було дозволено зрадити чоловіка лише в одному випадку: якщо він відлучався в далекі краї і не залишав їй засобів для існування, "адже навіть добродійна дружина, яка мучилася через нестачу засобів до існування, може згрішити". [1]

Жінка не могла вдруге вийти заміж. Після смерті чоловіка вдова могла стати дружиною брата чоловіка і вести аскетичне життя: харчуватися один раз на день корінням, плодами, квітами. Їй не дозволялось їсти м'ясо, сіль, носити прикраси, яскравий одяг. Зважаючи на це, вдови часто добровільно сходили на похоронне багаття свого чоловіка, здійснюючи обряд "саті" (самоспалення).

Особливе місце в суспільстві посідали жінки-служительки храму. В індуїстських храмах були спеціально навчені "жриці кохання", танцівниці – дівадасі, що віддавалися брахманам-жерцям, які платили за це гроші храму. Така діяльність була професійною, навіть спадковою, у ній не було нічого ганебного, адже вона мотивувалася релігійними міркуваннями і регулювалася звичаями та традиціями. [2]

Отже, порівнюючи стародавні закони, можна дійти висновку що вони мали схожі правові норми. Форма укладення шлюбу була майже однаковою, вона полягала в укладенні договору. Спільною для всіх держав тенденцією було поступове посилення влади чоловіка над дружиною.

Не дивлячись на схожість, кожен із джерел права має певну особливість що закріпилась в своїй історії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Захарченко П.П., Ковалевська О.О., Кузьминець О.В. Історія держави та права зарубіжних країн: навчальний посібник для дистанційного навчання. К. Ун-т. "Україна" 2005.

2. Історія держави і права зарубіжних країн Хрестоматія. За ред. Гончаренка В.Д. К., 2002.

3. Орленко В.І., Орленко В.В. Історія держави та права зарубіжних країн: Посіб. для підготовки до іспитів / В.І. Орленко, В.В. Орленко. – 3-є вид. стереотип. – К.: Вид. Паливода А.В., –2008. – 244с

4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidru4niki.com/1628041456547/pravo/zakoni_tsarya_hammurapi

5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ua-referat.com/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B8_%D0%9C%D0%B0%D0%BD%D1%83

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ НА ВИРОБНИЦТВІ

*Наталія ДУТКО, кандидат наук з державного управління,
Тетяна КРИШТАЛЬ, доктор економічних наук, професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Щорічно в світі реєструється близько 340 млн. нещасних випадків на виробництві. В Україні за 2020 рік зареєстровано 6 646 потерпілих від нещасних на виробництві. 393 випадки були смертельними. Порівняно з 2019 роком кількість страхових нещасних випадків збільшилась на 51,3% (у 2019 зафіксовано 4 394 таких випадків), кількість смертельно травмованих осіб зменшилась на 4,1% (з 410 до 393). За 6 місяців 2021 року на підприємствах Черкаської області сталося 949 нещасних випадків, на яких травмовано 950 працівників, 17 смертельно (за 6 місяців 2020 р. сталося 173 нещасних випадки, з них 15 стали смертельними) [1].

Серед причин страхових нещасних випадків переважають організаційні – 52,7% (3 501) нещасних випадків. Через інші причини сталося 21,7% (1 444) нещасних випадків, психофізіологічні причини – 16,6% (1 100) нещасних випадків, технічні причини – 7,4% (495) нещасних випадків, через техногенні, природні, екологічні та соціальні причини – 1,6% (106) нещасних випадків.

Згідно ст.1 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» нещасний випадок на виробництві – це обмежена в часі подія або раптовий вплив на працівника небезпечного виробничого фактора чи середовища, що сталися у процесі виконання ним трудових обов'язків, внаслідок яких заподіяно шкоду здоров'ю або настала смерть [2].

Кожний нещасний випадок на виробництві підлягає розслідуванню. Відповідно до Кодексу законів про працю України та Закону України «Про охорону праці» відповідальність за правильну організацію розслідування нещасних випадків на виробництві покладається на роботодавця.

Чинне законодавство України зобов'язує розслідувати нещасні випадки, що стаються на підприємствах, в установах та організаціях. Розслідування проводиться згідно з вимогами порядку, норми якого періодично змінюються відповідно до потреб часу. Так, з 01 липня 2019 року введено в дію новий «Порядок розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві», затверджений Постановою Кабінету міністрів України від 17. 04. 2019 р. № 337, яким визначено процедуру проведення розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій, що сталися на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форми власності, виду економічної діяльності або в їх філіях, представництвах, інших відокремлених підрозділах чи у фізичних осіб-підприємців, які відповідно до законодавства використовують найману працю, а також тих, що сталися з особами, які забезпечують себе роботою самостійно, за умови добровільної сплати ними внесків на державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання [3].

Вимоги Порядку поширюються на всіх юридичних і фізичних осіб, які використовують найману працю, та на осіб, які працюють на умовах трудового договору (контракту), цивільно-правового договору, на інших підставах, передбачених законом, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності та господарювання або у фізичних осіб. Документом передбачено спрощення процедури оформлення документів, необхідних для встановлення факторів, що пов'язують нещасний випадок чи захворювання із професійною діяльністю, розширено коло випадків, які визнаються страховими.

У порядку вказано поширені небезпечні виробничі фактори і середовища (поранення, травми, сонячний і тепловий удар, опік, обмороження, утоплення, ураження електричним струмом, блискавкою та іонізуючим випромінюванням, одержання інших ушкоджень внаслідок аварії, пожежі, стихійного лиха) та інші умови визнання нещасного випадку таким, що має виробничий характер.

Документом також визначено поняття «прихований нещасний випадок на виробництві» як нещасний випадок, про який роботодавець, потерпілий або працівник, який його виявив, не повідомив у встановлений Порядком [3] строк відповідним органам та установам, та/або нещасний випадок, розслідування якого не проведено комісією підприємства (установи, організації).

Нещасний випадок виробничого характеру має такі наслідки: втрата працівником працездатності на один робочий день чи більше; поява потреби у переведенні його на іншу (легшу) роботу не менш як на один робочий день. До нещасних випадків на виробництві зараховують і смерть працівника під час виконання ним трудових (посадових) обов'язків внаслідок дії вищезазначених факторів і середовищ.

Порядок також передбачає кращу взаємодію з медичними закладами. На запит роботодавця або голови комісії з розслідування заклади охорони здоров'я безоплатно протягом однієї доби повинні надати необхідні для проведення розслідування медичні висновки. Проте, є низка проблем, які ускладнюють проведення розслідування нещасних випадків та професійних захворювань на виробництві.

Відмітимо, що на виконання п. 44 «Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві» відсутній механізм надання закладами охорони здоров'я медичного висновку про встановлення зв'язку (або його відсутність) погіршення стану здоров'я працівника з впливом на нього шкідливих і небезпечних факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу а також наявності протипоказань за станом здоров'я виконувати роботу потерпілим. При цьому, дану функцію не визначено нормативно-правовими документами МОЗ України, як цього вимагає п.3 Порядку.

Залежно від виду нещасного випадку або його наслідків розслідування проводить комісія впродовж 5 робочих днів з дня її утворення або спеціальна комісія впродовж 15 робочих днів. Комісію утворює роботодавець, а спеціальну комісію – територіальний орган Держпраці. В обох випадках до її складу входить представник Фонду соціального страхування України. У разі потреби, розслідування нещасного випадку може бути продовжено. Як свідчить аналіз причин затримки термінів проведення розслідування, основною проблемою є велика кількість випадків гострих професійних захворювань.

Про кожний нещасний випадок потерпілий або працівник, який його виявив, чи інша особа – свідок нещасного випадку – повинні негайно повідомити безпосереднього керівника робіт чи іншу уповноважену особу підприємства і вжити заходів до надання необхідної допомоги потерпілому. Безпосередній керівник робіт чи інша уповноважена особа підприємства повинен забезпечити надання домедичної допомоги всім потерпілим та негайно повідомити роботодавцю про те, що сталося. Від того наскільки швидко й повно будуть здійснені всі необхідні заходи, залежатиме тяжкість втрат та масштабність наслідків від нещасного випадку.

Також важливо зберегти до прибуття комісії з розслідування нещасного випадку обстановку на робочому місці, машини, механізми, обладнання такими, якими вони були на момент нещасного випадку.

З метою визначення, чи є нещасний випадок виробничим, комісія з розслідування нещасних випадків досліджує різні його характеристики, зокрема й місце, де він стався.

Термін давності для розслідування нещасних випадків на виробництві становить три роки з дня їх настання, а спеціальне розслідування нещасного випадку проводиться протягом 15 робочих днів.

Оновлений порядок розслідування включає в себе сучасні методи та напрями роботи, які застосовуються при розслідуванні нещасних випадків. По-перше, організаційна діяльність, яка спрямована на забезпечення планомірного розслідування окремих видів нещасних випадків на підставі нормативних документів з охорони праці.

По-друге, профілактична діяльність, спрямована на встановлення причин та умов, що сприяли настанню нещасних випадків. Саме у взаємозв'язку цих двох напрямів – практична і теоретична методика розслідування нещасних випадків виявляє своє призначення, сприяючи розробці наукових рекомендацій і запровадженню їх у практику розслідування нещасних випадків.

Насамкінець, слід наголосити, що створення безпечних умов праці роботодавцем є найбільш ефективним шляхом до зниження рівня виробничого травматизму і є запорукою збереження життя та здоров'я людини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Стан виробничого травматизму в Україні. – Режим доступу: https://www.sop.com.ua/article/952-stan-virobnichogo-travmatizmu-v-ukran#anc_1

2. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23 вересня 1999 року № 1105-XIV. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text>

3. Про затвердження Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві: Постанова КМУ від 17. 04. 2019 р. № 337. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/337-2019-%D0%BF#Text>

ПОРЯДОК ОТРИМАННЯ ТА ОБРОБКИ ПОВІДОМЛЕНЬ ПРО КОРУПЦІЮ В ДЕРЖАВНИХ ОРГАНАХ ТА ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

*Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ, кандидат технічних наук, доцент,
Ілля КАМІНСЬКИЙ
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Для забезпечення єдиного обліку повідомлень про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» [1], які надходять від викривачів, доцільно запровадити окрему систему реєстрації повідомлень. Під час розгляду анонімних повідомлень необхідно врахувати термін, встановлений абзацом четвертим частини п'ятої статті 53 Закону, а саме не більше п'ятнадцяти днів від дня отримання такого повідомлення.

Якщо у такий термін перевірити інформацію, що міститься в повідомленні, неможливо, керівник відповідного органу або його заступник продовжують термін розгляду повідомлення до тридцяти днів від дня його отримання. Перевірку інформації, викладеної в повідомленні, доцільно покладати на уповноважений підрозділ (особу) з питань запобігання та виявлення корупції, та особу, відповідальну за реалізацію антикорупційної програми юридичної особи. Водночас визначення особи чи підрозділу, до обов'язків яких будуть належати завдання щодо організації роботи з викривачами, здійснюється на розсуд керівника відповідного державного органу або юридичної особи. Під час проведення перевірки рекомендується отримати пояснення особи, стосовно якої проводиться перевірка, опитати можливих свідків, дослідити документи, які стосуються викладених у повідомленні обставин. Відповідно до абзацу 5 частини п'ятої статті 53 Закону [1] в разі підтвердження викладеної у повідомленні інформації про порушення вимог Закону керівник відповідного органу вживає заходів щодо припинення виявленого порушення, усунення його наслідків і притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності, а в разі виявлення ознак кримінального або адміністративного правопорушення також інформує спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

Якщо повідомлення стосується керівника органу або юридичної особи, уповноваженим підрозділом (особою) з питань запобігання та виявлення корупції або особою, відповідальною за реалізацію антикорупційної програми юридичної особи, доцільно пересилати таке повідомлення до Національного агентства з питань запобігання корупції, у разі необхідності вжиття заходів щодо захисту викривача, а також до інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, у разі наявності у повідомленні інформації про ознаки кримінальних правопорушень згідно з підслідністю, визначеною статтею 216 Кримінального процесуального кодексу України [2].

По кожному отриманому повідомленню рекомендується формувати відповідні справи, які можуть містити, окрім повідомлення та доданих до нього матеріалів (зібраних викривачем документів, звуко-, відеозаписів тощо), інформацію про особу, щодо якої проводиться перевірка, зібрані докази, акт (довідка) перевірки та, залежно від результатів перевірки, копію наказу про притягнення особи до дисциплінарної відповідальності або копію заяви до спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції про виявлені ознаки корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про запобігання корупції. Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012 № 4651-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «КОРУПЦІЯ» У МІЖНАРОДНИХ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ АКТАХ

*Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ, кандидат технічних наук, доцент,
Андрій НЕМЧЕНКО
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Визначення «корупції» було закріплено у міжнародних документах у 70-90 рр. ХХ століття, а саме у Резолюції VIII Конгресу ООН по запобіганню злочинності (Гавана) «Практичні заходи боротьби з корупцією» 1990 р., у якій в розділі «Корупція в державному управлінні» визначалося, що проблеми корупції у державній адміністрації мають загальносвітовий характер, а негативний вплив відчуває весь світ, а сама корупція трактувалася як порушення етичного (морального), дисциплінарного, адміністративного, кримінального характеру, що проявилися в протизаконному використанні свого службового становища суб'єктом корупційної діяльності [1].

Резолюцією 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17.12.1979 р. був прийнятий Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, ст. 7 якого визначає, що посадові особи з підтримання правопорядку не здійснюють будь-які акти корупції. Вони також перешкоджають будь-яким актам та борються з ними [2]. Коментар до цієї статті визначає корупцією «вчинення або не вчинення будь-якого діяння при виконанні обов'язків або у зв'язку з такими обов'язками в результаті прийнятих подарунків, обіцянок, стимулів чи їх незаконне тримання кожного разу, коли мало місце дія або бездіяльність» [2].

Конвенція про боротьбу з корупцією, яка торкається посадових осіб європейських співтовариств або посадових осіб держав-членів ЄС від 26.05.1997 р. вперше ввела поняття активна та пасивна корупція. «Пасивна корупція – умисна діяння службовця, який безпосередньо чи через посередника вимагає чи отримує користь будь-якого характеру для себе чи третьої сторони, або приймає обіцянку такої користі для того, щоб у порушення своїх офіційних обов'язків він здійснив дії або утримався від їх здійснення» [3]. «Активна корупція – умисна діяння будь-якої особи, яка обіцяє надати або надає прямо чи через посередника користь будь-якого характеру службовцю для нього або третіх осіб, для того, щоб в порушенні своїх обов'язків зазначена особа вчинила дії або утрималася від них» [3].

У Конвенції ООН проти корупції від 31.10.2003 р., ратифікована Україною 18.10.2006 р, набула чинності 01.01.2010 р. представлена політика боротьби з корупцією, який кожна держава-учасниця згідно з основоположними принципами своєї правової системи здійснюють засоби щодо проведення цієї політики, здійснення нагляду та координації реалізації такої політики; розширення та поширення знань з питань запобігання корупції, оскільки корупція стала вже не локальною проблемою, а перетворилася на транснаціональне явище, яке впливає на суспільство та економіку всіх країн [4]. Серед основних заходів щодо запобігання корупції у

Конвенції визначено наступні: «Держави-учасниці розробляють відповідну політику та практику у цій сфері; створюють орган або органи із запобігання та протидії корупції; у публічному секторі визначено основні принципи, з яких публічність, прозорість діяльності; прийняття кодексів поведінки державних посадових осіб; проведення прозорих державних закупівель та управління фінансами; заходи щодо вдосконалення судових органів та прокуратури; державна звітність; у приватному секторі – запобігання виникнення конфлікту інтересів, необхідна звітність; участь суспільства у проведенні антикорупційної політики; заходи щодо недопущення відмивання грошей; і цілий блок заходів щодо криміналізації та правоохоронної діяльності (запобігання підкупу національних та іноземних державних посадових осіб, зловживання впливом, службовим становищем, підкупу приватному секторі, незаконне збагачення, відмивання доходів, які здобуті злочинним шляхом, переховування, захист осіб, що повідомляють інформацію про корупцію, подовжений строк позовної давності щодо корупційних діянь тощо); заходи щодо міжнародного співробітництва; заходи щодо повернення активів» [4]. Серед іншого, зупинимося на ст. 36 Конвенції, яка передбачає створення органу, органів або осіб, які спеціалізуються на боротьбі з корупцією за допомогою правоохоронних заходів, а їм забезпечується необхідна самостійність, відповідно до основоположних принципів правової системи держави, уникнення будь-якого впливу на них, а працівники таких органів повинні мати відповідну кваліфікацію та ресурси для виконання свої завдань [4]. Це положення для нашої держави набуває особливого значення у рамках роботи, яку проводить НАБУ. О.В. Задорожній вважає, і ми з ним повністю погоджуємося, що ця Рамкова Конвенція створює теоретичну основу для адаптації національного законодавства та визначення фундаментальних засад антикорупційної політики кожної держави, яка стала учасницею Конвенції [5].

27.01.1999 р. РЄ була підписана Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173), ратифікована нашою державою 18.10.2006 р., а набула чинності 01.03.2010 р. у преамбулі визначає: «Корупція загрожує правопорядку, демократії та правам людини, руйнує належне управління, чесність, соціальну справедливість, перешкоджає конкуренції та економічному розвитку і загрожує стабільності демократичних інститутів і моральним засадам суспільства, а тому у невідкладному порядку передбачає необхідність проведення спільної кримінальної політики, спрямованої на захист суспільства від корупції, включаючи ухвалення відповідних нормативно-правових актів і вжиття превентивних заходів» [6]. Термін корупція трактується як «умисне обіцяння, пропонування, надання будь-якою особою прямо чи опосередковано будь-якої неправомірної переваги будь-яким посадовим особам, для них особисто чи для інших осіб з метою заохочення їх до виконання чи невиконання своїх службових обов'язків (ст. 2)» [6]. Кримінальна конвенція передбачає цілу систему заходів, які треба вжити на національному рівні: поняття та протидія дачі і одержання хабара у різних проявах та щодо різних осіб (національним державним посадовим особам, іноземним державним посадовим особам, у приватному секторі, хабарництво суддів); відмивання

доходів, фінансові злочини, відповідальність юридичних осіб, створення спеціалізованого органу та захист помічників правосуддя та свідків. Контроль за виконанням Конвенції покладено на GRECO [6]. Україна ратифікувала і Додатковий протокол до Кримінальної конвенції (ETS 191) від 15.05.2003 р., який розширив програму протидії корупції, включив на національному рівні боротьбу з хабарами національним та іноземним арбітрам, присяжним засідателям [7].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Попередження злочинності та кримінальне правосуддя у контексті розвитку: реалізації та перспективи міжнародного співробітництва. Практичні заходи боротьби з корупцією. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

2. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку: Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17.12.1979 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

3. Конвенції про боротьбу з корупцією, яка торкається посадових осіб європейських співтовариств або посадових осіб держав-членів ЄС від 26.05.1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

4. Конвенції ООН проти корупції від 31.10.2003 р. (ратифікована Україною 18.10.2006 р.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

5. Задорожній О.В. Міжнародно-правові стандарти боротьби з корупцією. [Електронний ресурс]. – О.В. Задорожній // Режим доступу: <http://elar.naiu.kiev.ua>.

6. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) Ради Європи від 27.01.1999 р. (ратифікована Україною 18.10.2006 р.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon4.rada.gov.ua>.

7. Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (ETS 191) від 15.05.2003 р. Ради Європи від 27.01.1999 р. (ратифікована Україною 18.10.2006 р.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon4.rada.gov.ua>.

ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Валерій КОЖЕВНИКОВ

*Черкаський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
МВС України*

Ефективне запобігання та протидія корупції є однією з найважливіших проблем, яку намагається вирішити сучасна українська влада.

У цьому контексті варто сказати, що в Україні, на сьогодні існує законодавче та нормативно-правове забезпечення щодо протидії корупції.

Одним із основних документів є Закон України «Про запобігання корупції»,

який визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень [1].

Однак, наявність законодавства та правоохоронних органів з питань запобігання корупції ще не є гарантією його безумовного виконання і належної реалізації його норм.

Однією з причин низької ефективності розслідування корупційних злочинів є невміння використовувати спеціальні знання, зокрема можливості судової експертизи, як форми використання таких знань, хоча фактично висновок експерта є найбільш кваліфікованою формою використання наукових, технічних та спеціальних знань у кримінальному судочинстві, який сприяє всебічному, повному й об'єктивному дослідженню обставин провадження, постановленню законних і обґрунтованих судових рішень.

Власне експертизи є ключовим елементом розслідування корупції, адже саме так встановлюються суми збитків державі, від яких залежить не тільки міра покарання, але і можливість притягнення фігурантів до кримінальної відповідальності.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини корупційного правопорушення, що перебуває у провадженні досудового розслідування чи суду [2].

Так, при розслідуванні корупційних правопорушень до судово-експертних установ призначаються судові експертизи за різними напрямками, такі як судово-бухгалтерські, комп'ютерно-технічні, фоноскопичні, лінгвістичні, відео-фоноскопичні, різноманітні товарознавчі, будівельно-технічні та оціночно-будівельні експертизи, експертизи вартості нерухомого майна та майнових прав на це майно, оціночно-земельні, біологічні та інші експертизи [3].

За криміналістичним напрямком досліджень – це зазвичай судово-техніко-криміналістична експертиза документів та судово-почеркознавча експертиза, об'єктами яких є різноманітні документи, оформлені у зв'язку з виконанням тих чи інших службових дій, а також рукописні тексти та підписи, виконані службовими особами.

До вирішуваних ними завдань можна віднести: встановлення виконавця рукописного тексту та підписів у документі на паперових носіях; належність слідів рук конкретним особам, що залишені на предметах неправомірної вигоди (грошах, інших матеріальних об'єктах); тотожність зразків речовини, якою помічено предмет незаконної вигоди з речовиною наданою для нанесення такої мітки; тотожність зразків голосу людини з голосом на фонограмі; ринкової вартості дорожніх транспортних засобів, плавзасобів, суден, літальних апаратів, матеріальних цінностей, коштовностей, іншого майна; вартості будівель, будівельних робіт; відповідності зміни цільового призначення земельних ділянок, їх оцінка; документальної обґрунтованості розміру нестачі або надлишків товарно-

матеріальних цінностей і грошових коштів; документальної обґрунтованості оформлення банківських операцій з відкриття рахунків, руху грошових коштів на рахунках та інші.

У окремих випадках можуть призначатись і судово-трасологічні та судово-дактилоскопічні експертизи, адже при проведенні слідчих (розшукових) дій під час розслідування більшості корупційних кримінальних правопорушень слідчий має справу з різноманітними матеріальними об'єктами – предметами та документами, слідами-відображеннями людини, транспортних засобів, інструментів та механізмів та явищами, які можуть мати відношення до протиправного діяння.

Так, під час огляду або обшуку у службовому кабінеті (іншому приміщенні) підозрюваної особи, на окремих матеріальних об'єктах – предметах неправомірної вигоди (як правило, грошових купюр) можуть виявлятися сліди рук. Для пакування предметів неправомірної вигоди, зазвичай, використовують папір, паперові чи поліетиленові пакети, валізи, на яких також можуть бути виявлені сліди рук. Під час слідчих (розшукових) дій можуть виявлятися також сліди взуття, зламу, протекторів шин транспортних засобів, мікрооб'єкти та ін. [4]. Їх виявлення, вилучення та подальше дослідження потребує спеціальних знань спеціалістів-трасологів та експертів, що проводять трасологічні чи дактилоскопічні експертизи з відповідних видів експертних спеціальностей.

Резюмуючи викладене вище зазначимо, що судова експертиза є найбільш вагомою та кваліфікованою формою використання спеціальних знань у процесі доказування обставин корупційного правопорушення, можливості якої в процесі доказування не вичерпані й потребують комплексного дослідження, удосконалення та розроблення нових способів і методів виявлення, фіксації та вилучення слідів, а також методик їх дослідження.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення 02.12.2021).

2. Закон України «Про судову експертизу» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення 02.12.2021).

3. Шрамко О. Можливості судово-економічних експертиз при розслідуванні окремих корупційних злочинів. URL: <file:///C:/Users/1/Downloads/635-1247-1-SM.pdf> (дата звернення 02.12.2021).

4. Трасологічні дослідження: курс лекцій / А. В. Кофанов, О. Г. Волошин, О. В. Літвінова. Київ: «BeeZone», 2010 350 с.

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

*Віталій КОСТЕНКО, кандидат наук з державного управління
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Цивільний захист, як функція держави, є невід'ємною частиною державотворення, однією із складових національної безпеки України, ключовим пріоритетом у діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування.

Сучасний етап розвитку української держави, її стратегічний курс на децентралізацію влади та європейську інтеграцію, з урахуванням триваючого збройного конфлікту на Сході України, нових викликів та загроз, зокрема техногенного та природного характеру (такі як: порушення нормальних умов життєдіяльності населення внаслідок аварій на об'єктах критичної інфраструктури; прояви тероризму; вибухи на складах боєприпасів; масштабні пожежі в екосистемах та інші), що постають перед Україною, зумовлюють необхідність удосконалення державного управління у сфері цивільного захисту, подальшого розвитку єдиної державної системи цивільного захисту.

Подальше реформування системи цивільного захисту потребує також і вдосконалення державного управління у цій сфері, внесення змін до чинного законодавства та прийняття нових нормативно-правових актів, використання передового європейського та світового досвіду функціонування систем цивільного захисту з урахуванням українських реалій.

Децентралізація державного управління у сфері цивільного захисту – це делегування додаткових повноважень у сфері цивільного захисту на рівень територіальних громад, вдосконалення взаємодії органів місцевого самоврядування та органів державної влади, аварійно-рятувальних підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту і місцевої пожежної охорони, надання методичної допомоги громадам в організації місцевої добровільної пожежної охорони, врегулювання цих та інших питань шляхом внесення змін до чинного законодавства тощо [1].

Реформування державного управління у сфері цивільного захисту обов'язково повинно відбуватися з урахуванням подальшої децентралізації влади і євроінтеграції України. Саме тому, реформування організації цивільного захисту об'єднаних територіальних громад має супроводжуватись процесом приведення організації заходів цивільного захисту на місцях у відповідність до нового адміністративно-територіального устрою України, що визначений Постановою Верховної Ради України від 17 липня 2020 року № 807-IX «Про утворення та ліквідацію районів» [2] та відповідними рішеннями Кабінету Міністрів України.

На цьому етапі реформування має бути приділено особливу увагу питанню підготовки керівного складу та фахівців новоутворених об'єднаних територіальних громад, діяльність яких безпосередньо пов'язана з організацією та здійсненням заходів із питань цивільного захисту, посилення їх підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації, що як ніколи актуально на сучасному етапі розвитку системи цивільного захисту, зокрема в умовах подій на Сході України, та потребує подальшого пошуку і впровадження новітніх інноваційних методів та технологій в організації навчального процесу.

У цьому контексті зростає актуальність і важливість організації навчання населення діям при загрозі та виникненні надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, формування культури безпеки життєдіяльності, обізнаності у сфері цивільного захисту та готовності до свідомих практичних дій в умовах надзвичайних ситуацій, перспективність застосування мобільних технологій при підготовці населення до дій у надзвичайних ситуаціях.

Потребують систематизації результати виконання основних заходів цивільного захисту в умовах реформування місцевого самоврядування і територіальної організації влади в Україні; організації та забезпечення пожежної безпеки на території новоутворених об'єднаних територіальних громад; створення місцевих пожежних команд та центрів безпеки громад, запровадження руху добровільних пожежних тощо.

Для підвищення рівня ефективності української системи цивільного захисту необхідно визначити шляхи реформування організації цивільного захисту в Україні та запропонувати заходи для різних рівнів органів державного управління на базі нового адміністративно-територіального устрою.

У цьому зв'язку, було б доцільно проаналізувати та описати основні відмінності в організації цивільного захисту в районах до проведеного реформування та в новоутворених районах, а також перспективи подальшого їх розвитку в контексті вдосконалення публічного управління та організації цивільного захисту.

Серед пріоритетних завдань реформування державного управління у сфері цивільного захисту можна також зазначити необхідність поступового переходу на нову сучасну парадигму управління безпекою, яка ґрунтується на використанні ризик-орієнтованого підходу.

Отже, незважаючи на певну увагу сучасних науковців до цього напрямку діяльності, проблеми подальшої децентралізації державного управління у сфері цивільного захисту, враховуючи європейський вектор розвитку України, є як ніколи актуальними та мають потребу в подальшому науково-теоретичному та практичному розвитку [3, 4].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бойко О.А. Державне управління у сфері цивільного захисту в сучасних умовах українського державотворення: автореф. дис.... к. держ.: упр. 25.00.01 / Бойко Оксана Анатоліївна; Дніпро. ДРІДУ НАДУ. – Дніпро, 2021. – 10 с.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dridu.dp.ua/nauka/sv_rada_D/avtoref/Boyko_aref.pdf.

2. Постанова Верховної Ради України від 17 липня 2020 року № 807-IX «Про утворення та ліквідацію районів». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text>.

3. Бойко О.А. Подальша децентралізація державного управління у сфері цивільного захисту / О. А. Бойко // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. – 2019. – Вип. 1 (64). – С. 195 – 201.

4. Костенко В.О. Пріоритети удосконалення державного управління у сфері цивільного захисту територіальних громад в процесі децентралізації влади в Україні / В.О. Костенко // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Х.: ХарPI НАДУ, 2017. – № 2 (52). С. 97-103.

СВІТОГЛЯДНІ ТА ПОЛІТИЧНІ ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ БЕЗПЕКОВИХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

*Віталій КОСТЕНКО, кандидат наук з державного управління
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Сучасна цивілізація накопичила величезну масу проблем, пов'язаних із біосферними та екологічними факторами, що значною мірою негативно впливають на соціальну сферу всіх країн світу. Сьогодні суспільство перебуває у стані глибокої системної кризи, що охопила майже всі сфери життєдіяльності: від екології, безпеки, економіки до духовно-моральних аспектів. Справжні витоки цієї епохальної кризи криються в помилковому самогубному формуванні цілей та шляхів суспільного розвитку [1].

Першопричиною такого становища став невинний рух науково-технічного прогресу, який сформував сучасний вигляд техносфери. Сьогодні, перед людством, як ніколи стоїть головне завдання – вирішення проблем демографічної стійкості суспільного розвитку на основі збереження біосфери планети в цілому та вироблення стійких механізмів управління системами безпеки для безпечного життя людей.

Постійно змагаючись за лідерство у справі глобального цивілізаційного будівництва, людство не помічає при цьому паразитарного споживчого характеру природних ресурсів і негативного впливу своєї діяльності на довкілля, нехтуючи при цьому базовими основами безпеки людського життя.

Саме сукупність порушень норм людської моральності й етики у веденні господарської діяльності протягом багатьох століть врешті призвела до нинішньої глобальної біосферно-екологічної кризи, що спричинена не природними процесами, а саме діяльністю людства, та супроводжується різномірними соціальними та економічними кризами, техногенними та природними катастрофами, і поки що локальними збройними конфліктами.

Сьогодні на території багатьох країн спостерігається загострення суспільно-політичних та соціально-економічних проблем, які трансформуються у збройні конфлікти, ескалація яких є реальною загрозою

міжнародному миру та стабільності. Окремо акцентується увага на тероризмі, як суспільному явищі та загрозі глобальній і національній безпеці, основних напрямках глобальної еволюції державно-управлінських систем. Як приклад – сучасний збройний конфлікт на Сході України, внаслідок якого гинуть люди, знищуються житлові будинки, руйнується інфраструктура населених пунктів, населення змушене жити в страху.

Ці та інші чинники призвели до того, що потенціал загроз глобальній та національній безпеці вже досяг критичного рівня, за якого без розробки системної державної політики захисту національних інтересів та належних механізмів її реалізації може постати питання про існування України як суверенної держави [2].

Так історично склалось, що сучасні біосферно-екологічні кризові явища мають у першу чергу методологічне і світоглядне походження. Вироблення ж та поширення загальної для всього людства логіки безпечної поведінки – головна проблема будь-якого політичного проекту як глобалізації, так і благоустрою життя в будь-якому регіоні планети, а також тієї чи іншої держави. У цьому сенсі повинна скластися загальна для всього людства та всіх регіонів планети логіка соціальної поведінки. Подальше існування людства при зміненому характері взаємодії із середовищем проживання вимагає зміни якості культури, перш за все, в аспектах виховання, формування психіки особистості та освіти. Ця зміна якості культури вимагає від людей персонального освоєння ними знань безпеки життя і діяльності [1].

Державне управління у сфері безпеки життєдіяльності людини являється фундаментом розвитку суспільства та держави, саме тому ці процеси постійно знаходяться в центрі уваги вітчизняних науковців, які у своїх наукових дослідженнях привертають увагу керівництва держави, політиків і громадськості до проблем, що склалися в цій надважливій сфері.

Безпека власного населення в усіх відношеннях є першочерговим завданням держави. На сучасному етапі, успішне вирішення проблем біосферно-екологічної та безпекової кризи проектується у площину вдосконалення механізмів державного управління та підготовки кваліфікованих кадрів, задіяних у різних сферах управління суспільним розвитком.

Якщо розглядати проблематику якості управлінської діяльності в цілому, то причина зниження якості управління стосується як вищого, так і місцевого державного управління. Сьогодні наша держава живе в згубному для неї дефіциті управлінських кадрів державного апарату, чий, насамперед, моральні, світоглядні, професійні якості відповідали б потребам забезпечення безкризового суспільного розвитку. Сьогодні потрібно формувати якісно інше покоління управлінців у різних галузях, здатних безперервно навчатися, освоювати нові знання, щоб відповідати поточним потребам суспільства.

Це означає, що управлінська грамотність усіх – така ж обов'язкова вимога цієї епохи. Освітня політика держави та суспільства повинна носити безперервний методологічний характер та виховувати людину, що володіє сучасними основами безпеки життєдіяльності.

Значна частина невирішених завдань щодо забезпечення національної безпеки України, обумовлена низькою якістю державної політики національної безпеки та стратегічного планування щодо її реалізації [2].

Для забезпечення конституційного права громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля, створення безпечних умов для життєдіяльності населення, збереження довкілля та забезпечення раціонального використання природних ресурсів, потребує удосконалення формування і реалізація державної політики у сфері національної безпеки.

Складність і суперечливість процесів трансформацій геополітичного і гео економічного простору, необхідність розв'язання глобальних проблем безпеки, кардинальні суспільно-політичні та соціально-економічних зміни, які останнім часом спостерігаються в багатьох країнах, які справляють визначальний вплив на міжнародну та національну безпеку та інші чинники зумовлюють актуальність освітлюваної тематики.

Тематика, що розглядається, є досить складною з точки зору її багатоаспектного походження та глобального виміру. Діагностика проблем у сфері національної безпеки потребує всебічного вивчення і глибокого осмислення причинно-наслідкових зв'язків їх формування, комплексного концептуального підходу до формування цілей та вироблення стратегії по ефективному їх розв'язанню на основні науково – обґрунтованих підходів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Костенко В.О. Наслідки сучасної біосферно-екологічної кризи в Україні та перспективи її розв'язання в контексті європейської інтеграції / В.О. Костенко // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. – Х. : ХарПІ НАДУ, 2014. – № 4 (43). – С. 267 – 274.

2. Глобальна та національна безпека: підручник / авт. кол. :В.І. Абрамов, Г.П. Ситник, В.Ф. Смолянчук та ін. / за заг. ред. Г.П.Ситника. – Київ : НАДУ, 2016. – 784 с.

ПРАВОВІ ЦІННОСТІ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО СУСПІЛЬСТВА

*Світлана КОСЯК, кандидат історичних наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Наприкінці ХХ ст. в Україні разом із розвитком державності відбувався процес подолання системи цінностей, який сформувався у період радянської влади. Тоді внаслідок деформації загального світогляду українського соціуму постали проблеми засвоєння та адаптації до нових умов – формування суверенної правової держави. З огляду на це, в духовному житті суспільства чітко простежувалося витіснення вищих ідеалів та ціннісних пріоритетів такими орієнтаціями, як прагматичність, утилітарність, технократичність. Громадянам пропагувалися нові цінності,

які є безпосередньо примітивні, властиві утилітарній системі споживання та обмеженому репродуктивному функціонуванню.

Проблема цінностей була і є предметом аналізу багатьох учених гуманітарного спрямування. Не є винятком і наука права. Зважаючи на перехідний період вітчизняної правової системи, дослідження правових цінностей набуває особливої актуальності.

Особливої уваги в зв'язку з цим вимагає визначення сутності правових цінностей, які можуть претендувати на роль цінностей загальних, універсальних, в силу таких особливостей: по-перше, природа права передбачає, що воно є універсальним регулятором, що охоплює безліч різних соціальних відносин, по-друге, право має тісний зв'язок і взаємодію з мораллю, передусім, частковий збіг систем оцінки, принципів та ідеалів, по-третє, право володіє високим ступенем об'єктивності та неупередженості, а також обов'язковим характером, заснованим у тому числі на громадському авторитеті та ідеї легітимації.

У наш час проблема цінності стала однією з важливих теоретико-правових проблем. До поняття цінностей, зокрема і правових, звернена значна увага дослідників права. У науковій літературі пропонуються різноманітні визначення цього поняття, які свідчать про суттєво різне розуміння природи правових цінностей [1, 193].

Ціннісний підхід в праві – складний, багаторівневий феномен, що визначається структурою правового життя і включає як первинні бажання й переваги у сфері права, так і усвідомлений та раціонально виражений вибір правової поведінки. Правові цінності обґрунтовуються за допомогою ціннісних критеріїв, які в процесі розвитку цивілізації зазнають зміни у діапазоні від пріоритету суспільного блага до усвідомлення значущості й цінності особистості [2, 29].

На нашу думку, очолювати такий перелік цінностей мали б права людини, як цінності найбільш універсальні і значущі. З усіх правових цінностей духовного (нематеріального) характеру, усвідомлених людством як дійсно загальні, вони стоять на одному з перших місць. Причому саме права є одночасно і цінністю, і засобом опосередкування і затвердження цінностей, таких як свобода, справедливість, рівність, людська гідність.

Згідно з визначенням, яке пропонує А. Бабенко, правові цінності – це пережиті людьми та визначені культурою форми їх позитивного ставлення до правової системи суспільства, що зумовлюють вибір поведінки, відповідний цій системі, а також юридичну оцінку подій [3, 127].

Вчений-теоретик М.С. Балаянц у рамках дисертаційної роботи, присвяченої фундаментальним правовим цінностям сучасного суспільства, формулює правові цінності як такі, що переживаються людьми й визначаються культурою форми позитивного ставлення до правової системи суспільства, які обумовлюють вибір поведінки, відповідний цій системі, юридичну оцінку подій, та постають принципами регенерації правового життя [3, 127].

Якщо опиратись на положення дисертаційного дослідження С.В. Михайлова, то відповідно до їх змісту правові цінності являють собою, з одного боку, необхідний для досягнення ідеал, який пронизує всі рівні та сфери правових зв'язків і правовідносин, а з іншого – найважливіші та

глибинні принципи, які визначають ставлення особи та суспільства до права [3, 127].

Водночас А.О. Маргушина виходить з позиції поєднуваності й невід'єднуваності правового порядку та правових цінностей. Правові цінності без правового порядку, доходять висновку дослідниці, безцільні, а правовий порядок без правових цінностей – неієвий. Це пов'язано з тим, що правова цінність не може вважатися такою формою поведінки, яка не забезпечена можливістю державного примусу. Додамо до цього, що кожен юридичний обов'язок забезпечується силою державного примусу за його порушення, в результаті чого настають заходи юридичної відповідальності [3, 127].

Окрім того, правові цінності отримують своє відображення й фіксацію в правосвідомості та правовій культурі суспільства й окремого індивіда, в кінцевому результаті втілюючись в практичній активності членів суспільства. Юридичні ж обов'язки, як наголошує Ю.В. Барзілова, це невід'ємний елемент правосвідомості та правової культури суспільства. При цьому залежність юридичних обов'язків і правосвідомості та правової культури прямо пропорційна: чим нижчим є рівень правової свідомості та правової культури суспільства, тим гірше виконуються обов'язки, а отже, порушуються права та інтереси, поширюється правовий нігілізм, послаблюються порядок і дисципліна в державі. Таким чином, вважаємо, що дотичність правових цінностей та юридичного обов'язку до правосвідомості та правової культури ще більше пов'язує та поєднує дані категорії (цінностей та обов'язку) [4, 29].

Отже, завдяки правовим цінностям людина оцінює всю правову реальність та здійснює свій вибір відповідно до позитивної правової відповідальності людини. Мета правових цінностей – це єдність цілей та інтересів людини з інтересами та цілями держави. Моральні, культурні, релігійні, загальнолюдські соціальні цінності стають правовими тільки тоді, коли закріплюються в нормі права. Саме завдяки нормі права цінності стають правовими. Норми права забезпечують умови для їх здійснення, виступають як засіб їхнього досягнення. Проблематика правових цінностей постійно знаходиться у полі зору дослідників. Правові цінності розглядаються різними гуманітарними та соціальними науками, у тому числі правовою. Дослідження цього питання тісно пов'язане з необхідністю усвідомлення національно-культурної та правової самобутності України, визначення її місця у загальносвітовому розвитку цивілізації, з'ясування її унікального статусу та перспектив подальшого розвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Макаренко Л. О. «Піраміда» цінностей у правовій культурі. *Альманах права*. 2017. Вип. 8. С. 193–198.
2. Соломчак Х. Б. Соціальні та правові цінності як детермінанти позитивної правової відповідальності. *Наше право*. 2014. № 1. С. 27–34.
3. Михайлов С. В. К вопросу об определении и классификации категории «правовая ценность». *Філософія права*. 2010. № 2 (39). С. 127–132.
4. Горобець К. В. Толерантність у ціннісній структурі права. *Філософія права і загальна теорія права*. 2016. № 1–2. С. 27–36.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ СТАНОВЛЕННЯ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ

*Аліна КРИШТАЛЬ, кандидат педагогічних наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Проблема, що повсякчас актуальна для українського суспільства, полягає у недостатньому рівні розвиненості інститутів громадянського суспільства у питаннях реалізації прав та свобод людини, закріплених Конституцією України та низкою міжнародних нормативно-правових актів. Трансформаційні процеси, що відбуваються в Україні з часу проголошення незалежності, спрямовані на гуманізацію та демократизацію суспільного життя, на становлення і розвиток економіки країни, на реалізацію стратегій європейської інтеграції, однак прагнення до стрімкої реалізації означених заходів в Україні змінюється усвідомленням необхідності тривалого періоду поступових змін.

Метою дослідження є аналіз та виокремлення особливостей процесу становлення демократії в Україні.

Демократичні процеси в Україні та пов'язані з цим проблеми висвітлені у працях В. Гапоненко, Є. Головахи, А. Єрмолаєва, Г. Зеленько, О. Іваненко, Н. Паніної, Т. Розової, В. Тарасенко, Т. Чубіної, М. Шульги та ін. Сучасний етап демократизації в Україні характеризується наростанням протиріччя між темпами реформ у системі політичних відносин та структур і станом політичної культури у суспільстві. В основі таких протиріч – соціокультурні, історичні, індивідуально-ціннісні та політико-психологічні чинники.

Значною проблемою на шляху демократизації громадянського суспільства є скептичні настрої серед певних прошарків суспільства, які свідомо саботують легітимні демократичні перетворення в країні, заохочують корупційні схеми в економічній та політичній сферах суспільного життя.

Існує також низка деструктивних кризових чинників зовнішнього та внутрішнього впливу на процеси демократизації українського суспільства. Широко використовуваний у політичних колах термін «соціальна напруженість» виразно характеризує суспільно-політичні настрої. З огляду на перспективи процесів демократичної трансформації України слід звернути увагу на критичний стан двох взаємопов'язаних архіважливих чинників демократичного розвитку: територіальна і соціальна цілісність країни.

У процесі поступового формування економічних засад демократії Україна зіштовхується зі значними труднощами. У своєму дослідженні Т. Розова [1, 305] наголошує на необхідності формування середнього класу та створенні для цього сприятливих умов, таких як: застосування справедливих механізмів диференціації офіційної заробітної плати, формування фондів пенсійного страхування та соціальних страхових фондів; формування системи спрощеного оподаткування та стимулювання розвитку малого бізнесу; забезпечення соціальних гарантій, зокрема – спрощення доступу до освітніх і медичних послуг тощо.

Становлення громадянської свідомості і розвиток суспільства є гарантією демократичного розвитку країни в цілому.

Таким чином, ключовою потребою на шляху до становлення демократії в Україні є синхронізація соціально-економічного, політичного та освітньо-культурного рівнів. Спрямування державної політики на захисту прав особи у громадянському суспільстві, активний внесок у розвиток громадянської освіти, розширення можливостей правозахисних організацій щодо захисту прав людини тощо сприятимуть процесу становлення демократії в Україні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Розова Т.В. Демократія в Україні: проблеми та перспективи / Т.В. Розова // Наукові праці Одеської національної юридичної академії. – Одеса : ОНЮА, 2009. – С. 303–311.

ХАРАКТЕРИСТИКА БАГАТОПАРТІЙНОСТІ В УКРАЇНІ ЯК ОСНОВНИЙ ПРИНЦИП ДЕМОКРАТІЇ

*Аліна КРИШТАЛЬ, кандидат педагогічних наук,
Марина СЕРДЮК
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Зі стрімким розвитком демократичного суспільства в Україні населення країни почало усвідомлювати себе основним джерелом влади і виявляти активну участь у політичному житті, зокрема – створювати політичні партії. Формування багатопартійної політичної системи України почалось ще у 1990 році як результат скасування статті 6 Конституції СРСР, якою була закріплена однопартійність політичної системи. Цей процес характеризується нелінійністю і зумовлений специфікою трансформації суспільно-політичного життя в країні.

Метою роботи є дослідження особливостей багатопартійності в Україні і її роль у становлення демократії.

Вивченням різних аспектів функціонування політичних партій займалися як вітчизняні, так і зарубіжні вчені: Г. Алмонд, В. Бесчастний, О. Ващук, М. Дюверже, О. Кордун, О. Максименко, Є. Мануйлов, І. Музика, А. Романюк, Дж. Сарторі, П. Рабінович, О. Чебаненко, Т. Чубіна, П. Шляхтун та ін. Відповідно до статті 1 Закону України «Про політичні партії в Україні» політична партія – це «зареєстроване згідно з законом добровільне об'єднання громадян-прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах» [1].

За даними перепису чисельності населення України (без урахування окупованих територій Криму та частини Донецької та Луганської областей) станом на 1 грудня 2019 року, в Україні проживає 37,3 млн громадян, тож існування однієї універсальної партії, яка в повній мірі могла б представити інтереси усіх громадян в умовах демократії практично неможливе, тому

багатопартійність є цілком логічним явищем. Суспільно-політичні інтереси громадян та їхні переконання щодо політичних рішень і політичної діяльності в державі можуть дещо не співпадати або й кардинально різнитися. Наявність таких розбіжностей спонукає активних громадян зі спільними інтересами і бажанням відстоювати свої погляди об'єднуватися в політичні партії. Принцип політичного плюралізму демонструє все розмаїття політичних уподобань громадян, а також є загальноновизнаним у міжнародному праві.

У статті 2 Закону України «Про політичні партії в Україні» зазначається, що всі громадяни «мають право на свободу об'єднання у політичні партії для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів визначається і гарантується Конституцією України» [1]. З точки зору становлення демократії в країні, провідну роль відіграє держава, забезпечуючи всі умови для існування і належного функціонування різних політичних партій, таким чином реалізується принцип багатопартійності.

Є. Мануйлов звертає увагу на важливу роль політичних партій як «елемент громадянського суспільства, який за умови заволодіння державною владою може об'єднати приватні інтереси громадян, соціальних верств, зацікавлених груп у загальний політичний інтерес; ... найважливіша передумова формування органів державної влади, що певною мірою забезпечують прозорість формування органів державної влади і місцевого самоврядування та їх функціонування» [3, 19]. Така дуальність природи політичних партій передбачає широкі можливості для розвитку суспільства і держави в цілому.

У дослідженні щодо правового регулювання статусу політичних партій Л. Адашис наголошує на важливості багатопартійності, адже «надання державою політичним партіям умов для законної діяльності й легальних можливостей для реалізації їх цілей, відкриваючи їм шлях до органів державної влади через участь у виборчому процесі, закономірно тягне за собою утворення багатопартійної системи» [2, 34], яка передбачає реальні повноваження для кількох політичних партій у здійсненні влади, на відміну від однопартійної системи.

Політичні партії виникають як «продукт громадської ініціативи, а отже, є породженням і частиною громадянського суспільства, котре виступає підґрунтям формування і функціонування правової держави – організації і діяльності політичної влади на засадах визнання та забезпечення прав і свобод людини, верховенства закону і взаємної відповідальності особистості і держави. Політичні партії виконують роль посередника у суспільстві; борються із виявами політичної апатії громадян; прагнуть перебороти політичне неучтвo значного загалу населення, формують політичну культуру громадян; визначають і формують систему цінностей, що відбиває волю безлічі соціальних структур, з яких складається населення країни» [3, 18]. Політичні партії реалізують демократичні принципи державного управління і, водночас, транслюють вимоги та запити громадян і перетворюють їх на напрями державної політики.

Однак, у дослідженні української багатопартійності М. Кармазіна зауважує, що «закритість українських партій стає очевидною не тільки, коли прагнемо виявити джерела її фінансування, а й у випадку, коли мова йде про процес обрання партійних лідерів» [4, 71] і звертає увагу на так звані «нейтральні партії», що «у кожній окремій ситуації вирішують ті чи інші конкретні для даного моменту й регіону завдання, продиктовані або партією влади, або впливовими парламентськими партіями, або ж фінансово-промисловими групами» [4, 68]. Означена ситуація та низка інших, що заслуговують на висвітлення в окремій роботі, зараховується до негативних явищ в українській політиці.

Отже, політична партія є виразником інтересів певних груп українського суспільства та істинним джерелом формування парламенту і уряду, що означає наявність демократії із сформованою системою виборчих органів. Політичні партії забезпечують представництво громадян на державному рівні з урахуванням соціально-економічних, правових, національних, культурних, екологічних тощо інтересів кожного окремого сегменту суспільства. Багатопартійність дає можливість громадянам зі спільними інтересами відстоювати їх на державному рівні за умов розвинутого плюралізму, політичної відповідальності, дотримання громадянських прав і свобод, поваги до загальнолюдських цінностей, законності усіх виборчих процедур тощо.

Перспективним у дослідженні вважаємо аналіз діяльності політичних партій спрямованої на економіко-правову розбудову країни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про політичні партії в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>.
2. Адашис Л. І. Правове регулювання статусу політичних партій в Україні / Л.І. Адашис // Питання конституційного та міжнародного права: Право і суспільство. – № 2 / 2012 . – С.32–40.
3. Мануйлов Є. М., Толочко М. В. Право громадян на свободу об'єднання в // Вісник політичні партії: філософський аналіз / Є. М. Мануйлов, М. В. Толочко Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». –Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. – Харків, 2013. – № 5. – С. 15–23.
4. Кармазіна М. С. Українська багатопартійність: становлення і розвиток / М. С. Кармазіна // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. – К. : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. – Вип.3 (59). – С. 4–87.

ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ

*Дмитро КРИШТАЛЬ, кандидат наук з державного управління
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Формування правової держави в Україні є вкрай складним, багатоплановим процесом, що передбачає не тільки формування структур влади, які здатні забезпечити дотримання законності та прав громадян, але й наявність широкого спектра політичних партій і рухів, соціальних груп і прошарків зі своїми специфічними інтересами, особливою правовою, політичною, соціальною, економічною поведінкою

Згідно зі ст. 1 Конституції нашої держави, Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Проте реалії сьогодення яскраво свідчать про те, що це лише декларація. Україна не є правовою державою, оскільки їй необхідно подолати багато проблем, які заважають їй бути такою.[1]

Правову державу неможливо проголосити – вона повинна утворитися як результат реформ економічних, політичних, державних і правових інститутів, реальної зміни характеру взаємовідносин між громадянським суспільством, державою і особистістю.

Правовою є така суверенна держава, яка функціонує в громадянському суспільстві і в якій юридичними засобами реально забезпечено захист основних прав і свобод людини та громадянина.

Сьогодні Україна продовжує перебувати в економічній та політичній кризах, які пов'язані, зокрема з низьким рівнем правосвідомості. Водночас побудова правової держави передбачає, навпаки, наявність високого рівня правосвідомості населення. Тому основною передумовою для належної реалізації є саме високий рівень правосвідомості і громадян, і представників державної влади. Проблемним є й питання про ефективність реалізації чинного законодавства, що негативно позначається на формуванні правової держави.

Нагальною є також потреба дійового судового контролю за реалізацією чинного законодавства. Треба наголосити на тому, що основою створення і функціонування правової держави є громадянське суспільство, тобто об'єднання вільних і рівноправних людей, кожному з яких держава забезпечує юридичні можливості бути власником та брати активну участь у політичному житті. По-іншому – це суспільство, що спроможне створити правову державу.

Для формування правової держави і громадянського суспільства в Україні потрібно на конституційному рівні закріпити модель правової організації життя людини і суспільства, відповідно до якої весь державний і суспільний механізм має бути спрямований на здійснення і захист прав і свобод людини, забезпечення незалежності та неупередженості суддів, налагодження безперервної та ефективної роботи законотворчих органів, реалізацію на практиці принципу стримування й протизваги у системі державних органів, здійснення громадського контролю за діяльністю владних структур. Підвищенню рівня взаємодії громадських структур і державних

органів сприяло б створення асоційованих структур, які мають визначене коло завдань і діють за принципом цільового підходу для їх досягнення.[2]

В Україні потрібно використовувати досвід функціонування громадських інститутів західних демократичних держав. У зв'язку з цим доцільно було б запровадити європейські механізми контролю органів виконавчої влади за діяльністю інститутів громадянського суспільства, провести адаптацію законодавства України у сфері забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків до законодавства Європейського Союзу, розвивати механізми електронного урядування й електронної демократії. Підвищенню рівня громадської участі сприяло б спрощення процедур та скорочення термінів реєстрації інститутів громадянського суспільства, запровадження єдиного порядку розподілу коштів для державної фінансової підтримки інститутів громадянського суспільства, з одного боку, й податкове стимулювання їх діяльності, з іншого.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України : Закон України від 28.06.96 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. – Режим доступу : [//www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua)
2. Косілова О.І. Особливості формування правової держави і громадянського суспільства в сучасній Україні. Журнал "Інформація і право" – 3(6)/2012. – С. 40 – 46.

ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ФОРМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ОСІБ РЯДОВОГО І НАЧАЛЬНИЦЬКОГО СКЛАДУ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

*Микола КРИШТАЛЬ, кандидат психологічних наук, професор,
В'ячеслав ПЕРЕВІЗНИК, кандидат наук з державного управління
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Соціальний захист осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, працівників органів управління та сил цивільного захисту і членів їхніх сімей здійснюється відповідно до Конституції України, Кодексу Цивільного захисту України та інших законодавчих актів [1].

Особовий склад служби цивільного захисту, який має низький рівень соціальної захищеності, не зможе ефективно забезпечити цивільну безпеку в суспільстві, оскільки просто не буде достатньо працездатний та мотивований для виконання завдань за призначенням.

Нормативно-правове регулювання соціального захисту осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та членів їхніх сімей – це сукупність правових норм, спрямованих на впорядкування суспільних відносин щодо здійснення соціальної політики у сфері цивільного захисту у разі тимчасової втрати працездатності, отримання інвалідності, каліцтва, професійного захворювання, настання пенсійного віку, а також в інших випадках, які чітко визначено чинним законодавством України.

Систему соціальної допомоги можна розглядати як певну державну підтримку соціально вразливих верств населення, яка надається

індивідуально після встановлення неспроможності особи забезпечити себе у зв'язку з об'єктивними життєвими чинниками. Право на соціальну допомогу передбачає різні форми його реалізації. У науковій літературі такі форми називають організаційно-правовими або правовими [2].

I. М. Сирота виділяє такі форми соціального захисту:

- а) обов'язкове державне пенсійне страхування;
- б) обов'язкове державне соціальне страхування;
- в) соціальне забезпечення за рахунок прямих асигнувань з Державного бюджету України;
- г) забезпечення за рахунок коштів соціальних фондів підприємств, творчих об'єднань, благодійницьких організацій та приватних добровільних внесків громадян;
- д) утримання непрацездатних громадян в державних комунальних та інших закладах соціального призначення;
- е) адресна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям, непрацездатним громадянам за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів;
- є) недержавне пенсійне забезпечення громадян за угодами з роботодавцями недержавними пенсійними фондами та приватними пенсійними системами [3].

В. А. Рудик зазначає, що за критерієм організаційно-правової форми система соціального захисту в Україні складається з двох частин:

1. Державний соціальний захист, що включає: соціальне забезпечення за рахунок коштів соціального страхування; державне соціальне забезпечення, що надається окремим категоріям громадян, на спеціальних умовах за рахунок коштів державного бюджету; державна соціальна допомога, що здійснюється за рахунок коштів державного бюджету.

2. Недержавне соціальне забезпечення, що включає матеріальне забезпечення за рахунок коштів недержавних установ (пенсійних фондів, страхових організацій, банківських установ та ін.) [4].

До організаційно-правових форм соціального захисту осіб рядового та начальницького складу служби цивільного захисту та членів їхніх сімей відносять:

- державний соціальний захист, що здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету;
- соціальний захист, що відбувається за рахунок обов'язкових страхових внесків до певних фондів, соціальна допомога та соціальна підтримка.

Соціальний захист осіб рядового і начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту та членів їхніх сімей можна класифікувати за такими критеріями:

I. залежно від структури соціального захисту:

- загальний соціальний захист, який визначається та гарантується Конституцією України;
- спеціальний соціальний захист, який визначає спеціальні соціальні гарантії, пов'язані зі специфікою професійної діяльності співробітників ДСНС у вигляді грошових виплат, надбавок, пільг, надання послуг тощо;
- додатковий соціальний захист як сукупність додаткових гарантій, які можуть отримувати співробітники у сфері соціального захисту.

II. залежно від виду отриманої допомоги:

- соціальна допомога у грошовій формі;
- допомога у виді безкоштовних соціальних послуг;
- соціальна допомога для осіб рядового і начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту у виді певних матеріальних благ.

III. залежно від суб'єктивних ознак соціального захисту:

- співробітники служби цивільного захисту, що перебувають на пенсії;
- особи рядового і начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту, які отримали інвалідність;
- особовий склад, що перебуває на службі;
- члени сімей осіб рядового і начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту.

Таким чином, організаційно-правова форма соціального захисту – це спосіб реалізації права громадян на соціальний захист, що встановлений законом та зумовлений соціальними ризиками, видами забезпечення, колом суб'єктів, які їх отримують та які їх надають, а також джерелами й порядком формування відповідних коштів. Соціальний захист особового складу повинен містити комплекс заходів, спрямованих, по-перше, на компенсацію обмежень, об'єктивно обумовлених характером їх службової діяльності, по-друге, на реалізацію соціальних очікувань співробітників, що покладені в основу їх професійного вибору, по-третє, на нейтралізацію ризик-факторів, які перешкоджають ефективній службовій діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 2 жовтня 2012 р. № 5403-VI. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>
2. Мачульская Е. Е., Горбачова Ж. А. Право социального обеспечения: Учебное пособие для вузов. 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Книжный мир, 2001. – 293 с.
3. Сирота И. М. Право социального обеспечения в Украине: учеб. / И. М. Сирота. 5-е изд., перераб. и доп. – Х.: Одиссей, 2005. – 432 с.
4. Рудик В. А. Юридичні гарантії права людини на соціальний захист в Україні: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 / В. А. Рудик / Харківський нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2007. – 184 с.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТЛОМ ОСІБ РЯДОВОГО І НАЧАЛЬНИЦЬКОГО СКЛАДУ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

*Тетяна КРИШТАЛЬ, доктор економічних наук, професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Одним із найважливіших аспектів соціального захисту співробітників ДСНС, безумовно, є забезпечення їх та їхніх сімей житлом. Це питання розглядається не лише як гарантована законодавством норма, але й як визначальний критерій благополуччя особового складу та створення всіх необхідних умов для належного виконання ним своїх службових обов'язків. Сьогодні особливого гостро стоїть проблема належного забезпечення особового складу служби цивільного захисту власним житлом.

Основою національного законодавства та нормативно-правового забезпечення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування щодо належної реалізації

громадянами житлових прав є Конституція України, Житловий Кодекс України, Закони України, Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України та інші нормативно-правові акти, що врегульовують коло суспільних відносин щодо належної реалізації громадянами житлових прав.

Відповідно до статті 47 Конституції України, кожен має право на житло. Держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти його в оренду. Громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону [1].

Кодекс цивільного захисту України визначає, що особи рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та члени їхніх сімей забезпечуються жилими приміщеннями за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів [2].

З метою ведення обліку безквартирних осіб та осіб, які потребують поліпшення житлових умов, правильного розподілу житлової площі створені відповідні житлові комісії.

Жила площа особам рядового і начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту, які потребують поліпшення житлових умов, надається державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування у першочерговому порядку [2].

До одержання жилого приміщення для постійного проживання співробітникам надаються службові жилі приміщення або жила площа в гуртожитку. У разі відсутності в органів чи підрозділів цивільного захисту такого житла відповідний орган чи підрозділ цивільного захисту тимчасово орендує житло для забезпечення ним особового складу органів чи підрозділів цивільного захисту або за бажанням цих осіб виплачує їм грошову компенсацію за піднайом (найом, оренду) жилого приміщення в порядку, розмірі та на умовах, встановлених Кабінетом Міністрів України. За такими особами зберігається право на жилу площу, яку вони займали до вступу на службу цивільного захисту. Вони не можуть бути виключені із списків громадян, взятих на квартирний облік. У разі продовження служби понад п'ять років забезпечення зазначених осіб жилими приміщеннями за місцем служби проводиться на загальних підставах.

Основними напрямками забезпечення житлом осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та членів їхніх сімей є:

- отримання житла для постійного користування;
- взяття на квартирний облік осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту;
- виділення коштів на будівництво (придбання) житла;
- надання допомоги в будівництві приватного житлового будинку та придбанні будівельних матеріалів таким особам, батькам загиблих або тих,

які пропали безвісти під час проходження служби, особам з інвалідністю, що настала при проходженні служби з боку органів місцевого самоврядування;

– безоплатне надання місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування земельної ділянки для будівництва та обслуговування жилого будинку; виплата грошової компенсації за піднайом (найом, оренду) ними жилих приміщень; забезпечення житлом на умовах фінансового лізингу.

Механізм забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу та компенсації частини лізингових платежів за рахунок коштів державного бюджету та інших джерел, не заборонених законодавством визначено Постановою КМУ від 14 листопада 2018 р. № 1201 [3].

Державним бюджетом України на 2020 рік для ДСНС виділено кошти на завершення будівництва (придбання) житла для забезпечення родин рядового і начальницького складу у сумі 25 млн. грн., основна частина яких направлена на будівництво (реконструкцію) житлових будинків із високим ступенем будівельної готовності у м. Кропивницький, Ніжин Чернігівської обл., Ромни Сумської обл., Хмельницький. По закінченню реконструкції планується отримати 227 квартир.

На початок 2021 року на квартирному обліку у структурних підрозділах ДСНС перебувало 4 тис. 392 особи, з них: 4 тис. 176 військовослужбовців запасу, осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, та 216 державних службовців (вільнонайманих працівників) та їх сімей, які потребують покращення житлових умов [4].

Насамкінець, слід зазначити, що Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини у 2021 році здійснюється моніторинг додержання житлових прав поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, зокрема щодо забезпечення їх житлом на умовах фінансового лізингу. Під час перевірок територіальних органів Національної поліції України та ДСНС України встановлено, що реалізація права на забезпечення житлом здійснюється відповідно до Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу, але на поточний рік будь-які видатки для фінансування діяльності Державної іпотечної установи не були передбачені.

Отже, проблема реалізації права на забезпечення житлом суттєво впливає не тільки на соціальну захищеність особового складу служби цивільного захисту, а й на імідж системи ДСНС у цілому, може стати причиною відтоку кадрів із системи цивільного захисту, пошуку альтернативних джерел фінансового забезпечення з метою реалізації свого конституційного права на житло.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

2. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 2 жовтня 2012 р. № 5403-VI. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>

3. Про затвердження Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу: Постанова КМУ від 14 листопада 2018 р. № 1201. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-2018-%D0%BF#Text>

4. Офіційний сайт ДСНС України. – Режим доступу: <http://www.dsns.gov.ua>.

ДЕЯКІ ПРИНЦИПИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Тетяна КРИШТАЛЬ, доктор економічних наук, професор,

Юлія МИТНИК

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Вчені галузі теорії держави і права визначають правову державу як суверенну, політичну, територіальну організацію влади, яка може існувати тільки в цивільному демократичному суспільстві, і базується на основі соціально-справедливого права [1].

Принципи правової держави – це вихідні, основоположні, орієнтовні начала, які випливають з її природи. Це також складова частина теорії правової держави, яка має безпосередній вихід на суспільну практику, спрямовану на діяльність людей.

На думку професора Белова Д. М. під принципами правової держави слід розуміти основні ідеї, на яких базується функціонування правової держави, вихідні положення організації та функціонування такої держави, що відображають загальнолюдські цінності, закріплені в міжнародних нормативних актах, і знайшли своє закріплення у формі конституційних норм [2].

Сучасна концепція правової держави визнає головними такі принципи її формування:

- верховенство права (право як мета, інтерес, стимул вчинків і дій);
- забезпечення прав і свобод людини, громадянина;
- організація державної влади на основі принципу поділу влади, підпорядкованості влади праву;
- правова форма взаємовідносин (взаємність прав та обов'язків) індивіда, суспільства і держави.

Принципи правової держави виявляються у передбаченому Конституцією України верховенстві права (ст. 8), здійсненні державної влади на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу і судову (ст. 6), взаємній відповідальності держави та особи (ст. 3), гарантуванні прав і свобод людини і громадянина (ст. 22) тощо [3].

Конституція як Основний Закон держави визначає в ст.1, що «Україна є суверенна, незалежна, демократична, соціальна, правова держава».

Названа стаття Конституції має основоположне значення для визначення основних засад становлення і розвитку української державності.

Формування соціальної правової держави становить найважливіший напрям розвитку демократичної державності в Україні, одне з основоположних завдань демократизації українського суспільства, реформи її політичної і правової систем. При цьому не слід забувати про той факт, що сутність правової держави полягає ще й у дотриманні закону представниками державної влади, у взаємовідповідальності держави та громадян один перед одним. Це положення закріплене в ст. 3 Конституції України: «Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави» [3].

Науковці А. Георгіца та Н. Шукліна наголошують, що об'єктивний розвиток теорії демократії мав своїм наслідком те, що до ознак демократії сьогодні відносять принципи, які є основоположними для будь-якої правової держави, а саме: пріоритет прав людини і громадянина, конституційне обмеження державної влади, верховенство права тощо. [4].

Теорія і практика правової держави спрямовані на утвердження принципу суверенітету народу, підпорядкування держави суспільству, захист прав і свобод людини і громадянина. На основі багатовікового досвіду людства склалися такі уявлення про них, що схвалені світовою спільнотою й покладені в основу низки важливих міжнародних документів, у тому числі й міжнародно-правових актів, які є обов'язковими для виконання. Насамперед це ухвалені ООН «Загальна декларація прав людини», «Пакт про громадянські і політичні права», «Пакт про економічні, соціальні і культурні права», а також низка конвенцій. Важливу роль відіграє європейська «Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод», відкрита для підписання в 1950 р., і низка протоколів до неї. Революційним за своїм значенням став протокол № 6 (1983 р.), за яким усі члени Ради Європи беруть на себе зобов'язання скасувати смертну кару в мирний час. У 1998 р. Україна підписала, а в 2000 р. ратифікувала його, ухваливши відповідний закон.

Реалізацію основних прав людини всіма особами, що проживають у певній країні, на думку Є. Мельник, може забезпечити насамперед відповідна держава, адже тільки вона здатна надати формальної (юридичної) загальнообов'язковості тим умовам, які конче необхідні кожній людині для використання її основних прав. І якщо держава максимальною мірою реалізовуватиме таку здатність, зробить це своєю основною функцією, вона може вважатися правовою. Таким чином, правова держава – це держава реальних прав людини [5].

Таким чином, основними принципами правової держави мають бути:

- верховенство права в усіх сферах суспільного життя;
- відповідальність перед законом як державних органів, так і громадських організацій та громадян;
- підзаконність державної влади, обмеженість сфери її діяльності, невтручання держави у справи громадянського суспільства;
- охорона державою невід'ємних природних прав людини та громадянських свобод, що з них випливають;

- визнання пріоритетності прав та інтересів особи, непорушності її честі і гідності, гарантування умов для їх захисту;
- рівність закону для всіх і рівність усіх перед законом; взаємна відповідальність держави і особи, правова відповідальність офіційних осіб за дії, які вони чинять від імені держави;
- поділ влади на законодавчу, виконавчу і судову, їх взаємна урівноваженість і відкритість;
- незалежність судів і суддів, наявність ефективної системи захисту;
- наявність ефективних форм контролю за дотриманням законів та інших нормативно-юридичних актів.

Отже, правова держава – це ідеал, до якого зараз прагне більшість демократичних країн світу, в тому числі України. Правову державу недостатньо проголосити – вона повинна утворитися у результаті запровадження і виконання реформ у всіх найважливіших сферах суспільного життя; реальних позитивних змін у системі взаємовідносин між громадянським суспільством, державою й особистістю. У такій країні немає місця порушення букви закону, кожна людина відчуває себе захищеною, а свої права – непорушними.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Поняття «правова держава» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uristy.ua/articles/administrative-law/pravova-derzhava-ponyattya-oznaki-printsipi/>.
2. Принципи правової держави: конституційно-правовий вимір / Д. М. Белов, О. Сестренкова // Конституційно-правові академічні студії. – 2016. – Вип. 1. – С. 26-33.
3. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр.
4. Георгіца А. З. До питання про зміст конституційно-правової категорії «демократія» / А. З. Георгіца, Н. Г. Шукліна // Науковий вісник Чернівецького університету. Правознавство. – Чернівці: Рута, 2003. – Вип. 172. – С. 46–51.
5. Мельник Є. М. Правова держава в Україні: перспективи становлення і механізми реалізації / Є. М. Мельник // Держава та регіони: Серія: Право. – 2008. – № 3. – С. 5–11.

ПІДГОТОВКА ПРАВНИКА ЯК СКЛАДОВА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

*Людмила КУЗНЕЦОВА, кандидат юридичних наук
Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова*

Проголошення України статтею 1 Конституції [1] правовою державою спонукає не лише до цілеспрямованої діяльності державних органів у сфері визнання міжнародно-правових стандартів прав та свобод людини, їх відповідного закріплення на рівні внутрішньо національних правових актів та інституційного забезпечення, але також і якісного переосмислення значення моральних норм у житті індивіда та суспільства. У контексті побудови правової держави не останнє місце займає модернізація підходу

до розуміння соціального призначення юридичної професії, особливої ролі правників у формуванні суспільно-правових відносин між особами та їхніми об'єднаннями, впорядкованості та гармонії, функціонування в державі режиму законності та правопорядку. Адже від належного виконання правниками своїх професійних функцій залежатиме наскільки високі моральні стандарти зможуть знайти своє відображення як у їхній практичній роботі, так і в позаслужбовій діяльності.

Наразі в Україні потрібна міцна законодавча база для розбудови її на принципах демократії і права та інтеграції до європейського співтовариства. І саме юристам належить провідна роль у процесі державотворення, формуванні правової культури, захисті конституційних прав і свобод людини. Так, перед юристами України стоять завдання утверджувати принцип верховенства права, удосконалювати законодавство, посилити правові гарантії захисту різних верств населення, підвищувати правову культуру людей.

Сучасне суспільство, особливо бізнес-структури, висувають перед юристами високі вимоги. Так, сучасний юрист повинен бути не лише спеціалістом, який має глибокі юридичні знання, а й професіоналом, котрий розуміє бізнес клієнта, індустрію та ринок, на якому він оперує. Клієнт сьогодення іноді вимагає від юриста не лише правової поради, а й управлінського рішення. Безумовно, це викликає певний дисонанс між професійними знаннями та задачами, які стоять перед юристом.

Тому, говорячи про сучасні вимоги до підготовки юриста не варто обмежуватися лише формально-юридичними стандартами, які затверджує Міністерство науки й освіти України, хоча вони, безумовно, служать відправною точкою у визначенні якісних характеристик здобувача. Крім професійних знань, для підготовки сучасного юриста важливими є навички спілкування іноземною мовою, володіння новітніми технологіями, використання сучасних засобів ІТ, наявність навиків ведення переговорів, публічних виступів, презентацій, а також розуміння психотипів людей [2, с. 43].

Не секретом є й те, що сучасний стан правничої освіти в державі тісно пов'язаний як з інтеграційними процесами в європейській та світовий освітній простір, так і з реформуванням судової системи, органів нотаріату, прокуратури та адвокатури. Правнича освіта повинна відповідати вимогами сьогодення і крокувати вслід за ними.

Фахівець ХХІ століття має вміти вільно висловлювати інноваційні та творчі ідеї, співпрацювати з представниками різних галузей діяльності, розуміти механізми взаємодії природничих наук і мистецтва, математики та гуманітарних наук і технологій, усвідомлювати галузі їх застосування, бути здатним до творчості та винахідливості, що виходить за межі STEM-навичок.

STEM (від англ. Science – природничі науки; Technology – технології; Engineering – інжиніринг, проектування, дизайн; Mathematics – математика) – термін, який означає сучасну освітню парадигму в розв'язанні питань освітньої політики та формування навчальних програм на основі інтеграції природничо-математичних дисциплін і технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) [3].

У широкому контексті – це педагогічна технологія формування та розвитку розумово-пізнавальних і творчих якостей здобувачів освіти, рівень яких визначає конкурентну спроможність особистості на сучасному ринку праці.

На основі системи наукових знань і практичних навичок він має визначати зміст, обсяг і послідовність навчання, характер і ступінь інтеграції знань із різних сторін, добирати методи, методики та стратегії, які забезпечать найбільш очікуваний педагогічний результат, а також постійно підвищувати рівень і розширювати зміст власної фахової підготовки.

Таким чином, юридична професія як важлива складова щодо утвердження демократичних цінностей в суспільстві, принципу верховенства права, для захисту інтересів кожної людини та підвищення загального рівня правової свідомості в країні потребує ретельного перегляду щодо підготовки здобувачів спеціальності 081 «Право».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України: Конституція від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. Іваній О.М. Правова освіта як засіб формування громадянського суспільства. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2016. № 22. С.42-45.

3. STEM – освіта. URL: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/>

4. Чому soft skills важливі для сучасних компаній. URL: <https://jobs.innovecs.com/uk/blog/soft-skills-vazhlyvi-syogodni>

АКТУАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ПРАВОВОЇ ОСВІТИ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

*Ольга МЕЛЬНИК, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник,
Руслан МЕЛЬНИК, кандидат технічних наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Становлення України як демократичної правової держави, формування засад громадянського суспільства зумовлюють необхідність підвищення рівня правової освіченості громадян. Правова освіта є складовою частиною системи освіти та має на меті формування високого рівня правової культури та правосвідомості особистості, її ціннісних орієнтирів та активної позиції як члена громадянського суспільства.

Відповідно до статті 19 Конституції України [1] органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Ця вимога безпосередньо стосується й Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС України). Одним із основних завдань ДСНС України є реалізація державної політики у сфері

цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності [2].

До повноважень особового складу органів та підрозділів цивільного захисту належить:

- узагальнення практики застосування законодавства з питань, що належать до їх компетенції, розроблення пропозицій щодо вдосконалення законодавчих та нормативно-правових актів;

- організація і здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законів та інших нормативно-правових актів з питань техногенної та пожежної безпеки, цивільного захисту міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими держадміністраціями, іншими державними органами та органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання;

- складання актів перевірок, видання приписів, постанов, розпоряджень про усунення порушень вимог законодавства у сфері цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки тощо.

Виконання всіх вищеперерахованих завдань вимагає від особового складу служби цивільного захисту якісного та ґрунтовного рівня правової підготовки, що здійснюється з метою підвищення рівня правових знань осіб рядового та начальницького складу ДСНС України, формування у них належної правової культури, стійких правових переконань, навичок та звичок правомірної поведінки, забезпечення виконання функціональних обов'язків, неухильного додержання правових норм та запобігання випадків порушення чинного законодавства. Особливо актуальним є питання рівня знань фахівцями ДСНС України статей Кодексу цивільного захисту України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального Кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та пунктів Правил пожежної безпеки в Україні й Правил техногенної безпеки.

В науковій праці [3] окреслено мету правової освіти в системі підготовки фахівців для органів і підрозділів служби цивільного захисту України, що можна досягти лише за умови, коли фахівцям буде притаманне сприйняття правових норм, правове мислення та здатність правового переконання, основою яких є теоретичні правові знання, практичні вміння та навички, здатність орієнтуватися в правових аспектах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.11.2021).

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 № 1052 «Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій» / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.11.2021).

3. Купчак М. Я., Повстин О. В. Правова освіта в системі органів і підрозділів служби цивільного захисту України: мета, завдання та методи здійснення. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*. № 15. 2017. С. 215–221.

КОНЦЕПЦІЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ ТА ЇЇ РОЗУМІННЯ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Сергій ОЛІЙНИК
адвокат

В ст. 1 Конституції України, серед іншого встановлено, що Україна є правова держава.

У зв'язку з чим першочергово необхідно визначитися із розумінням наведеної у конституції словосполучки «правова держава».

За своїм змістом концепція правової держави, визнається як модель політичного устрою, і є свого роду узагальненням різних традицій, які історично склалися в різних державах.

У юридичній доктрині та практиці різних країн склалися власні концепції, які є подібні в ключових ідеях. Передусім йдеться про німецьку «Rechtsstaat», французьку «Etat de droit», англійську «Rule of law».

Концепція «Rechtsstaat» (правова держава) зосереджується на природі держави.

Головним теоретиком цього питання був Роберт фон Моль (1831), який «Rechtsstaat» окреслював як заперечення абсолютистської держави, для якої характерним було надання виконавчій владі необмежених повноважень [1, 170].

До принципів «Rechtsstaat» належать: 1) принцип поділу влади; 2) принцип законності адміністративної діяльності; 3) принцип основоположних прав людини; 4) принцип доступу до судів; 5) принцип пропорційності; 6) принцип юридичної визначеності; 7) принцип відповідальності держави та посадових осіб.

Французький підхід проглядається у Декларації прав людини і громадянина 1789 р. Поняття «Etat de droit» (на продовження позитивістської концепції «Etat legal») менше наголошує на природі держави, розглядаючи саму державу як гаранта основоположних прав, що закріплені в конституції, а не визначені законодавцем. Розвинуте на початку ХХ ст. Каре де Мальбергом поняття «Etat de droit» (правова держава) включає конституційний (у судовому порядку) нагляд за звичайним законодавством [1, 171].

Відносно концепції «Rule of law» (верховенство права) слід звернути увагу, що властивості, втілені у понятті «верховенство права», були предметом дискусій упродовж багатьох століть, починаючи від античних часів. Платон зазначав: «Закон є хазяїном уряду, а уряд є його рабом».

Сучасне розуміння поняття «верховенство права» запровадив, зокрема, британський правник-конституціоналіст, професор А. В. Дайсі у своїй праці «Introduction to the Study of the Law of the Constitution» (1885) [1, 169].

При цьому, у зв'язку з трансцендентальним характером, єдиного визначення поняття «Rule of law» (верховенство права), яке б сприймалося цивілізованим світом не здійснено і дотепер.

Конституційний Суд України, розкриваючи зміст принципу верховенства права зазначає, що верховенство права слід розуміти, зокрема, як механізм забезпечення контролю над використанням влади державою та захисту людини від свавільних дій держави. Верховенство права як нормативний ідеал, до якого має прагнути кожна система права, і як універсальний та інтегральний принцип права необхідно розглядати, зокрема, в контексті таких основоположних його складових: принцип законності, принцип поділу державної влади, принцип народного суверенітету, принцип демократії, принцип юридичної визначеності, принцип справедливого суду [4].

В той же час в Україні донині немає єдиного розуміння, що ж являє собою «правова держава».

Попри окремішній характер двох концепцій – «правова держава» і «верховенство права» як правовладдя – за історичним походженням, подальшим розвитком і правничими культурами свого походження, вітчизняні автори вдаються до невиправданого їх схрещування, про що свідчать такі, зокрема, їх тези:

- «правова держава» – це та, в якій «панує принцип верховенства права»;

- «принцип верховенства права і його втілення одержують свій найбільший розвиток у правовій державі»;

- «центральним інститутом правової держави» є «інститут верховенства права»; «інститут верховенства права» виступає «фундаментальною засадою (ознакою, принципом) правової держави» або ж її «ключовим елементом»; цей інститут «виявляється у процесі нормотворчості» [2, 79].

Також надаються визначення верховенства права як частка цілого – правової держави.

Тут очевидно, спрацьовує стереотип, який походить від позитивістської концепції правної держави, в рамках якої утвердилася «канонічна» теза про те, що правна держава — це «держава, зв'язана та обмежена правом» [2, 80].

Одні автори вважають верховенство закону «ознакою» (чи «елементом») правової держави; інші вважають, що такою «ознакою» (чи то «одним із принципів», чи «основоположним принципом», чи «частиною характеристики» тощо) виступає «верховенство права», а ще інші обстоюють думку, що «правова держава» — це така, що «функціонує на засадах верховенства права і закону» [2, 80].

Вищенаведені підходи національної доктрини до розуміння правової держави у наш час навряд чи можна визнати вдалими.

Найважливішим у цих випадках у світлі порушеної проблеми є те, що переважна більшість авторів вбачає наявність неодмінної структурної взаємопов'язаності між верховенством права та правовою державою. Але у цьому зв'язку слід зазначити: верховенство права (і як доктрина, і як принцип) та концепція правової держави ніколи не були і не є структурно взаємопов'язаними. Історично склалося так, що обидві ідеї, обидві концепції, обидві доктрини й утворені на цій основі обидва юридичні принципи — з одного боку, верховенство права як *The Rule of Law*, а з іншого – правна держава як *Rechtsstaat* (*Etat de droit*, *Stato di diritto* тощо) — зароджувались, розвивались і збагачувались за змістом не як «частини» якогось іншого «цілого», а як цілком самостійні явища [2, 80].

У зв'язку з викладеним, на національному рівні доцільно переосмислити та дійти чіткого розуміння окреслених концепцій і їх розмежувати, виходячи із доктрини природнього, а не позитивного права. Усвідомлення фундаментального, на мій погляд, сприятиме формуванню України як правової держави в розумінні світового досвіду.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Верховенство права. Доповідь, схвалена Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25-26 березня 2011 року) / Право України № 10 – 2011. – С. 168 – 184.
2. Коментар до документа Венеційської Комісії «Мірило правовладдя» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.venice.coe.int>
3. Головатий С. Верховенство права: у 3 кн. – Київ: Фенікс, 2016. – 1747 с.
4. Рішення Конституційного Суду України № 6-р/2019. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>

ПРАВО НА БЕЗПЕЧНІ УМОВИ ПРАЦІ

*Юлія ПАНІМАШ, кандидат педагогічних наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом констатує, що Україна є європейською країною. Дана Угода передбачає співробітництво у 28 сферах, в тому числі і щодо забезпечення гідної праці, безпечних та здорових умов праці [1].

Однак, не дивлячись на вищезазначене, в Україні доволі гостро стоїть проблема поліпшення умов праці й удосконалення їх організації. Вона полягає у вирішенні найбільш значних питань управління виробництвом на державному, регіональному й галузевому рівнях, удосконалення системи планування і стимулювання як необхідної центральної ланки управління.

Законом України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» безпечні умови для людини трактуються як такий стан середовища життєдіяльності, за якого відсутня небезпека шкідливого впливу його факторів на людину.

У Державних санітарних нормах та правилах «Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу» безпечні умови праці тлумачаться як стан умов праці, за якого вплив на працівників шкідливих та небезпечних виробничих факторів усунуто або їх рівні не перевищують граничнодопустимих значень.

Єдиного переліку шкідливих і важких умов праці законодавством не передбачено. Водночас до нормативної бази із цього питання можна віднести:

- Перелік важких робіт і робіт зі шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці неповнолітніх;

- Списки виробництв, робіт, професій, посад і показників, зайнятість у яких дає право на пенсію за віком на пільгових умовах;

- Списки виробництв, цехів, професій і посад, зайнятість працівників у яких дає право на щорічні додаткові відпустки за роботу зі шкідливими і важкими умовами праці та за особливий характер праці;

- Перелік виробництв, цехів, професій і посад зі шкідливими умовами праці, робота в яких дає право на скорочену тривалість робочого тижня.

Нажаль, умови праці на підприємствах в Україні вимагають сьогодні докорінних змін, оскільки існує всезагальна заінтересованість у сприятливих умовах праці як основного чинника збереження здоров'я й забезпечення економічності виробництва – найважливіших складників умов життєдіяльності людини. За сучасних умов подальше покращення умов трудової діяльності є об'єктивною потребою, що ґрунтується на сучасному рівні соціально-економічного розвитку соціуму.

У Загальнодержавній соціальній програмі поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища на 2014–2018 роки передбачено низку способів і шляхів поліпшення умов праці, а саме:

- проведення моніторингу розроблення, впровадження та функціонування систем управління охороною праці на державному, галузевому й регіональному рівнях, зокрема, шляхом задіяння принципів управління професійними й виробничими ризиками;

- дерегуляція підприємницької діяльності шляхом спрощення дозвільної системи у сфері охорони праці й запровадження 18 декларативного принципу нагляду за станом охорони праці та промислової безпеки на підприємствах;

- розроблення і впровадження на виробництві механізму економічного стимулювання роботодавців залежно від рівня безпеки на ньому, травматизму і професійної захворюваності серед працюючих і фактичного стану охорони праці;

- підвищення рівня відповідальності роботодавців за створення для трудівників безпечних і здорових умов праці, своєчасність подання достовірної інформації про стан охорони праці на підприємствах;

- удосконалення системи ведення обліку і здійснення аналізу даних про випадки травматизму і професійних захворювань на виробництві;

- удосконалення механізму виявлення фактів приховування випадків травматизму і професійних захворювань на виробництві серед працюючих;

– опрацювання й запровадження у діюче виробництво інноваційних технологій, нових видів засобів індивідуального й колективного захисту працюючих з використанням сучасних матеріалів, наукових досягнень у сфері охорони праці;

– відновлення й модернізації медичних служб на виробництві, в тому числі з важкими, шкідливими й небезпечними умовами праці, забезпечення розвитку системи медико-санітарної допомоги працівникам, розроблення й удосконалення методів діагностики, профілактики й лікування професійних захворювань;

– розроблення державних вимог до системи підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації кадрів з питань охорони праці;

– підготовка й задіяння сучасних технологій, новітніх методик навчання, галузевих стандартів освіти, видання навчальних програм, підручників, довідників, навчально-методичних і навчально-наочних посібників, електронних засобів навчання, призначених для 19 вдосконалення системи підготовки фахівців, зокрема тих, які виконують роботи підвищеної небезпеки й роботи, де є потреба у професійному доборі;

– проведення навчального семінару з питань охорони праці для суб'єктів господарювання малого й середнього бізнесу під час їх державної реєстрації; – розширення системи інформаційного забезпечення громадськості з питань охорони праці;

– підвищення рівня культури безпеки праці шляхом пропагування безпеки праці та способів запобігання виникненню ризиків виробничого травматизму, професійних захворювань та аварій на виробництві, формування відповідального ставлення працівників до особистої безпеки й безпеки оточуючих, а також до виробничого й навколишнього природного середовища;

– підвищення рівня наукових і науково-технічних досліджень стану охорони праці, розв'язання проблем профілактики виробничого травматизму та професійних захворювань, координації науково-технічної діяльності у цій царині й забезпечення втілення на практиці позитивних результатів такої діяльності;

– використання передового вітчизняного й зарубіжного досвіду з питань поліпшення умов і безпеки праці на підставі міжнародного співробітництва [2].

Отже, як бачимо, держава здійснює кроки на поліпшення умов праці та адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

На нашу думку, адаптація законодавства повинна здійснюватися системно та в найкоротші терміни, щоб забезпечити професійну безпеку та збереження здоров'я працівників.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України № 228-IV від 21.11.2002 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-15#Text> (дата звернення: 05.04.2021).

2. Загальнодержавна соціальна програма поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища на 2014-2018 рр. (Затверджена Законом України від 4 квітня 2013 р. № 178 VII) // Голос України. – 2013. – № 82-83. – 27 квітня.

РЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ В СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДАНІЙ

*Юлія ПАНІМАШ, кандидат педагогічних наук
Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Комплексний аналіз надзвичайних ситуацій останніх років поставив на порядок денний проблему захисту населення та територій як одну з найбільш важливих задач державного управління.

Цивільний захист в країнах ЄС – це передусім державна функція. У більшості європейських країн не існує окремих відомств, відповідальних за цивільний захист. Ці функції забезпечуються через взаємодію різних спеціалізованих структур, зосереджених, зазвичай, у міністерствах внутрішніх справ.

Організація державного управління цивільного захисту у Данії характеризується максимальною децентралізацією функцій виконавчої влади та відсутність у держави виконавчих повноважень і повноважень оперативного управління у різних сферах соціально-економічного розвитку, у т.ч. в частині протидії та реагування на надзвичайні та кризові ситуації. В Данії відсутній державний орган, відповідальний за НС та захист населення від можливих наслідків техногенних або природних катастроф. Певна частина цих функцій відноситься до компетенції місцевої поліції, підпорядкованої Національному комісаріату поліції, що, у свою чергу, входить до структури Міністерства юстиції Данії. Функції пошуково-рятувальної служби покладено, крім поліції, також на підрозділи берегової охорони, що діють, переважно, в районі автономних територій (Гренландія та Фарерські острови) і підпорядковані Міністерству оборони Данії. До складу Міністерства оборони входить також бригада швидкого реагування, яка може бути задіяною для пошуково-рятувальних та інших робіт у разі виникнення надзвичайних ситуацій [1].

Витрати на утримання пожежної охорони становлять приблизно 554 млн. датських крон за рік, що на 1 жителя країни 108 датських крон (12 доларів США).

Грошове забезпечення пожежного в Данії варіюється від 10 100 датських крон до 34 800 датських крон в місяць. Середній розмір грошового забезпечення становить 23 600 датських крон в місяць. Крім того, пожежники, чий досвід роботи становить від десяти до п'ятнадцяти років, отримують 27 500 датських крон на місяць, що на 22% більше, ніж у людини з досвідом роботи від п'яти до десяти років. Якщо досвід роботи становить від п'ятнадцяти до двадцяти років, то очікуваний розмір грошового забезпечення становить 30 000 датських крон на місяць, що на 9% більше, ніж у людини з досвідом роботи від десяти до п'ятнадцяти років. Співробітники з професійним досвідом більше двадцяти років отримують 32 500 датських крон на місяць, що на 8% більше, ніж у людей з досвідом від п'ятнадцяти до двадцяти років.

Нижче ми проаналізували грошове забезпечення пожежних Данії за рівнем освіти, щоб провести порівняння.

Якщо рівень освіти – середня школа, то в середньому пожежний отримує 13 000 датських крон на місяць. У той час як людина з дипломом має грошове забезпечення в розмірі 20 500 датських крон на місяць, що на 57% більше, ніж у людини з середньою освітою. Співробітник зі ступенем бакалавра отримує в середньому 34 300 датських крон на місяць (що становить 4612.66 євро).

Щорічна надбавка для пожежних в Данії становить приблизно 9% на кожні 17 місяців.

Як бачимо, грошове забезпечення пожежних в Данії є досить високим, однак і податки в Данії в порівнянні з іншими європейськими і світовими країнами є досить високими. Кожний громадянин що працює сплачує до бюджету держави від 8 до 56% з заробітної плати. Основою оподаткування є прибутковий податок, який традиційно включає в себе наступні збори:

державний внесок (від 8% в залежності від поточного заробітку фахівця);

муніципальний збір (до 29%, виходячи з регіональних особливостей);

церковний податок (1%, збір сплачується прихожанами церкви в обов'язковому порядку).

Поряд з прибутковим податком жителі Данії оплачують такі збори:

– відрахування в службу зайнятості складають за розміром до 8%;

– збори на медобслуговування на рівні від 5 до 15%;

– внесок на прибуток становить до 30%.

Пенсійна система Данії побудована таким чином, що громадяни можуть отримувати пенсію з декількох джерел. Як правило, кожен має право на державну пенсію після досягнення пенсійного віку. Якщо громадянин працює за наймом, то роботодавець, як правило, також забезпечує відрахування частини зарплати на пенсійний накопичувальний рахунок, що дає можливість створити свою власну індивідуальну пенсійну схему.

Таким чином, датську пенсійну систему зазвичай ділять на три різних види пенсій: встановлені законом пенсії, пенсії на ринку праці і індивідуальні пенсії.

Повний розмір базової пенсії становить 6 160 датських крон в місяць (828 євро) або 73 920 датських крон на рік, що еквівалентно приблизно 19% від середнього заробітку.

Для України, в контексті адаптації досвіду зарубіжних країн, важливо, що удосконалення протипожежної охорони полягає у площині децентралізації влади та збільшення повноважень органів місцевого самоврядування через їх фінансову самостійність.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Рогуля А. Європейський досвід функціонування системи цивільного захисту населення у забезпеченні національної безпеки / А. Рогуля // Ефективність державного управління. – 2015. – Вип. 45.

ДО ПИТАННЯ ПОВЕДІНКОВОГО АУДИТУ З ВИРОБНИЧОЇ БЕЗПЕКИ

Юлія ПАНІМАШ, кандидат педагогічних наук, доцент

Руслана ЄФРЕМОВА

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Відповідно до ст. 3 Конституції України «Людина, її життя і здоров'я, честь гідність, недоторканність і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю». Основним принципом державної політики є пріоритет життя і здоров'я робітників відносно будь-яких результатів виробничої діяльності.

Статистичні дані в Україні свідчать, що серед причин нещасних випадків на підприємстві переважають організаційні 80%. За іншими даними кількість нещасних випадків з організаційних причин становить близько 90-95%.

Як зазначає Семерня О.В., сучасна стратегія безпеки праці фокусується на превентивних заходах та попередженні різноманітних ризиків на роботі. А головною метою стратегії є досягнення постійного, сталого скорочення випадків травматизму на виробництві та професійних захворювань. Саме тому необхідно застосовувати конкретні заходи щодо подальшого питання створення безпечних умов праці на підприємствах.

Забезпечення охорони праці повинно включати в себе вчасне виявлення ризикових ситуацій. На даному принципі і ґрунтується поведінковий аудит безпеки.

Поведінковий аудит – спостереження за діями працівника, його робочим місцем в процесі виконання виробничого завдання з подальшою бесідою між працівником і аудитором.

Лідером та основоположником методики проведення поведінкового аудиту можна назвати американську компанію "Дюпон" (DuPont). Перша програма забезпечення поведінкових аудитів безпеки в цій компанії була створена та впроваджена у 1960-і роки. Програма STOP (Safety Training Observation Program, дослівно «Програма тренування безпеки шляхом спостереження») включала в себе комплексний аналіз прихильності персоналу до безпечних методів роботи через грамотне навчання, обмін інформацією та проведення перевірок та поведінкових аудитів [1]

На нашу думку поведінковий аудит повинен складатися з наступних кроків:

- виправлення небезпечної поведінки;
- заохочення безпечної поведінки працівників;
- виявлення причин порушення правил безпеки;
- дотримання затверджених стандартів організації у сферах охорони праці, промислової безпеки та охорони довкілля ;

Поведінковий аудит має бути спрямований на поведінку людей, та оцінку дій працівників, а не на перевірку обладнання.

Отже, можна дійти до такого висновку, що впровадження аудитів та підвищення рівня культури безпеки можуть привести підприємство до

«нульового» рівня втрат, а саме зниження виробничого травматизму, людських і фінансових витрат, а у працівників підвищення самосвідомості, відповідальності та самоконтролю під час виконання всіх робіт, що впливають на безпеку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Our Company // DuPont USA. URL: <http://www.dupont.com/corporate-functions/our-company.html>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСІБ РЯДОВОГО І НАЧАЛЬНИЦЬКОГО СКЛАДУ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Кирило ПАСИНЧУК, кандидат педагогічних наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Суспільно-економічні перетворення, які відбуваються в Україні, торкаються усіх сфер життєдіяльності людини і пенсійне забезпечення громадян не є винятком. Досліджуючи питання соціального забезпечення осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту варто розглянути й питання пенсійного забезпечення працівників служби цивільного захисту та членів їх сімей.

Фінансово-економічні засади соціальної проблематики в цілому та пенсійної зокрема, висвітлені в наукових працях вітчизняних вчених-економістів: В. Дем'янишина, Я. Дробот, Н. Кравченка, М. Мниха, Б. Надточія, В. Новикова, С. Онишко, В. Опаріна, І. Сироти, В. Федосова, М. Шавариної, Ю. Шклярського, С. Юрія, В. Яценка та інших. Проблеми пенсійного забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України, осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту висвітлено в працях В. Мірненка, І. Ткача, С. Сазонова, І. Сироти та інших. Разом з тим, не всі аспекти пенсійного забезпечення вказаних осіб достатньо вивчені та отримали належне наукове обґрунтування.

Складовою соціального забезпечення осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту є пенсійне забезпечення, яке повинно гарантувати їм гідний рівень життя у разі досягнення ними вислуги років, якщо вони стали особами з інвалідністю за умов, передбачених Законом, або право на пенсію гарантовано членам їх сімей в разі втрати годувальника.

Важливою правовою основою здійснення такого реформування є положення статті 46 Конституції України, якою встановлено, що громадяни мають право на соціальний захист, що передбачає право на їх забезпечення у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом [1].

Практична реалізація цих підходів можлива за наявності ефективної системи пенсійного забезпечення та запровадження механізмів пенсійного страхування.

У зв'язку з цим нової правової сутності та змісту набуває категорія «пенсія» — одна з найбільш актуальних та важливих у праві соціального забезпечення [2, с. 75].

Актуальність теоретико-правового дослідження категорії пенсії у сучасній доктрині права соціального забезпечення зумовлена запровадженням нових видів пенсійного забезпечення, що, безумовно, впливає на визначення особливостей поняття пенсії, що являє собою основне джерело існування для майже третини населення України [2, с. 11].

У сучасній доктрині права соціального забезпечення термін «пенсія» походить від латинського «pensio» та означає «платіж». В одному з тлумачних словників цей термін найбільш узагальнено трактується як грошове забезпечення за вислугу років, з інвалідності, непрацездатності тощо [3, с. 455].

Науково-теоретичне дослідження поняття пенсії слід проводити з урахуванням становлення та розвитку системи пенсійного забезпечення, яка мала місце ще за радянських часів і яку значною мірою було успадковано українською державою, її концепція спрямовувалась на створення єдиної цілісної системи матеріального забезпечення робітників та колгоспників [4].

Пенсія за державним соціальним страхуванням — це щомісячна грошова виплата з бюджету Пенсійного фонду України, призначувана громадянам, які мають страховий стаж визначеної тривалості в розмірі, порівняному з колишнім заробітком [5, с. 8].

Державна соціальна пенсія — це безоплатне щомісячне грошове фіксоване забезпечення з державного і місцевого бюджетів, призначуване непрацездатним громадянам, які не мають права на пенсію за державним пенсійним забезпеченням, у випадках досягнення встановленого законодавством віку (настання інвалідності, втрати годувальника) у розмірі, порівняному з розміром прожиткового мінімуму пенсіонера [5, 8].

Досліджуючи питання пенсійного забезпечення варто погодитися з думкою Д. М. Кравцова, який наголошує на тому, що незважаючи на запроваджені керівництвом держави заходи, спрямовані на жорстку економію коштів та оптимізацію витрат Пенсійного фонду України, економічні проблеми держави, що тягнуть за собою інфляційні процеси, не дозволяють на належному рівні налагодити функціонування пенсійного забезпечення військових пенсіонерів. І справа навіть не в розмірі пенсійних виплат, а в складнощах, з якими стикаються колишні військові при призначенні, обчисленні та перерахунку пенсій. Зокрема, є проблеми з тлумаченням норм Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших категорій осіб» у частині перерахунку військових пенсій. Неоднозначне застосування судами різних ланок положень цього Закону призводить до порушення конституційних прав громадян [6].

Такі ж проблеми виникають і при призначенні та перерахунку пенсій особам рядового та начальницького складу служби цивільного захисту, а тому варто забезпечити єдиний підхід до розуміння сутності Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби,

та деяких інших осіб» та розробити єдиний механізм його виконання. Пенсії осіб рядового та начальницького складу служби цивільного захисту мають відповідати гідному рівню життя таких пенсіонерів, належним чином забезпечувати їх у старості та у випадку втрати працездатності.

Що стосується пенсійного забезпечення осіб рядового та начальницького складу служби цивільного захисту відзначимо, що їх пенсійне забезпечення є більш складним та характеризується притаманними тільки йому особливостями. Належний рівень грошового та пенсійного забезпечення має на меті підвищення статусу осіб рядового та начальницького складу служби цивільного захисту, формування в них розуміння впевненості у завтрашньому дні, стабільності, забезпеченості та достатнього життєвого рівня.

Таким чином, пенсія є важливим об'єктом, який покладено в основу функціонування системи не лише пенсійного, а й права соціального забезпечення на сучасному етапі становлення України як соціальної держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради. – 1996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96> – вр.
2. Надточій Б., Яценко В. Пенсійне забезпечення в Україні: історичний аспект // Україна: аспекти праці.– 2000.– № 1.
3. Ожегов С. И. Словарь русского языка / Под ред. проф. Н. Ю. Шведовой.– 17-е изд.— М.: Русский язык, 1978.
4. Ачкаран В. А. Государственные пенсии в СССР: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук.— М., 1960; Зайкин А. Д. Правоотношения по пенсионному обеспечению в СССР: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук.— М., 1974; Захаров Л. Д. Единая система пенсионного обеспечения в СССР: становление, функционирование и перспективы (правовое исследование): Автореф. дис.... докт. юрид. наук.– М., 1978.
5. Князькова Л. М. Правові питання забезпечення пенсіями за вислугу років працівників органів внутрішніх справ: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук.– Харків, 2001.
6. Кравцов Д. М. Окремі питання правового регулювання перерахунку військових пенсій. Право та інноваційне суспільство. 2014. No 1(2). С. 53–59.

ІСТОРИЧНЕ СТАНОВЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ДОГОВОРИ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ВАНТАЖІВ АВТОМОБІЛЬНИМ ТРАНСПОРТОМ В УКРАЇНІ

*Кирило ПАСИНЧУК, кандидат педагогічних наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

З метою більш повного розуміння поняття, юридичної природи та місця договору перевезення вантажів автомобільним транспортом в системі цивільно-правових договорів в сучасний період доцільно розглянути еволюцію законодавства та правового регулювання договорів перевезення як взагалі так і договору перевезення вантажів автомобільним транспортом зокрема.

До революції 1917 р. наука цивільного права вже розглядала договір перевезення, але лише як окремий вид договору підряду (Свод законов Российской империи. Т. X. Ч. 1. Ст. 1738), не визнаючи його самостійним договором [1, с. 6].

В той час правове регулювання договору перевезення повинно було здійснюватися за правилами, передбаченими в Цивільному укладенні, проект якого був внесений на розгляд Державної Думи в 1913 р., в Загальному статуті російських залізниць і в затверджених приватних статутах інших транспортних організацій.

Основи цивільного законодавства СРСР 1961 р. містили в собі всього сім статей, норми яких регулювали відносини, пов'язані з перевезеннями вантажів, пасажирів, багажу. В Основах містилися лише загальні положення про перевезення вантажів. Ст. 72 Основ містила норму, відповідно до якої умови перевезення вантажів, пасажирів, багажу і відповідальність сторін по цих перевезеннях визначалися статутами (кодексами) окремих видів транспорту і правилами, що видавалися у встановленому порядку.

І лише після прийняття у 1961 р. Основ цивільного законодавства на їхній основі склалася система законодавства, що регулювала перевезення вантажів автомобільним транспортом. Положення Основ були покладені в основу цивільних кодексів союзних республік, що містили більш розгорнуті положення про автомобільні перевезення.

У Цивільному кодексі УРСР, прийнятому 18 липня 1963 р., договору перевезення була відведена глава 30 «Перевезення», що містила 11 статей, з яких саме автомобільним перевезенням було присвячено 5 статей, які визначали поняття договору перевезення вантажів, план вантажних перевезень та відповідальність за його невиконання, розрахунки за перевезення вантажів автомобільним транспортом, навантаження і розвантаження вантажів, що перевозяться автомобільним транспортом, розмір відповідальності автотранспортної організації за втрату, нестачу і пошкодження вантажу, строк доставки вантажу та відповідальність за прострочення. Детальна ж регламентація відносин по перевезенням автомобільним транспортом в УРСР здійснювалась Статутом автомобільного транспорту УРСР (САТ), затвердженим постановою Ради Міністрів УРСР від 27 червня 1969 року.

Крім того, важливе значення в справі правового регулювання перевезень вантажів автомобільним транспортом мали нормативні акти, видавані міністерствами, відомствами. Така система законодавства, що регулювало відносини з перевезення вантажів, коли головний пласт правовідносин регулювався не законом, а підзаконними нормативними актами транспортних міністерств, створювала сприятливі умови для реалізації виключно відомчих інтересів на користь транспортних організацій.

Обов'язок виконувати планові завдання, на думку В. В. Вітрянського, припускав узгодження сторонами конкретних умов подачі транспортних засобів перевізником і пред'явлення відправником відповідних вантажів. Яку б форму не здобували такого роду угоди сторін (подача і прийняття заявки, узгодження графіка відвантаження і т.п.), усі вони були спрямовані

на виникнення цивільних прав і обов'язків, тобто були договорами. Інша справа, що такі договори одночасно служили засобом виконання їх сторонами (відправниками вантажу і транспортними організаціями) своїх публічно-правових обов'язків (виконання плану перевезення), але дана обставина не змінювала природу цивільно-правових договорів [1, с. 99].

Правила перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні визначають права, обов'язки і відповідальність власників автомобільного транспорту – перевізників та вантажовідправників і вантажоодержувачів. Ці Правила не регламентують перевезення небезпечних, великовагових, великогабаритних вантажів, пошти та перевезення вантажів у міжнародному сполученні, оскільки такі перевезення мають свої особливості, що стосуються виконання комплексу вимог при вантажно-розвантажувальних роботах, власне процесу перевезення та його документального оформлення, а також узгодження таких правил із відповідними компетентними установами.

Законодавство, що регулювало перевезення вантажів, завжди розвивалося з орієнтиром на договір перевезення конкретного вантажу через брак інших договірних форм. Не можна заперечувати, що система правового регулювання відносин, пов'язаних з перевезеннями вантажів, традиційно виходить з необхідності врегулювання більш детально зобов'язань вантажовідправників і перевізників, що впливають саме з договору перевезення конкретного вантажу.

З прийняттям нового ЦК України ситуацію було змінено. Залучення все більшого кола суспільних відносин з перевезення вантажів до сфери правового регулювання сьогодні тягне за собою те, що відносини з перевезення вантажів сьогодні регулюються системою договорів, які є підставою виникнення відповідних цивільно-правових зобов'язань з перевезення вантажів, і у цій системі договір перевезення конкретного вантажу є лише одним з різновидів договору перевезення. В. В. Луць поділяє так звані транспортні договори на основні та допоміжні. Основні транспортні договори опосередковують головну сферу взаємовідносин транспортних організацій та клієнтури (договори про перевезення пасажирів, вантажів, багажу та пошти, договори буксирування). Допоміжні договори сприяють нормальній організації перевізного процесу (договори на організацію перевезень, експедиції, на експлуатацію під'їзних колій, подачу і забирання вагонів тощо) [2, с. 276].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Витрянский В.В. Договор перевозки . – М.: Статут, 2001. – 526 с.
2. Цивільне право України: Підручник: У 2-х кн. / О.В. Дзера (кер. авт. кол.), Д.В. Боброва, А.С. Довгерт та ін.; За ред.О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. – К.: Юрінкои Інтер, 2004. – Кн. 2. – 640 с.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ДОМАШНЬОГО АРЕШТУ

Олеся ПАСИНЧУК

АРЗ СП ГУДСНС України у Черкаській області

Запобіжні заходи є важливим елементом забезпечення кримінального процесу, оскільки політика у вказаній сфері діяльності держави спрямована на гуманізацію в сфері їх обрання та застосування. Із набранням чинності кримінально – процесуального кодексу України (далі – КПК України) [1] система таких заходів зазнала істотних змін. Зокрема, з'явився відносно новий запобіжний захід – домашній арешт.

Всі люди в Україні живуть в сфері гарантії конституційного права на свободу та особисту недоторканність, що означає, що ніхто не може порушувати відповідні права людини, за виключенням чітко передбачених законом випадків. Зазначені права відображаються в ст.29 Конституції України, в якій зазначається, що «кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність» [2].

Наведене вище конституційне право відповідає ст. 1 Загальної декларації прав людини, в якій зазначено, що «всі люди народжуються вільними та рівними в своєму достоїнстві та правах», а в ст.13 даної Декларації зазначено, що «кожна людина має право вільно пересуватися та обирати собі місце проживання в межах кожної країни» [3].

Виходячи з того, що питання непорушності права особи на її свободу ми буквально зустрічаємо на перших сторінках Основного Закону України (ст.29) та в ст. 1 та ст. 13 одного із основних міжнародних актів світу – Загальній декларації прав людини – є свідченням того факту, що і міжнародна спільнота, яка підтримує таку Декларацію і український законодавець відносять таке право до категорії одних із самих основних, які можуть належати людині. Тому, цілком логічно вважати, що обмеження такого права може бути лише як крайній захід, і свавілля в цьому питанні ні в якому разі не допускається, підходу в чому і дотримується український законодавець, що проявляється в ч.2 ст.29 Конституції України, де зазначено, «що ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом» [1].

Варто зазначити, що оскільки домашній арешт у вітчизняному кримінальному провадженні України не використовувався досить довгий час, до прийняття КПК України, від 13.04.2012 р., і тільки з набуттям юридичної сили даним Законом став існувати не тільки в теорії, а і в практиці вітчизняного кримінального провадження, починає поштовхуватися в даному напрямку робота в науковій сфері. Тому говорити про велику напрацьовану наукову базу, з приводу підходів та пропозицій до вирішення тих чи інших питань та проблемних аспектів, що стосуються такого інституту кримінального провадження, як домашній арешт, не доводиться можливості, так як вона лише нещодавно почала формуватися.

На сьогоднішній день, згідно ст. 176 КПК України, система запобіжних заходів включає такі запобіжні заходи як: «1) особисте зобов'язання; 2) особиста порука; 3) застава; 4) домашній арешт; 5) тримання під вартою.

Тимчасовим запобіжним заходом є затримання особи, яке застосовується з підстав та в порядку, визначеному цим Кодексом» [1].

В словнику по правам людини поняття «домашній арешт» (house-arrest) тлумачиться як «обмеження на свободу пересування, котре означає, що (за виключенням випадків, коли це дозволено офіційно) особа, котра знаходиться під домашнім арештом, не може залишити дім (або місто, якщо ця особа дала підписку про невиїзд)». В даному словнику під поняттям «свобода пересування» (freedom of movement) розуміється «право громадян вільно пересуватися всередині країни, змінювати місце проживання або роботи і виїжджати за кордон» [4].

За Ю. Д. Москалюк, під домашнім арештом розуміється запобіжний захід, що полягає в накладанні встановлених рішенням суду обмежень на свободу та низку інших прав підозрюваного (обвинуваченого) без тримання його під вартою та без повної ізоляції від суспільства за наявності підстав та в порядку, що встановлюється КПК України, із урахуванням віку, стану здоров'я, сімейного стану та інших обставин [5, с.68-69].

Переходячи безпосередньо до порядку обрання такого запобіжного заходу, як домашній арешт, слід зазначити, що він регламентований главою 18 КПК України і його обрання має бути: 1) обґрунтованим (ґрунтуватися на вичерпно визначених процесуальних законом підставах та за наявності необхідних для цього умов), тому можна погодитися з Л. Б. Алексеевою, «для застосування будь-якого з заходів превентивного примусу необхідно довести наявність фактів, які свідчать про можливість ухилення особи від виконання процесуальних обов'язків і прагнення уникнути кримінальної відповідальності» [6, с.76]; 2) системним, адже розглядаючи питання обрання домашнього арешту в якості запобіжного заходу, слід зазначити, що для такої діяльності зокрема, як і для всього кримінального провадження взагалі, характерна система. Тобто діяльність, яка здійснюється в зазначених сферах, є системною, визначеною, послідовною, так як лише так можна досягнути цілей інститутів кримінального провадження, а відтак і цілей кримінального провадження. Тому, при дослідженні даного питання, доцільним буде вибудувати алгоритм в діяльності по обранню домашнього арешту, так як це буде сприяти прозорості, визначеності та швидкості в правозастосовній діяльності.

Вбачається, що алгоритм обрання домашнього арешту має складатись з таких елементів: 1. Встановлення сукупності фактичних даних, які є підставами та умовами для обрання домашнього арешту. 2. Складання слідчим, з подальшим погодженням із прокурором або самим прокурором клопотання про обрання домашнього арешту. 3. Підготовка переліку супутніх документів, які обґрунтовують необхідність обрання домашнього арешту. 4. Направлення клопотання про обрання домашнього арешту та супутніх йому документів, які обґрунтовують його необхідність, до суду. 5. Судовий розгляд клопотання із додатками про обрання домашнього арешту. 6. Прийняття рішення з приводу поданого клопотання про обрання домашнього арешту.

Ведучи мову про обрання домашнього арешту, не можна не торкнутися питання про його обрання щодо осіб, які в силу свого особливого статусу відносяться до окремої категорії осіб, так як займають досить відповідальні посади, що вимагає здійснювати відносно них

особливий порядок кримінального провадження, у разі, коли вони потрапляють в сферу кримінального провадження.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України»: чинне законодавство з 19 листопада 2012 року: (офіц. текст). – К.: А. В. Паливода, 2012. – 382 с.).
2. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради. – 1996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96> – вр.
3. Загальна декларація прав людини / [Електронний ресурс]. – URL: zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015
4. Словарь по правам человека / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.biometrika.tomsk.ru/ftp/dict/encyclo/5/housarre.htm> (поняття «домашній арешт») та URL: <http://www.biometrika.tomsk.ru/ftp/dict/encyclo/17/fmove.htm> (поняття «свобода пересування»).
5. Москалюк Ю. Д. Домашній арешт і тримання під вартою в системі заходів забезпечення кримінального провадження в Україні [Текст]: Дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. / Ю. Д. Москалюк. – Ірпінь, 2015. – 200 с.
6. Алексеева Л. Б. Принуждение и ответственность в механизме уголовно-процессуального регулирования // Вопросы борьбы с преступностью. Вып.30 / Л. Б. Алексеева. – М. Юрид. лит., 1979. – С. 75-89.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

*Олена САВАЙДА, кандидат юридичних наук, доцент,
Олена ГІЛЕЦЬКА
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Вивчення проблем пов'язаних із громадянським суспільством в Україні на сучасному етапі зумовлене потребами поглиблення теоретичних і практичних розробок виходу українського соціуму із кризової ситуації, яка на сьогодні існує. Проблему громадянського суспільства досліджують різні вчені, такі як О.Гарань, В. Полохало, С. Рябов, В. Сидоренко, В. Ткаченко, М. Томенко та інші. У Львові видано збірник наукових статей «Громадянське суспільство як здійснення свободи» за редакцією Анатолія Карася (1999); у Донецьку вийшла монографія Ігоря та Ярослава Пасько «Громадянське суспільство і національна ідея» (1999). Науковий журнал «Політична думка» часто ставить на обговорення важливі проблеми соціально-класової структури, типу суспільної системи, яка утверджується в Україні, політичної культури, а також – публікує статті, які присвячені громадянському суспільству [1, 19].

Безперечно, з однієї сторони, громадянське суспільство приймає участь у формуванні і функціонуванні держави (але відповідно до своїх потреб та інтересів), і в такий спосіб утворює її природний соціальний та природно-правовий фундамент. А з іншої сторони вже сама держава приймає участь у формуванні та функціонуванні громадянського суспільства, а саме впливає на

структурування відносин у ньому, здійснює регулювання і певний контроль, захищаючи інтереси громадянського суспільства. На нашу думку, ця подвійна взаємодія забезпечує взаємозалежність та взаємостимулювання держави і громадянського суспільства.

Основним пріоритетом та перевагою, та основним завданням громадянського суспільства є відстоювання перед державою безпосередніх інтересів громадян та їх груп, а також права на їх самоорганізацію та самореалізацію та задоволення своїх інтересів, потре, прав та свобод. Завдання, які покладені на громадянське суспільство є надзвичайно важливим, у той же час Конституція України навіть не згадує про громадянське суспільство. А це негативно впливає на процес його формування. Проголошуючи своє прагнення досягти ідеалів правової держави, їй потрібно, на нашу думку, на конституційному рівні приділити увагу громадянському суспільству, що в свою чергу буде виступати стратегією розвитку демократичного ладу.

Неможливо довести людям переваги правової держави не пов'язавши цього із громадянським суспільством, яке є гарантом захисту його членів від втручання державних інститутів в їх приватне життя, Через це важливою зміною до Конституції України повинна стати поява у ній розділу присвяченого громадянському суспільству. Проте не можна говорити лише про цей недолік. Важливим є також вивчення процесу соціальної емансипації та формування відповідальної, самодостатньої та вільної особистості, яка є основою розвиненого, активного громадянського суспільства. Особливо актуально ця проблема є сьогодні, коли Україна ще не стала реально демократичною [2, 5].

Принципова особливість громадянського суспільства полягає в тому, що, як неодноразово зазначали К.Поппер та Дж.Сорос , воно цілковито відкрите для змін. Тому перед людьми у будь-який момент постає низка тих чи інших можливостей щодо самореалізації своїх потреб і здібностей, й тому в цьому питанні без сумніву, важливу роль відіграє держава [3, 16].

Наявність визначених нею на законодавчому рівні низки прав (свободи слова, пересувань, віросповідання тощо), право на приватну власність та ефективна конкуренція забезпечують свободу особистості в напрямі збільшення її альтернатив, що в свою чергу призводить до розвитку та ефективного існування громадянського суспільства [4, 14].

Очевидно, що переважна частина громадян України переживає період становлення громадянського суспільства. Але підстав стверджувати, що він закінчиться найближчим часом немає. Українська реальність дає аж занадто велику кількість порушень конституційних прав і свобод людини в Україні. Серед них навіть порушення фундаментальних природних прав людини. Якщо при цьому врахувати політичну, етнічну, конфесійну та соціальну роздробленість українського суспільства, що об'єктивно призводить до все корпоративніших вимог окремих груп населення, то стає цілком очевидним, що саме дієздатні інститути громадянського суспільства мають стати на заваді можливого згубного внутрішнього розколу держави.

Відсутність надійного правозахисного механізму призводить до того, що населення починає орієнтуватися на неконституційні способи захисту своїх прав та свобод. Стали звичним явищем мітинги, страйки, пікетування адміністративних будівель, голодування. Всі ці обставини безпосередньо

впливають на соціальне самопочуття суспільства та значною мірою визначають суспільно-політичну не стабільність у державі[5, 443].

З вищесказаного можна зробити висновок, що такі феномени, як середній клас, громадянське суспільство і правова держава, що характерні для сучасних розвинених демократичних країн, формуються одночасно і є елементами одного й того ж самого демократичного процесу. Громадянське суспільство може існувати лише в державі, яка складається з вільних громадян і будується на засадах толерантності, відповідальності, вміння йти на компроміси. В Україні потрібно втілити в життя концепцію співвідношення особи, суспільства і держави, яка зможе змінити сьогodнішню ментальність людини, сформувати вільну особистість з високою політичною, економічною і правовою культурою. Концепція громадянського суспільства передбачає, що її центр зосереджений на людині, на її правах, свободах, інтересах. Процеси розвитку громадянського суспільства і розбудови держави мають бути синхронними. При цьому державні інститути повинні нести подвійний тягар, забезпечуючи через закони, рівні для всіх людей умови і можливості, нормальне функціонування громадянського суспільства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Готьє Отфрід. Індивід і почуття солідарності. Політична думка. 1997. № 4. С. 19– 25.
2. Т. В. Гончарук, М.В.Шумка. Громадянське суспільство в Україні: проблеми становлення та потенціал. Львів. 2011. № 7. С.5-11.
3. *Карл Поппер*. Відкрите суспільство та його вороги / Пер. з англ. О.Коваленка. К.: Основи, 2004. Т. 1. 444 с.
4. *Сорос Дж.* Утвердження демократії / Пер. з англ. О.Коваленка. К.: Основи. 2014. 224 с.
5. М. П.Требін. Громадянське суспільство : політичні та соціально-правові проблеми розвитку. Харків 2013 р. 536 с.

ВІДСТОРОНЕННЯ ПРАЦІВНИКА ВІД РОБОТИ: ПІДСТАВИ ТА ПОРЯДОК

*Людмила ТЕПТЮК, кандидат історичних наук, доцент
Черкаський державний технологічний університет*

Відповідно до статті 46 Кодексу законів про працю України відсторонення працівників від роботи власником або уповноваженим ним органом допускається у разі: появи на роботі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння; відмови або ухилення від обов'язкових медичних оглядів, відмови від навчання, інструктажу і перевірки знань з охорони праці та протипожежної охорони; в інших випадках, передбачених законодавством [1].

Відсторонення працівника від роботи означає призупинення трудових правовідносин, що полягає в тимчасовому увільненні працівника від обов'язку виконувати роботу за укладеним трудовим договором, роботодавця – від обов'язку забезпечувати працівника роботою, виплачувати йому заробітну плату, створювати безпечні умови праці та ін.

Тимчасове увільнення працівника від виконання його трудових обов'язків в порядку відсторонення від роботи, на умовах та підставах встановлених законодавством за змістом не є дисциплінарним стягненням. Це особливий запобіжний захід, який застосовується у виняткових випадках, і має за мету відвернення та/або попередження негативних наслідків.

Призупинення трудових правовідносин у випадку відсторонення не тягне за собою обов'язкове їх припинення. На період усунення працівника від роботи зберігається його робоче місце.

Відсторонення від роботи працівника здійснюється роботодавцем з підстав передбачених законодавством з власної ініціативи та/або на вимогу третіх сторін (суду, органів державного нагляду та контролю, та інших уповноважених органів).

Здійснюючи відсторонення від роботи працівника, роботодавець зобов'язаний діяти на підставі, у межах наданих повноважень та у спосіб, що передбачені законом, неупереджено, дотримуватись принципу рівності перед законом, запобігаючи всім формам дискримінації, обґрунтовано, тобто з урахуванням усіх обставин, що мають значення для прийняття рішення: правову підставу для відсторонення від посади; наслідки відсторонення від посади для інших осіб; законодавче встановлені гарантії відстороненого працівника на оплату праці, строки відсторонення, які мають відповідати часу, потрібному для усунення причин відсторонення, якщо тільки уповноваженим органом не визначено інший строк відсторонення.

Відсторонення від роботи оформляється наказом (розпорядженням) роботодавця, з викладенням підстав та строків відсторонення, з яким працівник має ознайомитись негайно під розпис, адже таке рішення має істотне значення у реалізації права працівника на працю. Якщо працівника, відстороненого від роботи, не звільнено з роботи відповідно до закону, він має право бути допущеним до роботи після усунення підстав, або закінчення визначеного строку відсторонення, з якими пов'язувалося відсторонення працівника від роботи. Якщо в наказі (розпорядженні) про відсторонення працівника від роботи не визначено строк відсторонення про допуск його до роботи видається наказ (розпорядження).

У випадку відсторонення працівника від роботи з припиненням виплати заробітної плати, допомога по тимчасовій непрацездатності не надається, оскільки статтею 22 Закону України від 23.09.1999 р. № 1105-XIV «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» передбачено, що допомога по тимчасовій непрацездатності надається застрахованій особі, як повна або часткова компенсація заробітної плати, котру вона втрачає внаслідок захворювання, або інших страхових випадків. Водночас, відповідно до вимог статті 23 Закону України від 06.04. 2000 р. № 1645-III «Про захист населення від інфекційних хвороб» у випадку неможливості переведення на іншу роботу особи, яка є бактерієносієм, і робота якої пов'язана з обслуговуванням населення, що може призвести до поширення інфекційних хвороб, така особа відсторонюється від роботи в порядку, встановленому законом, з виплатою допомоги у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.

Відповідно до умов статті 82 КЗпП України, статті 9 Закону України від 15.11.1996 р. № 504/96-ВР «Про відпустки» період відсторонення працівника від роботи не враховується до стажу роботи, що дає право на щорічну відпустку. За період відсторонення від роботи без збереження

заробітної плати сплата страхового внеску на соціальне страхування не здійснюється, і такий період до страхового стажу не зараховується.

У складній епідеміологічній ситуації, яка склалася в нашій країні проблемним постає питання відсторонення від роботи (виконання робіт) працівників та державних службовців, обов'язковість профілактичних щеплень проти COVID-19 яких визначена Переліком професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним щепленнями[2] та які відмовляються або ухиляються від проведення таких обов'язкових профілактичних щеплень проти COVID-19 відповідно до статті 46 Кодексу законів про працю України, частини другої статті 12 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» та частини третьої статті 5 Закону України «Про державну службу», крім тих, які мають абсолютні протипоказання до проведення таких профілактичних щеплень проти COVID-19 та надали медичний висновок про наявність протипоказань.

Відповідно до Переліку, затвердженого наказом МОЗ від 4 жовтня 2021 р. № 2153 [3], обов'язковим профілактичним щепленням підлягають працівники:

1. Центральних органів виконавчої влади та їх територіальних органів;
2. Місцевих державних адміністрацій та їх структурних підрозділів;
3. Закладів вищої, післядипломної, фахової передвищої, професійної (професійно-технічної), загальної середньої, у тому числі спеціальних, дошкільної, позашкільної освіти, закладів спеціалізованої освіти та наукових установ незалежно від типу та форми власності.

Особи, які переохворіли, зможуть отримати у лікаря довідку за формою 028, яка дозволяє відтермінувати вакцинацію на строк до трьох місяців, а також незабаром згенерувати сертифікат про одужання в Дія.

За роз'ясненням Держпраці, з урахуванням норм наказу Міністерства охорони здоров'я України 04.10.2021 р. № 2153, фактом, який зумовлює закінчення строку відсторонення працівника від роботи є: закінчення дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, або отримання працівником обов'язкового профілактичного щеплення проти гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2.

Відсторонення може бути оскаржено працівником до комісії по трудовим спорам на підприємстві або до суду.

З огляду на Конституцію і трудові права працівників при відстороненні у зв'язку із відсутністю вакцинації, йдеться про обмеження права на працю. Але незважаючи на це є пряма норма, яку потрібно виконувати. Зокрема у Законі України «Про захист від інфекційних хвороб» є пункт, в якому йдеться про те, що МОЗ може визначити перелік осіб, щеплення яких є обов'язковим і щодо інших інфекційних хвороб».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

2. Про затвердження Переліку професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним щепленням: Наказ Міністерства здоров'я України від 04.10.2021 N 2153 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/re36928?an=1>

ДО ПИТАННЯ ПРО ІНФОРМАТИЗАЦІЮ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

*Олександр ТИЩЕНКО, кандидат технічних наук, професор,
Юлія МИТНИК*

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Україна, як і весь світ, стрімко рухається вперед у напрямі побудови нового інформаційного суспільства. Суспільства, однією з ознак якого є переведення максимальної кількості комунікацій звичайної життєдіяльності людини в електронну (інформаційну) форму. Однією з таких сфер є судочинство.

Інформатизація судової системи є надзвичайно актуальним питанням, тому що без впровадження автоматизації процесів в суді неможливий подальший розвиток системи правосуддя. Інформатизація судової системи дозволяє забезпечити удосконалення діяльності суду шляхом підвищення якості надаваних послуг для того, щоб держава могла гарантувати належний доступ українських громадян до правосуддя, і, як наслідок, задоволеність та зростання довіри до суду.

«Електронний суд» – це підсистема, що забезпечує обмін процесуальними документами (надсилання та отримання документів) в електронній формі між судами, органами та установами системи правосуддя, між судом та учасниками судового процесу, між учасниками судового процесу.

За допомогою сервісу Електронного суду учасники судового процесу можуть подавати до суду процесуальні документи (позовні заяви, клопотання тощо) в електронному форматі.

Після успішної відправки учасник судового процесу може відслідковувати рух та стан розгляду свого документа в суді. Інформація про доставку документа, його реєстрацію та інші відомості надсилаються до електронного кабінету автора в автоматичному режимі.

Також, учасник судового процесу за допомогою сервісу Електронного суду може сплатити судовий збір та інші платежі у режимі онлайн, сформувавати та надати електронне доручення іншій особі, та додатково отримувати: веб-посилання на тексти всіх сформованих судом процесуальних документів по справі, в якій учасник процесу приймає участь: судові рішення, судові повістки, виклики тощо; інформацію про отримані та зареєстровані вхідні документи по справі разом з документами в електронному форматі; інформацію про отримані документи по справі від інших учасників разом з документами в електронному форматі; електронні документи, що спричинили зміну стану розгляду справи, протоколи автоматизованого розподілу, тощо.

Незважаючи на процеси суцільної інформатизації, у кожній особі повинно залишатися право на повноцінне приватне життя, вільне від будь-яких засобів електронного моніторингу та контролю. Жодні «глобальні терористичні загрози», жодна «боротьба з корупцією» чи інші високі «демократичні та загальнолюдські цінності» не можуть виправдати позбавлення особи людяності, свободи та права на особисте життя.

Повномасштабна реалізація проекту, що отримав назву «Електронний суд», поступово допомагає вирішувати існуючі проблеми в системі судочинства, а саме: забезпечити доступність правосуддя за рахунок обміну електронними документами між усіма учасниками судового процесу, скоротити судові витрати на поштові відправлення та виготовлення паперових документів, удосконалити та прискорити передачу судових документів між судами тощо. Електронне правосуддя спрямоване на забезпечення прозорості та доступності правосуддя, на підвищення якості роботи судів та значну економію державних коштів.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що перехід від застарілого документарного судочинства до електронного забезпечує оперативність, прогнозованість та зручність взаємодії між учасниками судового процесу і судом, спрощує доступ громадян до органів правосуддя та допомагає зробити правосуддя більш прозорим і менш корумпованим.

Втім, слід пам'ятати про право на повноцінне приватне життя людини, тож необхідно визначити граничну межу інформатизації життя людини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бринцев О. В. Електронний суд – сучасний стан та шляхи вдосконалення / О. В. Бринцев // Правове регулювання відносин у мережі Інтернет : кол. монографія / кол. авторів А. П. Гетьман [та ін.] ; за ред. С. В. Глібко, К. В. Єфремова. – Харків, 2016. – Розд. 4, підр. 4.3. – С. 296–326.

2. Актуальність питання інформатизації судової системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nsj.gov.ua/ua/science/naukovi-statti/oksana-shamrayelektronniy-sud-v-ukrainskomu-sudochinstvi-normativne-vreguluvannya-ta-pershi-praktichni-zdobutki/>.

3. Поняття і значення електронного суду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://wiki.court.gov.ua/pages/viewpage.action?pageId=6848551>.

4. Про що слід пам'ятати, під час переходу до електронного судочинства [Електронний ресурс]? – Режим доступу: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/Yefremova/4_3.pdf.

5. Які існуючі проблеми в системі судочинства допоможе вирішити проект «Електронний су» [Електронний ресурс]? – Режим доступу: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/Yefremova/4_3.pdf.

6. Наслідки переходу до електронного судочинства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8510>.

ІНСТИТУТ ПЕТИЦІЙ ДО ПРЕЗИДЕНТА В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ ТА ДЕМОКРАТИЧНОЇ УКРАЇНИ

*Микола ТОМЕНКО, доктор політичних наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Безпосередня демократія, пряма демократія, народовладдя – сукупність форм організації державної влади, за якої важливі рішення щодо управління справами суспільства схвалюються безпосередньо або

опосередковано всіма громадянами. Основними інструментами прямої демократії є:

- всеукраїнські та місцеві референдуми;
- громадські слухання, збори громадян;
- електронні петиції.

Електронні петиції відносно нова та особлива форма колективного звернення громадян до президента, Верховної Ради, Кабінету Міністрів, інститутів місцевого самоврядування.

Електронна петиція подається та розглядається в порядку, передбаченому статтею 23-1 Закону "Про звернення громадян". Коли йдеться про найбільш популярну з петицій – петицію до президента, то для її застосування важливо брати до уваги й Указ Президента "Про Порядок розгляду електронної петиції, адресованої Президентові України" від 28 серпня 2015 року.

Електронна петиція до президента як і до Верховної Ради та Кабінету Міністрів, розглядається за умови збору на її підтримку не менш як 25 000 підписів громадян протягом не більше трьох місяців з дня оприлюднення петиції. Від 28 серпня 2015 року, коли розпочалося функціонування інструменту петиції до президента, було зареєстровано десятки тисяч різноманітних петицій. Серед такої кількості звернень зареєстрованих за більш як 6 років лише 92 петиції набрали відповідно кількості голосів та отримала офіційну відповідь – реакцію від Президента. Частина з них була за певний період або у зредагованій версії реалізована. Це, зокрема, скасування депутатської недоторканності, певні кадрові рішення щодо звільнення посадових осіб тощо

Для практичної перевірки ефективності інструменту петиції до президента автором була зареєстрована петиція щодо скасування державного фінансування політичних партій. За менший, аніж передбачений Законом, термін було зібрано більш як 25 тисяч голосів. За результатами розгляду Президентом було внесено законопроект про оптимізацію фінансування парламентських партій та про відміну фінансування партій, які набрали більш як 2 відсотки і менше як 5 відсотків. Загалом завдяки ухваленому Верховною Радою президентському законопроекту бюджетне фінансування партій було скорочено на щонайменше 300-500 мільйонів гривень на рік.

Загально позитивно оцінюючи петицію до Президента як ефективний механізм впливу на прийняття державних рішень, варто зазначити, що він потребує суттєвого удосконалення в частині пояснення її ролі та значення в правовій, демократичній державі та в порядку її адміністрування.

Для прикладу, лише за 10 листопада 2021 року було зареєстровано 58 петицій. Серед них:

- такі, які не мають жодного відношення до повноважень президента;
- такі, що дублюють вже зареєстровані;
- такі, що написані не державною мовою;
- такі, що підпадають під категорію політичної сатири або загалом неадекватні за змістом та формою...

Отже, інструмент петиції до президента потребує активного правового роз'яснення громадянам країни та детальнішого врегулювання, передовсім його права на реєстрацію.

ВИЗНАННЯ ЯК ІСТОТНИЙ МОРАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЧИННИК ІСНУВАННЯ СУЧАСНОГО ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СУСПІЛЬСТВА

*Дмитро УСОВ, доктор філософських наук, професор,
Катерина ЗЕЛЕНЬКО*

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

В останні два десятиліття в англо-американській та німецькій філософії відроджується інтерес до проблеми визнання, що вперше була сформульована ще в творчості Канта, Гегеля та Руссо. В межах цієї парадигми сучасні дослідники – Аксель Гонет, Чарльз Тейлор, Ненсі Фрейзер, Поль Рікер, Френсіс Фукуяма – накреслили широкі перспективи для осмислення проблем ідентичності, любові, правових і моральних відносин, толерантності, як істотних морально-правових чинників існування сучасного глобалізованого суспільства.

Сучасне суспільство називають суспільством пізнього модерну чи постмодерну, суттєвою характеристикою якого постає процес трансформації соціальних норм та прагнення людей до справедливого спілкування. Серед визначальних моральних та соціальних цінностей саме справедливість посідає провідне місце, адже саме на неї люди повинні покладатися у суспільних взаєминах, які без неї втрачають будь-який сенс.

Пошуки засад справедливого рівного розподілу актуалізує питання про особливу роль визнання та його межі в царині справедливості, що й постало об'єктом особливої уваги сучасної політичної філософії та антропології. Саме проблема визнання та несправедливість його порушення виступають предметним полем сучасної філософії.

Якщо звернутися до результатів історичних і соціологічних досліджень революційних рухів стає зрозумілим, що в основі соціального протесту лежить не стільки орієнтація на позитивно сформовані моральні принципи, скільки відчуття невідповідності реальних відносин в суспільстві до тих інтуїтивних уявлень, що формуються у сфері неписаної соціальної моралі.

Найбільш послідовний, систематичний та емпірично обґрунтований підхід, на нашу думку, до проблеми визнання викладений у роботі німецького філософа, очільника відомої Франкфуртської школи Аксея Гонета – «Боротьба за визнання».

А. Гонет стверджує, що якість соціальних взаємин, їх справедливість «не може бути виміряною лише чесним та справедливим розподілом матеріальних благ; більше того – наші уявлення про справедливість принципово пов'язані з розумінням того у який спосіб суб'єкти визнають один одного» [2, с. 25].

В іншій праці А. Гонета (відомій з роздумів французького філософа П. Розанвалона під назвою «Суспільство зневаги») окреслено основні складові та напрямки розвитку філософії визнання та наголошено на тому, що саме досвід приниження людської гідності впливає на вирішення проблеми справедливості, актуалізує такі поняття як честь, гідність, повага. Адже люди обурюються проти зневаги так само рішуче як і проти порушення їх інтересів. І якщо йдеться не про механічне застосування

навіть справедливих законів, а про повагу до людей, визнання їх думок та прагнень, то «люди набагато легше приймають рішення, навіть якщо воно не на їхню користь» [1, с. 207]. Болісною стає для сучасної людини індивідуальна несправедливість, що втілюється у неможливості здобути визнання її здобутків, індивідуальних властивостей та супроводжується втратою людиною особистої гідності. Головне ж на чому наголошує А. Гонет – це те, що не лише матеріальна, але й моральна глибина соціальних конфліктів стає основою боротьби за справедливість та визнання.

Отже, лише взаємна повага, визнання та порозуміння можуть стати на перешкоді агресивної, байдужої, егоїстичної людської поведінки та дозволять діяти солідарно та справедливо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Розанвалон П. Демократична легітимність. Безсторонність, рефлексивність, наближеність. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 287 с.
2. Honneth A. Kampf um Anerkennung. Zur moralischen Grammatik sozialer Konflikte. Frankfurt am Main, 352 s.

SIGNIFICANCE OF THE GENDER COMMUNITY FOR THE SOCIOCULTURAL AND EXISTENTIAL IDENTITY OF THE INDIVIDUAL

Dmytro USOV

Cherkasy Institute of Fire Safety named after Chornobyl Heroes of the National University of Civil Protection of Ukraine

A number of fundamental concepts (gender equality, gender justice) and methodological principles of comprehension of the latest trends in gender discourse presented in the study of the "transcendental worlds of gender", acquired the meaning of the important philosophical and anthropological potential which requires both its further application and the subsequent filling with the theoretical and practical content. It is referred to the creation within the political anthropology of a "real gender-oriented utopia", capable of reconciling and intercomplementing the normative and descriptive interpretation of social and personal existence, fruitfully synthesizing the new social and existential experience. After all, the problem of formal sexual equality, which is still relevant today, requires an analysis of the ways to achieve real equality.

The main purpose of the article is to study gender issues in the framework of political philosophy and political anthropology, further understanding the phenomenon of justice in the context of its gender measurements and answer to the fundamental question for leading gender discourses: is freedom and justice, in fact, possible only together with stresses, a feeling of one's sense-rooted belonging to one or another community?

The application of gender of the phenomenological and transcendental methodology in philosophy is rather fruitful and heuristically significant theoretical strategy. However, supplement of these methodological principles by the method of contractualism, which is the most important one for modern social and political philosophy. Understanding gender as a "social construct" within the framework of

the latest critical and self-critical versions of the theory of social contracts opens the prospect for research in several directions. Firstly, it is a matter of urgent necessity and fruitfulness of further expansion of the principle of social contract taking into account the new ones, in particular, gender issues and socio-cultural realities. And secondly, on the way of understanding fruitfulness and the borders of modern contractualism as a way of legitimizing the democratic and legal social system, there is a real possibility of transforming the gender perspective into a topical philosophical problem that promotes clarification and development (through such concepts as "identity", "human dignity", "trust") of the conceptual field of political philosophy, philosophy of law and morality. Summarizing the latest philosophical studies on gender issues, one should also rely on such methodological approaches to understanding the transformation of gender experience in the age of globalization as individualistic and holistic one. It is fundamental global changes that make it possible to conclude that having a gender identity means to be determined as a distinct individual, a family member, a human being with his/her unique life experience and value. Recognition of the collective identity, belonging to a certain cultural world cannot fundamentally become a hindrance to individual identity, since the search for the latter is, first of all, a return to one's "world of life", resistance to its oblivion and "colonization," the fear of losing its causative meaning. The systematic neglect of human dignity generates protest moods and a sense of injustice. So how to restore social justice especially in its gender measurement?

The critical reconstruction of the philosophical-anthropological principles of gender issues firstly enabled to conclude that it was necessary and fruitful to go beyond the scope of the contractual-procedural interpretation of social being only as a voluntary agreement of free individuals, embodied in the N. Fraser's desire to define the meaning of the concepts of "justice" and "gender justice". In this framework, it was proved the thesis about the possibility of just harmonization of diverse socio-cultural, national, gender and other life worlds, which is first of all inherent in post-industrial, information society.

The idea of the meaningfully-sense significance of the further study of the "world of life" problem as a source of not simplified, but a sensible gender interpretation of human existence, the person's trust to him/herself and others, which appeared from the tolerant recognition of their right to a special, individual being. It was found out that the interpretation of social institutions as algorithms of interaction between not abstract individuals, but the specific persons can serve to overcome the dilemmas of the individualistic and holistic principles of explanation of both social problems in general and gender issues in particular.

The study of the "recognition" phenomena (A. Honneth) of "gender justice" (N. Fraser), "moral sense" (E. Tugendhat) testifies the contradictory, even theoretical and practical vulnerability of the research potential of the liberal-Kantian, transcendental-contractualistic methodology of modern political anthropology. It also outlines the ways of filling the principle of social contract with a specific sociocultural content, substantiates the need to expand the philosophical and anthropological space of the interpretation of justice subjects only as strong and prosperous persons (mostly male), who (consciously or unconsciously) ignore the aspiration to recognize the right to worthy existence of other (weaker and less successful) members of society.

ГЛОБАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК ШЛЯХ ІСНУВАННЯ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ: ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ

*Яніна ФЕДОРЕНКО, доктор історичних наук, професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Сьогодні велика увага дослідників приділяється питанням глобального управління, яке має вирішальний вплив на функціонування сучасної глобальної держави. Даний постулат є визначальним не лише у розумінні сутності цього феномену, а й при вирішенні проблем, які іменують глобальними, а якщо точніше – універсальних проблем політичного і соціально-економічного характеру.

Нині виділяється декілька підходів до розуміння того, яким може бути шлях до глобального управління. Їх ще іменують концепції глобального управління. Так, німецький дослідник Д. Месснер відзначає п'ять таких підходів.

Перший підхід пов'язаний з ідеєю формування єдиного світового уряду, яка виникла задовго до закінчення «холодної війни» у численних теоріях, документах, матеріалах суспільних рухів. Його прихильники вважають, що світовий уряд має створюватися у спосіб і за зразком держави, працювати і виконувати ті ж функції, які виконують «у себе вдома» уряди окремих держав. Головна проблема – повноваження такого уряду, визначення сфери його впливу. Розмаїття політичних систем, культур, традицій, різниця рівнів економічного розвитку країн ставить під сумнів реалізацію такого проекту. Для впровадження її в життя створювалися чисельні організації (Всесвітня асоціація федералістів, Світовий мондіалістський рух, Всесвітня конституційна і парламентська асоціація, Рух громадян світу, Всесвітній союз тощо). Не без впливу концепції світового уряду виникла Організація Об'єднаних Націй, яка має унікальну роль в сучасній історії і без якої неможливо уявити сучасне міжнародне життя. Відомо, що розроблено близько 150 варіантів проекту всесвітньої конституції. Найбільш популярною серед них є Конституція Федерації Землі, перекладена на 22 мови і в якій пропонується створити Всесвітній парламент, Суд, Уряд, Поліцію, Прокуратуру тощо. Ідея створення єдиного світового уряду не знаходить нині особливої підтримки серед науковців і політиків, вважається утопічною і такою, що заважає вирішувати нагальні світові проблеми. Однак, справжньою причиною несприйняття даної ідеї, є небажання керівних органів, ділової суспільної еліти національних держав ділитися своїми владними повноваженнями і бути підлеглими всесвітнього органу управління [1, 127].

Сутність другого підходу розкривається в ідеї проведення реформування міжнародних організацій, і насамперед ООН. Вона має стати головним суб'єктом управління, а її інститути могли б виконувати роль своєрідних міністерств і відомств. Такий проект також викликає достатньо аргументованих заперечень. Серед них: передбачувані досить сильні можливості централізації в структурі міжнародної організації; сумніви щодо здатності ООН до реформування і оновленої структуризації; зведення нанівець зусиль в організації демократичного управління світом за участі могутніх держав та ін.

Третій підхід пов'язаний з ідеями однополюсності світу й управління ним Сполученими Штатами Америки як провідним актором в економічній,

військово-політичній, технологічній сферах та в галузі масової культури. Важливо, що даний проект, на думку багатьох, перебуває у стадії втілення його у життя. Його дотримуються автори, орієнтовані на концепцію «політичного реалізму» (Зб. Бжезинський). Використовуючи теоретичні конструкції навіть своїх опонентів – неолібералів, вони посилаються на теорію гегемонійної стабільності (взаємозв'язку стабільності економічного режиму за наявності певної держави-лідера), стверджуючи, що за умови існування такого гегемона встановлюється стабільний економічний режим, оскільки лідер розробляє правила і норми поведінки, які сприймаються іншими, а також слідує за їх виконанням. При цьому не враховується, що зазначена теорія демонструє можливість лідерства лише в економічній сфері. Нав'язування правил поведінки в політичному, економічному і культурному житті викликає, як правило, несприйняття їх іншими учасниками міжнародних відносин. Як і попередні підходи, ідея гегемонії США викликає велику кількість критичних відгуків. Головний аргумент полягає в тому, що у сучасному світі не можна не враховувати цілі, інтереси й активність інших акторів, таких могутніх, як наприклад, як Європейський Союз, Японія чи Китай. Практика все більше підтверджує, що управління однією державою неможливе.

Четвертий підхід формується на уявленнях про поліцентричний світ і передбачає участь у глобальному управлінні не лише держав і міждержавних утворень, а й інших акторів. Залучення до глобального управління останніх визначає головну відмінність даного підходу від попередніх. Співробітництво може призвести до політичних змін і врешті до створення всесвітнього союзу. Людство створює не лише матеріальні, а й соціальні структури, які є вагомим фактором подальшого розвитку. Зв'язки і відносини різного рівня є важливою проблемою в дослідженні міжнародних відносин. Відтак варто згадати і про порівняно нове поняття – «нова багатосторонність». Воно відрізняється від класичного розуміння багатосторонності як співробітництва декількох держав. На думку німецького вченого Фр. Нушелера, це поняття ширше і включає: посилення правової бази і цивілізаційних засад у міжнародних відносинах; загальне вирішення глобальних проблем шляхом використання регулюючих механізмів регіонального чи глобального масштабу; зміцнення системи ООН як дорадчого світового форуму, інституції вирішення питань війни і миру, ініціатора і організатора вирішення глобальних проблем; посилення взаємодії державних і недержавних глобальних мереж [2, 115]. Отже, Фр. Нушелер фактично об'єднує два підходи до глобального управління, які обумовлені, з одного боку, реформуванням ООН, з іншого – залученням недержавних акторів до спільної діяльності з державами і міжурядовими організаціями з метою вирішення актуальних проблем.

П'ятий варіант глобального управління пов'язаний з участю у ньому лідерів країн «вісімки». Тут слід відмітити, що не дивлячись на відому позитивну роль цих держав, їх участь в управлінні має традиційний характер, дублює функції ООН, не є цілеспрямованим. При виникненні світових проблем, які потребують негайного прийняття заходів, лідери як правило діють із запізненням. Рішення, які приймаються на зустрічах «вісімки», мають дорадчий характер, не набувають легітимних форм, відсутні органи, які відповідали б за виконання прийнятих рішень. Але навіть така форма співробітництва суттєво впливає на світові процеси, сприяє координації дій суб'єктів світової політики [3]. У трактуванні змісту проблем глобального управління шляхом розширення учасників

політичного процесу серед західних дослідників глобалізації слід виокремити три напрямки: ліберального інтернаціоналізму; радикального республіканізму; космополітичної демократії. Всі три концепції виходять з ідеї демократичного управління, але різного змісту.

Таким чином, проблема глобального управління є однією із найважливіших проблем сучасної глобалістики та включає в себе низку невирішених досі питань, що стосуються розподілу управлінських повноважень між найсильнішими державними утвореннями в загальній політичній структурі світу, контролю за виконанням прийнятих рішень, вироблення форм і методів взаємодії держав з урахуванням їх статусу і особливостей, узгодженості дій тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Юськів Б. Концепції та парадигми глобального управління // Політичний менеджмент. – №1, 2009. – С. 119 – 130
2. Романова В. Світовий порядок і глобальне управління // Політичний менеджмент. – №2, 2011. – С. 114 – 120
3. Ініціатива G7 – глобальне рішення для усунення сучасних податкових проблем [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100025168-initsiativa-g7-globalne-rishennya-dlya-usunennya-suchasnikh-podatkovikh-problem>

ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ОРГАНАМИ ПРАВОПОРЯДКУ УКРАЇНИ

Олександр ЧЕРНЕНКО, кандидат медичних наук, доцент,

Владислав СТАНЬКО,

Тетяна ПАРХОМЕНКО

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Сьогодні поставило перед суспільством безліч проблем, які викликають навколо себе неабиякий ажіотаж, які потребують негайного вирішення. Проте маємо парадокс: деякі питання залишаються «в тіні», бо люди, яких вони безпосередньо торкаються, вважають їх своїм особистим болем і намагаються вирішити їх самостійно або ж просто змиритися із наявною ситуацією. Мова йде, насамперед, про домашнє насильство, бо переважно його жертви намагаються мовчати. Ймовірно це можна пояснити страхом, що не повірять чи звинуватять, можливо, боязню ганьби для сім'ї або небажанням переживати жах та приниження знову і знову, тобто кожного разу, коли доведеться комусь про це розказувати. Але ж від замовчування кількість жертв домашнього насильства аж ніяк не зменшиться.

Домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або ж колишнім чи теперішнім подружжям, або ж між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи шлюбі між собою, незалежно від того чи проживає

(проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [1].

До спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству з боку правоохоронних органів належать:

- терміновий заборонний припис стосовно кривдника;
- обмежувальний припис стосовно кривдника;
- взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи;
- направлення кривдника на проходження програми для кривдника [1].

На етапі запобігання новим та повторним випадкам активна взаємодія з суб'єктами та іншими організаціями, які задіяні у процесах протидії випадкам домашнього насильства: притулками, соціальними службами, органами самоврядування, освітніми і медичними закладами, а також неурядовими організаціями. Для популяризації принципів гендерної рівності та протидії домашньому насильству проект супроводжується інформаційною компанією, щоб привернути увагу українського суспільства до цих питань. Щодо безпосередніх випадків домашнього насильства, то з вищевикладеного висловлюється припущення, що робота повинна провадитися не лише із жертвою, а й з кривдником, який теж підсвідомо страждає та потребує психологічної допомоги.

Пропонується шляхи вирішення даної проблеми через введення спеціальних навчальних курсів для підвищення якості гендерного виховання та налагодження ефективної комунікації, вміння долати агресію та управляти конфліктами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7.12.2017 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>

2. Як реагувати на випадки насильства в сім'ї. Для адвокатів, юристів та фахівців центрів/бюро безоплатної правової допомоги//ГО «Ла Страда-Україна» Київський регіональний центр безоплатної правової допомоги, Програма Агенства США з міжнародного розвитку (USAID). – Київ, 2015, – 24 с.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ

Вікторія ЧУБАНЬ, кандидат економічних наук, доцент,

Діана ПРОКОПЕНКО,

Владислав ОРЛОВ

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

НБУ здійснює регулювання діяльності банків через економічні нормативи та нормативно-правове забезпечення здійснюваних банками операцій. Регулювання та банківський нагляд здійснюється відповідно до Конституції України, Закону України «Про Національний банк України»,

Закону України «Про банки і банківську діяльність», інших законодавчих актів України та нормативно-правових актів НБУ.

Банківське регулювання в Україні здійснює Національний банк України, оскільки виключно цей державний орган наділено спеціальною компетенцією у сфері управління банківською системою. Законодавство визначає форми банківського регулювання. Відповідно до ст. 66 Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121-III, державне регулювання діяльності банків здійснює Національний банк України в таких формах рис. 1. [1].

З погляду визнання відповідальності правовідносинами, відповідальність за порушення банківського законодавства, вважаємо, слід розуміти і як правовідносини банківські, у яких уповноважені суб'єкти (суб'єкти притягнення) здійснюють організаційно-правовий вплив на зобов'язаних суб'єктів (суб'єктів, що притягаються) застосуванням заходів впливу, передбачених банківським законодавством та нормативно-правовими актами Національного банку України, що мають наслідком тимчасові обмеження фінансового, управлінського, організаційного або іншого характеру з метою забезпечення розвитку регуляторних правовідносин банківських відповідно до їх нормативно встановленої моделі.

Отже, заходи впливу Національного банку України за порушення банківського законодавства можна розглядати як обмеження або обтяження фінансового, організаційного або управлінського характеру, зміст і застосування яких регламентовано нормами банківського права: їх застосування здійснюється в процесі індивідуального правового регулювання спеціально уповноваженим державним органом – Національним банком України шляхом видання правозастосовчого акта в межах охоронних банківських правовідносин через механізм реалізації прав та обов'язків.

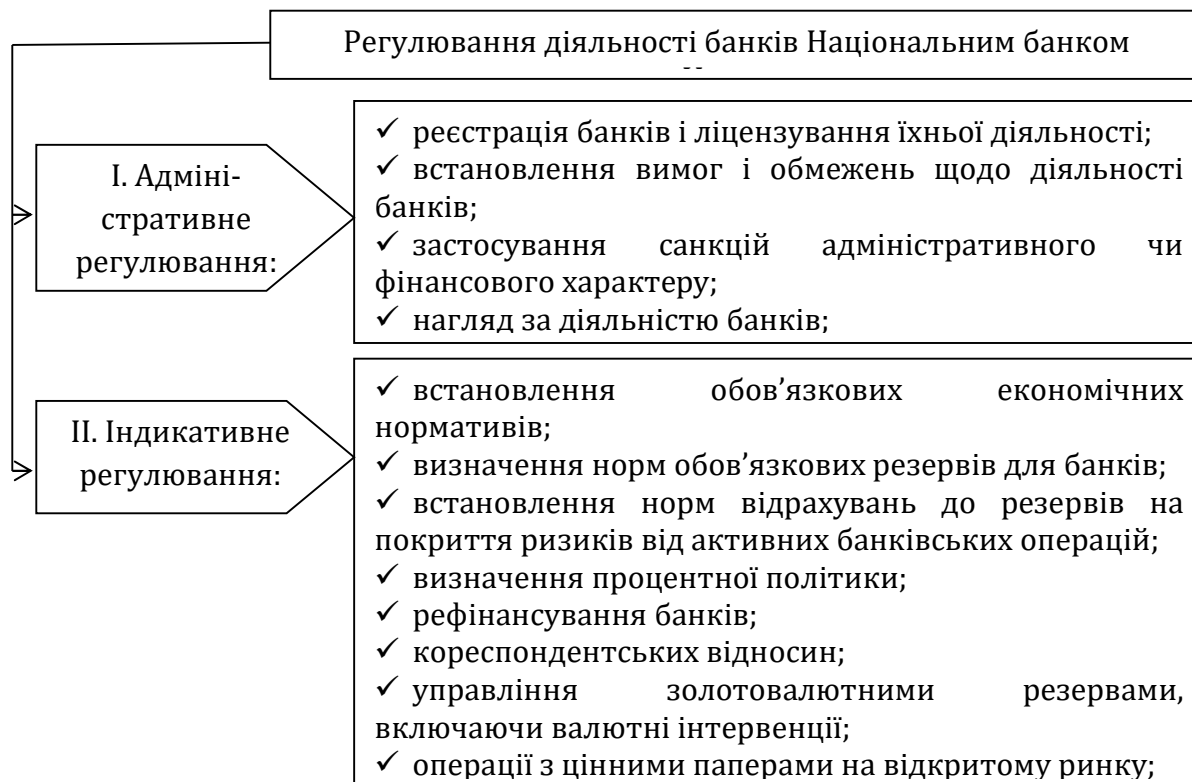

Рис. 1. Регулювання діяльності банків Національним банком України

Відповідно до ст. 73 Закону України “Про банки і банківську діяльність” від 07.12.2000 р. № 2121-III, у разі порушення банками або іншими особами, які можуть бути об’єктом перевірки Національного банку України відповідно до цього Закону, банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку України або здійснення ризикових операцій, які загрожують інтересам вкладників чи інших кредиторів банку, Національний банк України адекватно вчиненому порушенню має право застосувати заходи впливу, до яких належать [1]:

1) письмове застереження щодо припинення порушення та вжиття необхідних заходів для виправлення ситуації, зменшення невиправданих витрат банку, обмеження невиправдано високих процентних виплат за залученими коштами, зменшення чи відчуження неефективних інвестицій;

2) скликання загальних зборів учасників, спостережної ради банку, правління (ради директорів) банку для прийняття програми фінансового оздоровлення банку або плану реорганізації банку;

3) укладення письмової угоди з банком, за якою банк чи визначена угодою особа зобов’язується вжити заходів для усунення порушень, поліпшення фінансового стану банку тощо;

4) видати розпорядження щодо: а) зупинення виплати дивідендів чи розподілу капіталу в будь-якій іншій формі; б) встановлення для банку підвищених економічних нормативів; в) підвищення резервів на покриття можливих збитків за кредитами та іншими активами; г) обмеження, зупинення чи припинення здійснення окремих видів здійснюваних банком операцій з високим рівнем ризику; д) заборони надавати бланкові кредити; е) накладення штрафів на: – керівників банків у розмірі до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; – банки відповідно до положень, затверджених Правлінням Національного банку України, але у розмірі не більше одного відсотка від суми зареєстрованого статутного фонду; є) тимчасової, до усунення порушення, заборони власнику істотної участі в банку використовувати право голосу придбаних акцій (паїв) у разі грубого чи систематичного порушення ним вимог цього Закону або нормативно-правових актів Національного банку України; ж) тимчасового, до усунення порушення, відсторонення посадової особи банку від посади у разі грубого чи систематичного порушення цією особою вимог цього Закону або нормативно-правових актів Національного банку України; з) реорганізації банку; и) призначення тимчасової адміністрації.

За будь-яких умов, нормативно-правове регулювання банківської діяльності має бути ефективним. Ефективність правового регулювання банківської діяльності має такі ознаки: – якісна властивість, що характеризує зміст розглядуваної діяльності та є проявом її сутності. Адже ефективність – це показник якості правового регулювання банківської діяльності; – характеризує елементи її змісту з точки зору можливості досягати позитивного результату. У випадку, коли фінансове та банківське законодавство не забезпечує або перешкоджає прогресивному, поступальному розвитку суспільних відносин, суперечить об’єктивним потребам суспільства, воно не може бути ефективним.

У нинішніх умовах розвитку економіки, посилення інтеграційних та глобалізаційних процесів на перше місце виходить питання забезпечення національної безпеки держави [2]. Фінансова безпека є найважливішою її складовою частиною, без якої практично неможливо вирішити жодне із завдань, що стоять перед державою, де в свою чергу регулювання банківської системи займає одне з провідних місць.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000р. Відом. Верхов. Ради України. 2001. № 5-6. Ст.30 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення 25.01.2021)
2. Обрусна С. Ю., Чубань В. С., Пасинчук К. М. Організаційно-правові аспекти фінансової безпеки України / Науковий збірник «Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції» Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. – Дніпро: Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, 2019. №5. С.99-103. URL: <http://eprints.cdu.edu.ua/2003/1/obrysna.pdf> (дата звернення 25.01.2021)

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вікторія ЧУБАНЬ, кандидат економічних наук, доцент,

Валерія БРУС,

Владислав ОРЛОВ

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

В умовах сьогодення продовжується правова реформа в Україні, яка стосується, в тому числі, питань адміністративно-правового регулювання діяльності нотаріату та адміністративно-правового статусу нотаріусів.

Адміністративно-правовий статус нотаріуса – це взаємопов'язана сукупність підстав і порядку виникнення правосуб'єктності, адміністративних прав та обов'язків нотаріусів, закріплених у нормах адміністративного права, який сприяє фізичним і юридичним особам і допомагає у здійсненні їх прав та захисту законних інтересів, забезпечує надання нотаріальних послуг, визначає підстави контрольних заходів, адміністративної та дисциплінарної відповідальності нотаріусів у разі вчинення ними адміністративних і спеціальних дисциплінарних проступків.

Наша держава орієнтована на створення правової демократичної соціальної держави та впровадження нових європейських стандартів (Acsis comunitate). За цими стандартами, провідне місце в державі займає громадянське суспільство України. Не є винятком із цього правила інститут нотаріату в Україні, який займає ключову роль у правовому просторі нашої демократичної держави.

У наш час існує два типи нотаріальних систем, де форми організації нотаріату є різними залежно від того, яку роль і значення у сфері реалізації

прав визнає за нотаріатом певна держава. Першу групу складають нотаріальні органи англосаксонських країн (Велика Британія, США тощо), до компетенції яких входить лише посвідчення документів і підписів. Наприклад, в англійських судах посвідчений нотаріусом документ не має повної юридичної сили доказу і потребує перевірки фактів, викладених в угоді. Система англосаксонського типу характеризується тим, що кодифіковані закони тут нечисленні, джерелами правових норм є переважно традиції та прецеденти, утворені юридичною практикою. З метою забезпечення основного принципу цивільного обігу – свободи угод – передбачена можливість користуватися будь-якими доказами. Сторони, що укладають контракт, перебувають «віч-на-віч» і, навіть передбачаючи заздальгідь можливі конфлікти з приводу виконання такої угоди, покладаються на суд, який має вирішити спір, що виникне.

Другу групу складають нотаріальні органи країн латинського, так званого писаного права, де з метою скорочення масиву справ, що розглядаються судами, визнається особлива важливість письмових доказів, у яких фіксуються юридичні умови укладення різних правочинів. Щоб забезпечити превентивний захист прав окремих осіб і юридичної сили контрактів, що укладаються, у цих країнах уповноважують (призначають і контролюють) кваліфікованих професіоналів посвідчувати достовірність учинюваних юридичних дій з тим, щоб гарантувати ефективність різних прав. При цьому мається на увазі, що вирішення конфліктів, які виникають у подальшому, за допомогою судових органів має бути виключенням, оскільки при укладенні угоди створюються всі умови для її подальшої реалізації згідно із законом та інтересами сторін [1].

Таким чином, український інститут нотаріату належить до другої групи, що безумовно є позитивним моментом. Зокрема посвідчення правочинів нотаріусів в Україні є прямими доказами в суді.

Україна як сучасна демократична правова держава має брати найкращий зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання нотаріальної діяльності задля якісного забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян нашої держави.

Правила професійної етики нотаріусів України увібрали в себе кращі положення Кодексу нотаріальної етики Європи, в якому декларується, що нотаріуси мають діяти щодо своїх колег у дусі поваги, співпраці й солідарності, сприяти взаємному обміну ідеями щодо обслуговування та консультування клієнтів. Нотаріуси не мають завдавати шкоди репутації професії та своїх колег, негативно відзиватися про інших нотаріусів. Нотаріуси мають виявляти активність у розробленні нормативних актів, що стосуються їх професії, ділитись знаннями та досвідом з колегами й учнями, а також проходити професійну підготовку. Нотаріуси мають ефективно співпрацювати з професійними організаціями, що дозволяє їм виконувати свої обов'язки на високому рівні, вони також мають брати на себе зобов'язання в межах професійної діяльності в цілому та якісно виконувати завдання, що поставлені перед ними. Нотаріуси зобов'язані надавати свої послуги з готовністю й об'єктивністю, постійно і ефективно здійснювати

свої повноваження та обов'язки, сприяти заохоченню духу єдності серед нотаріусів .

Іншими словами, ухвалення і запровадження в правореалізацію Правил професійної етики нотаріусів України, які виписані на основі кращих положень Кодексу нотаріальної етики Європи, є виваженим і позитивним кроком для українського нотаріату.

Сучасний французький нотаріат – це злагоджене, організоване професійно-юридичне об'єднання, його структура складається з трьох рівнів та поділяється за юрисдикцією на: загальнонаціональний рівень – Вища Рада Нотаріату Франції; регіональний рівень – Регіональна рада нотаріусів (формується в тих же регіонах, в яких є регіональні апеляційні суди); департаментський рівень – Нотаріальна Палата Департаменту (формується в одному або в декількох департаментах Франції, останнє залежить від кількості нотаріусів, практикуючих в окрузі, і чисельності жителів департаменту) [1].

Отже, упровадження зарубіжного досвіду в адміністративно-правове регулювання нотаріальної діяльності в Україні є досить ефективним засобом, за допомогою якого діяльність нотаріусів можна вивести на новий рівень правового регулювання, коли нотаріуси будуть посвідчувати права, факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії на високому рівні, що в кінцевому результаті має забезпечити права, свободи та законні інтереси громадян.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ковальчук С.П. Адміністративно-правове регулювання нотаріальної діяльності в Україні [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Ковальчук Сергій Павлович ; НДІ публ. права. – Київ, 2019. – 223 с.

THE CONCEPT OF “GOOD GOVERNANCE”: EXPERIENCE AND RESULTS

Anastasiia CHUBINA

Institute of Management State Guard of Ukraine

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Current trends in the organization of public administration in the European Union are based on the democratic decentralization of power, carried out by transferring the relevant powers to the level of public authority closest to the citizens.

In this regard, the implementation of economic, social and political transformations in Ukraine should be considered in the context of the implementation of European integration policy. The effectiveness of this course requires the authorities of all levels to take the following agreed measures: make significant institutional changes; reforming the principles and methods of work, including in the field of training, retraining and advanced training; providing financial and economic opportunities to stimulate the development of local self-government, etc.

These actions should be implemented taking into account the best European experience, innovative tools of local and regional development, as well as with the

broad involvement of international technical assistance programs and qualified experts. Such reform approaches require generalization of best practices, pushing to develop and improve the concept of “good governance” at the international level.

It should be noted that for the system of local self-government in the transition period of state development the state of “imbalance” is provoked, first of all, by processes occurring in the external environment (transition to national independence, market economy, democracy, civil society, etc.). Each developing system (including the system of local self-government) has an appropriate time and space in which the system operates and develops.

Some innovative tools for the development of local self-government need to be combined into a certain system – the system of “good governance”. This system must be dynamic, one that develops together with the system of public administration. This approach will allow the local self-government system to resolve existing contradictions and move to new levels of functioning. Any local government, regardless of structure, size, goals and functions, can be considered as a social system that can develop effectively on the basis of standards of “good governance”.

In the European Union, when defining the basic principles of “good governance”, the principles of the European administrative space common to all Member States have been taken into account. Most of these principles coincide in their content. These are, first of all, such principles as: reliability, predictability, openness, transparency, accountability, efficiency and effectiveness.

At the same time, the concept of “good governance” creates boundaries for building a new leadership style, with a particular focus on elements of leadership and communication; in fact, it is a guideline for promoting the idea of self-government and democracy, involving citizens in joint activities to address issues of local importance.

According to the terminology of the UN Development Program, it is possible to characterize the main components inherent in “good governance”:

- Participation. All citizens have the right to vote. Participation can be both direct and indirect, through legitimized intermediary institutions and representatives.
- Rule of Law. The legal system must be fair and equal for all, especially with regard to human rights.
- Transparency. Freedom of information, its completeness and accessibility for all who are interested in it.
- Responsibility. The activities of public authorities should serve the interests of all members of society.
- Focus on consensus. Adherence to a balance of interests to reach a broad consensus on both local and national issues and procedures.
- Justice. The welfare of society depends on taking into account the interests of each member of society.
- Efficiency and effectiveness. The most efficient use of resources to meet the needs of citizens.
- Accountability. Public authorities at all levels and local governments must be accountable to citizens.

It is also worth noting that the Center for Expertise on Local Government Reform of the Council of Europe has developed a European Strategy for Innovation and Good Governance at Local Level, which was approved at the 15th European Conference of Ministers responsible for Local and Regional

Government (Valencia, 15-16 October, 2007) and was approved by the Committee of Ministers of the Council of Europe in 2008.

The main idea of this document is that “good governance” is a necessary element of modernization of public administration. At the local level, it is vital because local authorities are closest to the citizens and provide them with basic services. It is at this level that citizens can most quickly feel involved in the adoption and implementation of the most important decisions. Adoption of the European Strategy is an extremely important step in the further development of local democracy, as one of the main prerequisites for reforming the system of local self-government both in Ukraine and in other European countries is the ability of local authorities to effectively exercise more and more powers in order to provide better services to the population. The main task of the Strategy is to mobilize and stimulate the actions of national and local authorities, other institutions so that citizens of all European countries benefit from “good democratic governance” at the local level by consistently improving the quality of public services, involving the population in policies that meet their legitimate expectations.

Good governance is a multifaceted concept based on the principles, rules and practices developed in all countries. The strategy takes into account the developments of the Council of Europe and other international organizations in the field of “good governance”. Their experience and results, and in particular the Council of Europe's own achievements in the areas of democracy, human rights and the rule of law, are grouped into twelve principles of “good democratic governance”, namely:

- Fair elections, representation and participation to ensure real opportunities for all citizens to address local issues.
- Sensitivity to ensure that local governments respond appropriately to the legitimate expectations and needs of citizens.
- Efficiency and effectiveness to ensure the achievement of goals and at the same time the most rational use of resources.
- Openness and transparency to ensure public access to information and facilitate understanding of how public affairs are conducted.
- The rule of law to ensure fairness and predictability in public affairs.
- Ethical behavior to ensure the predominance of public interests over private ones.
- Competence and capacity to ensure the ability of local government representatives and officials to perform their duties effectively.
- Innovation and openness to the changes to maximize the benefits of new solutions and best practices.
- Sustainable development and focus on long-term results to take into account the interests of future generations.
- Reliable financial management to ensure the economical and productive use of public funds.
- Human rights, cultural diversity and social cohesion to ensure the protection and respect of all citizens, prevention of discrimination.
- Accountability to ensure greater responsibility on the part of employees and officials of local self-government bodies.

REFERENCE LIST

1. Public Management: An Introduction for Public Managers in Developing Countries and Emerging Economies. Leon van den Dool. 2003. – June-August.

2. Towards Sustainable Urban Development: A strategic approach. Consultative guidelines for Urban Development Co-operation.
3. Municipal Environment Policies and the Contribution of Local Agenda 21: A Review of International Experiences. Urban Planning and Environment Symposium, 5-9 April 1999.
4. Municipal Environmental Policies and the Contribution of Local Agenda 21: A Review of International Experiences; Ed Frank. IHS Urban Forum, Issue 1 summer 2002. Annual Scientific Journal.
5. Structure and operation of local and regional democracy: Situation in 2003. Ukraine. Prepared for the Council of Europe by the Foundation for Local Self-Government of Ukraine, Office of the President of Ukraine.
6. Decentralization: briefing notes. Jennie Litvack and Jessica Seddon. World Bank Institute.
7. Governance Programme: Strategic Framework for Ukraine. UNDP Kyiv, Ukraine. 2002.
8. Reader/Handout for workshop: PMUG, subject: Managing the internal environment, composed by Carley Pennink.
9. Reader/Handout for workshop: PMUG, subject: Organising Private Sector Participation, composed by Carley Pennink.
10. European Charter of Local Self-Government and Development of Local and Regional Democracy in Ukraine: Scientific-practical manual / Compiler A. K. Huk, O. V. Beiko, V. M. Kniazev / Edited by M. O. Pukhtynskyi, V. V. Tolkovanova. – Kyiv: Kramar, 2003. – 400 p.

ANTI-CORRUPTION POLICY: THE POLISH EXPERIENCE

*Tetiana CHUBINA, Doctor of Historical Sciences, Professor
Cherkasy Institute of Fire Safety named after Chornobyl Heroes
National University of Civil Defence of Ukraine*

Despite the belief that Poland has been successfully fighting corruption since the early 1990s, anti-corruption reform started there only in 2006. Prior to that, Poland had significant problems with corruption, as evidenced by the rating of corruption perception of the international organization Transparency International, according to which at the beginning of the XXI century the country occupied 60-67 place. Work on creating an effective anti-corruption body started only after Poland's accession to the European Union.

In 2006, the Central Anti-Corruption Bureau was established in Poland, i. e. a special service whose main task is to combat and combat corruption in public authorities and self-government, as well as to protect the economic interests of the state. The activities of the bureau include investigative actions, detention, searches, external surveillance, wiretapping, etc. The Polish Central Anti-Corruption Bureau carries out operational and investigative activities and at the same time, according to the law, can perform control functions (make sure that there is no conflict of interest, how tender procedures are conducted, which data contain property declarations of officials, etc.). The Criminal Code stipulates criminal liability in the form of imprisonment for up to three years for submitting false information about income and expenses in the declaration.

Other activities of the Polish Central Anti-Corruption Bureau are crime prevention and thorough analytical work. Despite the fact that the Polish Central Anti-Corruption Bureau is a special anti-corruption body, criminal prosecution of corruption offenses in Poland, as well as in Ukraine, is carried out by other law enforcement agencies (police, Internal Security Agency, Border Guard, Military Police and Military Counterintelligence Service). Within the framework of its functions defined by the Law of the Republic of Poland "On the Central Anti-Corruption Bureau", the CAB also performs preventive and educational functions, cooperates with other bodies and non-governmental organizations whose subject of research is corruption and the fight against corruption. The country's successes in overcoming corruption are also noted by international institutions. According to the results of the Corruption Perceptions Index, which is formed annually by the influential international organization Transparency International, in 2015 Poland took a decent 30th place out of 168 countries.

In view of this, it can be concluded that the powers of the Polish Central Anti-Corruption Bureau are much broader than the powers of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine. They are not limited to the number of subjects who commit a crime and the size of the subject of the crime, but apply to all offenses related to corruption or may harm the economic interests of the state.

The powers of the Polish Central Anti-Corruption Bureau foresee:

- prevention and detection of offenses against the activities of state institutions and local governments; justice, elections and referendums, public order, authenticity of documents, property, economic activity, circulation of money and securities, if they are related to corruption or activities that may harm the economic interests of the state; financing of political parties if they are related to corruption; tax liabilities if they are related to corruption or activities that may harm the economic interests of the state; rules of sports competitions; circulation of medicines, foodstuffs for special purposes, medical devices, as well as bringing to justice those who committed them;

- detection and counteraction to cases of non-compliance with the provisions of the Law of the Republic of Poland "On the organization of economic activity by persons performing public functions" of August 21, 1997;

- documenting the grounds and initiating the implementation of the provisions of the Law of the Republic of Poland "On the return of benefits unreasonably received from the state budget or from other state legal entities" of June 21, 1990;

- detection of cases of non-compliance with the procedures established by law in making and implementing decisions related to privatization and commercialization, financial support, public procurement, disposal of state property, as well as granting licenses, permits, benefits, quotas, credit guarantees, control of correctness and accuracy of data on assets and economic activities of persons performing public functions, carrying out analytical activities in areas within the powers of the Polish Central Anti-Corruption Bureau, as well as providing relevant information to the Prime Minister, the President of the Republic of Poland, the Sejm and the Senate.

In 2013, the structural units of the Polish Central Anti-Corruption Bureau initiated 221 operational and investigative cases (199 of which were completed),

as well as 469 pre-trial proceedings. Of the 239 investigations initiated, 88 were conducted on behalf of the prosecutor's office. Also, 14 previously suspended cases were resumed, and 252 proceedings were completed.

In 2013, during search operations, Polish Central Anti-Corruption Bureau employees managed to prevent the theft of property (assets) amounting to PLN 22.5 million. For example, in 2012 this amount was PLN 33.7 million. This is much more than in the period 2006-2010, when such amounts ranged from PLN 10 million to PLN 13 million.

Thus, firstly, the Polish experience shows that there is no need to create several bodies that will deal with the same issue. Secondly, the creation of several bodies will be ineffective: it is the fight against corruption with the help of bureaucracy, which is certainly not good, especially in the Ukrainian reality. Poland's experience clearly demonstrates the advantages of having a single central anti-corruption body with full powers.

REFERENCE LIST

1. Central Anti-Corruption Bureau [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.cba.gov.pl>.

2. Central Anti-Corruption Bureau Bill [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.cba.gov.pl/ftp/filmy/ACT_on_the_CBA_update/.

3. Corruption perceptions index 2015. Transparency International [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.transparency.org/cpi2015>.

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ

*Матеріали круглого столу,
присвяченого Міжнародному дню боротьби з корупцією*

09 грудня 2021 року

*За зміст вміщених у збірнику матеріалів відповідальність несуть автори.
Тези друкуються зі збереженням авторської орфографії,
пунктуації та стилістики*

Підписано до друку 29.11.2021 р.
Обл.-вид. арк. 7,9. Ум. друк. арк. 7,25.
ЧІПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України
18034, м. Черкаси, вул. Онопрієнка, 8.

